

Dagmar Måntelius

VÅRDA
TILL SJUKDOM

Detta handlar om ett vårdbiträde i åldringsvården. Huvudpersonen Kristina har – som så många andra vårdbiträden utan utbildning – börjat arbeta på ett äldreboende och utan att veta om hon kan eller verkligen vill arbeta med gamla människor.

Berättelsen är förnedrande för vårdbiträden. Stress och dåliga arbetsförhållanden gör att många tappar sin inneboende medkänsla för andra människor, för arbetskamrater och vårdtagare.

I arbetet och i egen sjukdom erfar huvudpersonen Kristina att de gamla mer eller mindre sätts på undantag. Dessutom måste vården ibland ske på ett hårt och burdust sätt.

Dagmar Måntelius

***Vårda
till sjukdom***

Tungt som sten faller
de gamlas önskningar
rakt ner i djupa vatten
försvinner
hörsammas inte
tas aldrig upp till ytan.

© Dagmar Måntelius
E-post: dagmarm@telia.com

Huvudet dunkar och jag känner mig nästan yr. Ryggen känns som om den vore av och magen värker. Jag går till omklädningsrummet. Det är en hel timme kvar av arbetstiden men jag orkar inte mera i dag. Sakta, sakta byter jag om och går ut genom personalingången för att åka hem. Ingen lägger märke till mig.

Jag ser knappt solen som fortfarande skiner, vill inte känna den friska luften. Inte en minut extra vill jag vara ute eller ens uppe. Jag ska åka hem och lägga mig direkt, sova ända tills i morgon bitti då jag måste arbeta igen.

På kvällen ringer det på dörren. Jag masar mig upp ur sängen, sätter på mig morgonrocken och går och öppnar. Det är Ulla som kommer. Jag vänder henne ryggen och går tillbaka till sängen och kryper ihop under täcket.

Mitt tillstånd är bedrövligt. Jag ser syner och räds för allting. Sussie, Berit, Nyan och alla de andra förföljer mig. Jag gråter för Lilly, för Holger, för Ester, gråter för min otillräcklighet. Är det en dröm eller är det verklighet?

Tidigt på måndagsmorgonen när jag kommer till åldershemmet Hemgården går jag till kontoret där jag varit på anställningsintervju. Dörren är låst. Jag sätter mig i en fåtölj utanför kontorsdörren i väntan på föreståndaren. Jag skall börja ett vikariat som lokalvårdare men först skall jag lära känna huset och rutinerna tillsammans med den ordinarie städerskan.

Genom en glasdörr ser jag en lång korridor och skymtar flera gamla människor. En kvinna sitter i rullstol, en man vankar fram och tillbaka, en annan man tittar ut genom en dörr längre bort och ropar något obegripligt gång på gång. En del går i morgonrock, andra i bara pyjamas. De har nog inte hunnit få på sig kläderna ännu men de borde väl inte gå omkring så där halvklädda. De borde ha bättre tillsyn här på hemmet.

Jag vänder blicken framåt och ser in i en stor samlingsal med många bord, stolar och ett par soffor. Där finns ett piano och en mikrofon bredvid. Det brukar vara underhållning i form av musikframträdanden ibland. Det har varit reportage i ortstidningen om det.

Korridordörren öppnas och en mycket gammal och krokig man kommer fram till mig där jag sitter.

– Vem ä hon? Den där stolen ska jag sitta i, säger mannen vresigt och tittar mig stint i ögonen.

– Förlåt, jag visste inte. Jag väntar på föreståndaren.

Hastigt reser jag mig och med ett belåtet grymtande sätter mannen sig i den stol jag suttit i, trots att det finns ett par stolar till, alla lika mjuka och bekväma. Så sjunker han ihop och sitter tyst.

Jag slår mig ner i stolen. Jag känner mig främmande inför den gamle och törs inte inleda något samtal. Efter bara ett par minuter börjar mannen småsnarka.

Hissen rasslar till och en liten kvinna kommer ut ur den och skyndar fram till mig.

– Hej, jag heter Anna. Är det du som ska bli min vikarie? Elin, föreståndaren, kommer inte än på ett par timmar, så jag ska ta hand om dig.

Kvinnan har en ljusblå, sliten nylonrock på sig, ser ganska gammal ut men har pigga ögon som ler mot mig. De andra kvinnorna jag ser har rutiga bomullsrockar i olika färger. En tanke far genom mitt huvud

att det skall markeras att Anna är städerska. Eller lokalvårdare som det väl heter.

Jag är inte alls tillfreds med att ha fått vikariat som lokalvårdare på ett ålderdomshem. Jag kan inte hjälpa det, men jag tycker det är ett otrevligt yrke och i mina ögon ger det ingen som helst status. Att jobba med lort och ta reda på efter andra är inte precis någon önske-dröm för mig. Men det finns ju inga arbeten att få när man inte har utbildning. Som nyinflyttad är det svårt att hitta något lämpligt arbete för mitt kunnande inom restaurangbranschen.

Jag reser mig upp, räcker fram handen och presenterar mig.

Anna tar ett fast grepp om min hand. Hennes hand är narig men känns varm.

– Så bra att du kom i tid. Det är så mycket att göra på måndagarna jämt. Vi måste först se till att få rent i korridorerna och på besökstoaletterna. Kom med mig.

Anna rusar iväg och jag hinner knappt med henne när hon springer nerför ett par halvtrappor. I en mörk källarkorridor med långa rader av stängda dörrar öppnar Anna den dörr som är längst bort. Där inne står en vädringsställning fullpackad med rutiga arbetsrockar i

flera färger och efter väggarna finns en rad med plåt-skåp. Det luktar källare och instängt.

Jag anvisas ett tomt skåp och väljer ut två arbetsrockar som passar mig, byter om och sätter på mig en rödrutig rock. Jag får en snabb visning av städmaterial och städ-skåp, av de olika utrymmen som skall hållas rena. Så börjar städandet.

Med dammsugare och städvagn går vi runt och gör rent i samlings-salar och korridorer. Några av de boendes enskilda rum städas inte i dag.

Efter de första dagarna kan jag inte låta bli att tycka att detta kommer att bli intressant trots allt. Inte städningen, för den är både jobbig och trist, men alla människor omkring är intressanta. Det bor nittiofem gamla på Hemgården, ett av kommunens stora äldreboenden. Här möter jag alla sorter av gamla människor. Förvirrade eller klart tänkande, märkta av arbete eller sjukdom, glada eller ledsna, tacksamma eller otacksamma. De allra flesta tycks vara nöjda med att få bo här och få mat och hjälp efter behov. Men det finns också en del gamla som blivit placerade här trots att de inte

själva vill, gamla och senila som inte inser sina egna behov.

Efter några städdagar har jag fått inblick i hur allt fungerar i detta stora hus. Nästan fyrtifem kvinnor och en manlig vaktmästare arbetar här och de flesta har varit anställda här i många år. Vad som ser ut att vara jobbigt är deras stressande hit och dit. Anna är likadan. Stressar från det ena rummet till det andra för att hinna allt. Det blir mycket fuskstädning. Inte mig emot. Allt blir ju så mycket enklare när man inte behöver jaga varenda liten dammtuss.

En av de första dagarna möter jag en bekant. En gammal man som jag bodde granne med för flera år sedan. Jag går fram till honom för att hälsa.

– God dag. Visst är det väl August Karlsson?

– Ja, jo. Nog är det så.

– Kommer farbror ihåg mig? Vi bodde grannar för några år sedan.

– Ja, nu minns jag. Vad var det hon hette igen?

Jag presenterar mig och vi pratar en stund om byn han bott i. Men jag måste städa vidare så jag tar Augusts hand och förklarar att jag måste gå.

Nu kommer Anna och August drar åt sig handen. Han nickar åt mig och går in i sitt rum. Anna blänger efter honom.

– Vad ville den där gubben? Jag tyckte mig höra att du sade farbror till honom. Jag har ju sagt att du inte ska säga tant och farbror här. Du får inte bli personlig med någon här. Du måste hålla distans och bara säga deras namn, inga titlar, bara namn.

Att August är en gammal vän menar Anna inte skall vara något undantag. Men inte törs jag kalla honom vid namn när jag alltid förut sagt farbror till honom. Han skulle kanske missförstå, tro att jag inte vill kännas vid honom eller kanske rent av känna sig förolämpad.

Städarbetet fortgår, dag efter dag, och jag tycker det är väldigt trist. Anna dammsuger och slabbar med trasor. Hon har gamla rengöringsmetoder, använder starka rengöringsmedel som fräter på både händer och annat. Hon är allenarådande, har ingen lokalvårdarbildning. Det har hon vägrat fast hon blivit erbjuden, berättar de andra anställda. Och varken hon eller någon annan skulle ändå hinna göra någon ordentlig städning överallt. Det är alltför många utrymmen att sköta.

När de två veckorna tillsammans med Anna är till ända får jag ensam ansvara för städningen. Jag trodde nog att jag skulle kunna rationalisera lite i arbetet, kunna skaka mattor, tvätta korridorer lite noggrannare och rent allmänt hålla undan dammet bättre. Men det går inte. Jag hinner inte.

Men jag kan fuska! Det är jag ganska duktig på. Ingen bryr sig om att kontrollera mitt arbete. Fusket syns inte för damm tycks det alltid finnas överallt ändå.

De första dagarna av det riktiga vikariatet försvinner fort. Jag jäktar och far runt med mina städgrejer och trivs inte alls med min syssla. Efter första veckan vill jag nästan ge upp. Ulla, ett av vårdbiträderna, säger till mig att jag ska lugna ner mig och inte flänga omkring som Anna brukar göra.

– Det blir inte bättre av att stressa. Ta det lite lugnt nu och kom och fika med oss, säger hon och tar mig med till balkongen.

– Här kommer Kristina Andersson, men henne har ni väl sett förut, säger Ulla till dem som sitter på balkongen.

En av de gamla har fyllt år och hennes dotter har bakat tårta till personalen. Alla biträden på avdelningen

sitter där och jag blir också bjuden på tårta. De är vänliga mot mig och undrar hur jag trivs med jobbet.

– Jo, tack, det går väl bra, säger jag och sätter mig på en ledig stol.

Jag sitter tyst, äter tårta och njuter av gott kaffe. Lyssnar till de andras småprat om allt möjligt. De pratar om hur en av de gamla inte fått hjälp för sitt onda förrän det var för sent. Hon hade cancer. Det är svårt att tro att det verkligen kan ha gått till så som de säger, att det är så uselt med läkarvården för de gamla. Illa berörd av det jag hört reser jag mig och tackar för kaffe och tårta och går till min stadvagn.

Fjärde vikarieveckan kommer Elin och undrar om jag vill hjälpa till på avdelningen några timmar varje dag.

– Det vill jag gärna, men jag vet inte om jag klarar av det

– Du ska bara hjälpa till i matsalen och hjälpa någon med kläder. Du kan bädda sängar och sådant som de gamla inte klarar själva. Vården och annat besvärligt sköter de andra, vårdbiträderna.

En suck av lättnad undslipper mig. Jag är medveten om att jag är löjligt känslig för andras avföring och

spyor. Så extremt känslig att jag har svårt att behärska mina kväljningar. Det är en av orsakerna till att jag inte säkert vet om jag skall våga arbeta som vårdbiträde. Om jag nu skulle få chansen. Jag har ju sett att det ofta förekommer sådant otrevligt som jag är tvungen att avlägsna mig ifrån.

– Städningen får terapipersonalen hjälpa till med. Gå in till Berit på avdelning sex nu så får hon tala om för dig vad du ska göra, säger Elin med en vänlig nick och försvinner in på kontoret igen.

Inne på sexan sitter Berit vid ett bord och matar en gammal man som ser ut att sova. Hon stoppar omväxlande smörgås och gröt i mannens mun. Med ett sörplande suger han in gröten, biter en mjuk smörgåstugga med tandlösa gommar, tuggar länge och sväljer innan han gapar efter mera. Berit tittar undrande på mig när jag talar om att jag skall hjälpa till på avdelningen.

– Ja, men det kan du väl inte! Du har ju inte varit med och gjort någonting, bara städat förut. Det är typiskt att de inte kan skaffa en riktig vikarie utan hoppar på första bästa människa som finns i närheten, säger Berit argt.

– Nog kan jag väl göra någon nytta. Det är väl här som hemma, mat och kaffe och klä sig och tvätta sig. Jag vet nog ungefär vad de gamla behöver även om jag aldrig arbetat inom vårddyrket. Och jag förmodar att de gamla har samma behov av hjälp som jag skulle ha om jag inte kunde sköta mig själv.

Nu när jag varit på Hemgården en tid så är jag medveten om vilka stora krav som ställs på vårdbiträdena. Men nog har jag själv så mycket livserfarenhet att jag ska kunna se vad som behöver göras och veta hur det skall göras. Frånsett ren sjukvård förstås.

– Sätt dig här då och mata Karl så ska jag hämta Lisa till bordet, säger Berit och lämnar över skeden och mannens gröttallrik till mig.

Jag tar skeden och försöker förklara för Karl vem jag är och att jag ska hjälpa honom med maten. Han blundar hela tiden, gapar bara stort efter mera mat så jag ger honom av gröten. Det tar lång tid att få i honom en smörgåstugga mellan grötslevarna.

Berit kommer tillbaka med en pryddlig liten kvinna som håller henne under armen. Jag vet att kvinnan är blind. En oklanderligt vit blus med spetskant på kragen sticker upp under en syrenlila kofta med fickor.

En plisserad kjol, mörklila och nästan ankellång, svänger om benen på henne när hon följer Berit till bordet. När Berit hjälpt Lisa att sätta sig hänger hon på henne en haklapp av plast och ger henne en sked i ena handen, tar tag i den andra handen och håller den mot den tomma gröttallrikens kant.

– Här är sked och tallrik. Ett ögonblick bara, så kommer gröten.

Berit går ut i köket efter en skål med gröt, slevlar upp en stor portion på Lisas tallrik, lägger på ett par skedar lingonsylt från en skål på bordet och häller på mjölk.

– Så, nu är det bara att äta. Någon smörgås vill du väl som vanligt inte ha till frukost, säger Berit och går ut i köket utan att vänta på svar.

– *Tack, tack. Det blir bra så här. Får jag äppelmos på gröten i dag?*

Eftersom Berit gått ut i köket så talar jag om för Lisa att hon redan fått lingon på gröten, och samtidigt berättar jag vem jag är. Lisa nickar lite, säger inget om lingonsylten men en liten suck antyder att hon helst velat ha äppelmos. Det blir tyst vid bordet, bara Karls smackande läten hörs. Jag tittar på Lisa och förund-

ras över hur någon som är blind kan äta så prydligt utan att spilla.

– Åh, vad jag blir mätt. Jag fick nog alldeles för mycket gröt i dag, säger Lisa och gör paus i ätandet.

– Om du inte orkar så kan du spara. Det finns ju grisar som får matresterna och de ska väl få något gott de också.

Lisa ler men fortsätter äta ända tills det är tomt på tallriken. Så lägger hon ner skeden, skjuter ifrån sig tallriken en bit, tar upp en liten näsduk ur fickan och torkar sig noga om munnen. Jag går ut med Karls och Lisas tallrikar till köket och tar kaffekannen med mig tillbaka.

– Man ska vara tacksam för det man får. Säg, har jag spillt något? Kan du se om jag skött mig? frågar Lisa.

Jag talar om att hon inte spillt något och frågar om hon vill ha kaffe nu. Lisa skiner upp i ett stort leende:

– Ja tack. Ge mig lite mjölk och bara en sockerbit i koppen. Får jag en bit bredvid också?

Jag häller i kaffet och mjölken och ger Lisa socker som hon vill.

– Varsågod Lisa, här är sockerbiten, säger jag och lägger den i hennes ena hand.

Lisa dricker sitt kaffe med synbar njutning. Sockerbiten har hon stoppat i munnen och hon suger på den så hon får djupa kindgropar för varje mun kaffe hon tar. Ett par kaffedroppar rinner ner på hakan.

Berit kommer fram till bordet och jag frågar henne hur Karl vill ha sitt kaffe.

– Med socker och mjölk. Jaha, och du Lisa har redan fått ditt kaffe, säger Berit när hon ser Lisas kopp.

Med raska steg försvinner Berit ut i köket och lika snabbt kommer hon tillbaka igen. Utan ett ord torkar hon Lisa om munnen med en våt pappershandduk, så våt att det rinner lite vatten nerför hakan på Lisa och letar sig in under den fina spetskragen. Lisa blir så överrumplad av det våta papperet i ansiktet att hon hoppar till i stolen. Handen som hon just stoppat i fickan drar hon reflexmässigt upp och sätter som skydd framför ansiktet. Berit föser undan handen, tar ett tag till om Lisas haka med det våta papperet och säger samtidigt som hon vänder ryggen till och går ut i köket:

– Nu är du ren och fin om munnen, Lisa.

Lisa öppnar munnen och stänger den ett par gånger innan hon tyst och stilla säger:

– Tack, tack, det är bra det.

Sedan tar hon upp näsduken ur fickan och torkar sig om hakan och innanför bluskragen. Berit ropar från köket att jag ska hjälpa Lisa till rummet när Karl ätit färdigt.

– Lisa, vill du gå in till dig eller vill du sitta kvar här en stund? frågar jag.

– Jag vill nog in på sängen en stund innan det är dags att gå till tidningsläsningen. Jag har blivit så trött på sista tiden så det är rent förfärligt. Jag somnar så fort jag blir för mig själv. Jag somnar lika lätt när jag sitter i stolen på rummet eller om jag ligger i sängen. Det är inte bra. Kanske jag behöver vitaminer?

– Kanske det. Vi får väl höra efter med sköterskan och be henne ta ett blodprov. Det kanske bara är lite järn och frisk luft som fattas, säger jag och reser mig för att hjälpa henne hem till rummet.

– Sköterskan! Den får man ju aldrig prata med. Inte jag i alla fall. Min son pratade med henne förut men hon har inte hört av sig med vare sig stärkande medicin eller någon provtagning. Min son blev lovad att hon skulle se till mig. Är du där? säger Lisa och famlar efter stöd.

Jag tar Lisas hand, hjälper henne till rummet och lämnar henne på sängen. Jag lovar att säga till när det är dags att gå till samlingsalen där terapipersonalen läser ortstidningen varje dag för dem som inte kan läsa själva.

Mina dagar som extra hjälp på sexan går fort. Mest får jag sköta köksarbetet under de timmar jag är på avdelningen. Duka, värma mat och diska. Maten är enkel att laga för det finns mikrovågsugn och det mesta är färdigt att bara värma. Det är bara potatisen som skall skalas och kokas.

Maten ser torr och trist ut och ofta får jag dryga ut såser med en gräddskvätt från kylskåpet, krydda och reda så maten blir saftig och god för de gamla som har svårt att äta. Men jag får vara med om annat också.

En dag blir en gammal man, Olle, svårt sjuk. Han måste omedelbart till sjukhuset eftersom hans pacemaker krånglar. Det har hänt flera gånger de sista månaderna.

– Kristina, kom och hjälp oss är du snäll. Vi måste plocka ihop Olles kläder innan ambulansen kommer. Olle behöver ha någon som pratar med honom och

som håller honom uppe i sittande ställning. Elin skulle skicka hit någon från sjuan till hjälp men vi behöver din hjälp också, säger Ulla.

Det gör jag gärna. Jag ser det som ett tillfälle att få lära mig vad som kan göras i en svår situation. Mannen har varit trevlig och språksam när jag städade hans rum, men nu sitter han i sängen, svårt flämtande och blek. Den trängda andningen tar all hans kraft.

Jag ser i hans ögon att han känner igen mig. Jag går fram och tar hans hand, håller den kvar medan jag hjälper till att hålla honom i sittande ställning. För att vi ska kunna hjälpa honom har sängen ställts ut mitt på golvet.

– Ambulansen kommer snart. De har med sig syrgas så det blir lite lättare för dig att andas, säger Ulla tröstande till Olle.

Vi väntar en stund i tystnad. Jag ser att Olle är väldigt orolig. Han vet vad en sådan här våldsam hjärtsvikt kan betyda. Jag förstår det också och jag antar att han liksom jag undrar om sonen meddelats och om han kommer snart. Han bor nära och jag vet att han ofta hälsar på sin far.

Som om Ulla förstått vad jag undrar säger hon till Olle, inte till mig:

– Din son är inte hemma. Vi har pratat med honom på arbetet. Han är redan i stan så han kommer direkt till sjukhuset.

Olle vänder blicken mot henne och det syns att han uppfattar vad hon säger även om han emellanåt verkar alldeles frånvarande i sin kamp för att få luft.

Plötsligt åker dörren upp med sådan fart att den smäller i väggen. In stegar en manhaftig kvinna med hårt målat ansikte, nästan så att hon ser ut som en clown. Kolsvarta streck vid ögonen, rouge på kinderna, blekt nästan vitt hår och en illande röd mun. Jag har sett henne förut men aldrig haft med henne att göra då hon arbetar på övre plan. En doft av tobaksrök drar in med hennes hastiga entré. Olle tittar undrande på henne.

– Det här är Sussie från sjuan som skall hjälpa till att få din väska i ordning med lite kläder till hemresan sedan, säger Ulla till Olle, men med mening att Sussie skall få besked om vad som skall göras och vad hon kan hjälpa till med.

Sussie sträcker på sig för att se den sjuke utifrån dörren och spärrar upp ögonen.

– Oj, oj, oj! Det var bara slutet kvar här ser jag. Inte kan väl han behöva så mycket kläder. Han kommer väl inte hem igen så dålig som han ser ut.

Olles ögon vidgas när han hör Sussies ord och han ser ut att få totalt andningsstopp när han förstår innebörden av det hon sagt.

Varken Ulla eller jag hinner säga något för i samma ögonblick kommer ambulansmännen in. Sussie som i hast rafsat ner lite kläder i Olles väska lämnar den ifrån sig på golvet och försvinner till sin avdelning utan vidare kommentarer. Ambulansmännen tar hand om Olle, lägger honom på en bår och skyndar iväg.

Under en av de sista dagarna jag vikarierar som städerska och kombinerad avdelningshjälp kallar Elin in mig på kontoret igen. Jag blir korsförhörd om hur jag tycker det är att arbeta med städning åt de gamla och lite om hur jag tycker det är att hjälpa till på avdelningen. Jag kan bara säga att jag trivs väldigt bra.

Så frågar hon tvärt:

– Vill du vikariera i badet här på nedre plan? Viran ska ha åtta veckor ledigt för att hälsa på släkten i Amerika. Du får arbeta tillsammans med henne och lära dig först. Någon av flickorna från avdelningen är med i badrummet varje dag för att hjälpa till när det är tungt. Vad säger du?

Först blir jag alldeles stum. Jag hade trott att jag kanske skulle få gå som vikarie på någon avdelning, vara vårdbiträde. Baderska låter tungt och otrevligt. Men det ingår ju också i vårdarbetet så det kanske blir en inkörsport till yrket i alla fall.

Hela sommaren har jag arbete om jag tackar ja till det här vikariatet vilket betyder att all min sommarlediga tid försvinner. Men om jag inte vill förbli arbetslös måste jag ta det här erbjudandet.

– Ja, jag tror nog att jag vill försöka. Jag märker väl ganska snart om jag inte klarar av badningarna och kan säga ifrån så ni kan skaffa någon annan, svarar jag lite tveksamt.

– Visst klarar du av att bada! Det är hur enkelt som helst.

– Jag kan ju prova.

– Då säger vi att du börjar som vikarie i badet och går med Viran ett tag först. Jag förstår att du behöver ha lite ledigt om du ska orka igenom hela sommaren, så du behöver inte börja förrän på onsdag om en och en halv vecka. Du har visat att du kan arbeta så lite ledigt har du gjort dig förtjänt av, säger Elin, reser sig och ger mig en vänlig klapp på axeln och ett stort leende.

Jag ler och tackar Elin för att jag får vara kvar på Hemgården och talar om hur glad jag är över den oväntade ledigheten.

Baderska! Det är inte vad jag väntat mig. Men det duger.

Det är ruggigt kallt i badrummet på Hemgården när jag kommer dit första dagen på mitt vikariat som baderska. Medan jag väntar på Viran, baderskan, ser jag mig om. Badrummet ser inte vidare inbjudande ut, skamfilat och nött. Badkaret är kalkigt och grått. Ett tjockt, runt stativ med en vridbar sittplatta på finns intill badkarskanten. Det är en lift som används till dem som inte själva kan kliva över badkarskanten. En gammal träbänk bakom badkaret är stickig och grå av ålder. Det finns ingen gardin framför det kala fönstret med knottrigt glas.

Jag tittar i de två närmaste skåpen som finns vid ena väggen i badrummet. Badhanddukar, schampoflaskor, tvålar och annat som behövs för en god kroppsvård står sorterade med namnlappar på en del flaskor och burkar. I det tredje skåpet är det fullstoppat med blöjor i olika storlekar och på översta hyllan finns lite sjukvårdsartiklar och en stor flaska matolja. Oljan skall användas till fötter och ömtåliga stjärtar, tror jag. Det är den bästa hudvård man kan tänka sig, har ett vård-

biträde berättat för mig när jag undrade över varför det finns matolja på en del rum.

Doften i rummet antyder att fukten aldrig går ur väggarna. När jag försöker öppna fönstret och vädra ut den unkna lukten märker jag att det inte går. Det är något fel på låsanordningen.

– Jaså, där är du. Gomorron, gomorron. Jag trodde inte du hade kommit än. Kom, vi ska ha lite kaffe innan vi kör igång.

Det är Viran som kommer in och räcker fram handen. Hon nästan skrämmer mig med en tordönslik röst som ekar i badrummet. Stort burrigt hår inramar hennes trinda ansikte. Hon är kraftig, näst intill fet och redan nu ser hon ut att svettas. Hon verkar stressad. Jag har ju sett henne förut men inte haft med henne att göra under städperioden.

Vi sätter oss vid ett bord i närmaste avdelnings matsal. Egentligen vill jag inte ha kaffe nu men måste väl dricka lite eftersom Viran håller upp åt mig.

Viran säger ingenting, sörplar i sig kaffe och suger på en sockerbit, tittar hela tiden ner i koppen. Sedan reser hon sig kvickt, säger åt mig att följa med och rusar

iväg ut till morgonmötet i stora samlingsalen. Nattvakterna rapporterar från sitt arbetspass till alla vårdbiträden och baderskorna skall också vara med.

När vi kommer tillbaka till badrummet tappar Viran vatten i badkaret och plockar fram handdukar och annat som behövs innan vi tillsammans går för att hämta den första som skall badas, en mycket gammal kvinna. Vi hjälps åt att sätta kvinnan i rullstol, plockar ihop rena kläder åt henne och går till badrummet.

Nu får jag se hur allt fungerar med den konstiga liften. När kvinnan kommer ner i det varma vattnet ler hon stort och suckar av välbehag. Viran pysslar om henne, duschar, tvättar håret, sköter om fötterna och naglarna. Hela tiden talar Viran om för mig vad hon gör och hur man ska sköta om de gamla i badet. Lite väl överdrivet, tycker jag och känner mig som en skolunge. Nog vet jag väl hur man håller sig ren!

Nästa badgäst är en karl. Jag känner mig blyg och förlägen för jag har ingen erfarenhet av nakna, gamla karlar som är skrumpna både här och där. Hur kan den här mannen vara så oberörd inför att jag, som är en obekant, skall vara med och sköta om honom i badet? Antingen är han van vid olika fruntimmer i badet eller

så är han hämmad av sin demens. Men jag får ändå stålsätta mig för att inte visa hur dum och generad jag känner mig.

Jag känner mig ganska matt och hela kroppen klibbar efter den första dagen i det instängt fuktiga badrummet. Jag skyndar hem för att duscha. Personalens duschrum nere i källaren är kallt och otrevligt så det vill jag inte använda.

Det är så skönt att få stå hemma i den egna duschen i ensam ostördhet. Där kan jag stå under det strömmande vattnet hur länge jag vill utan att någon stör mig.

Det var ganska omtumlande dagar i badet den första tiden. Det var bra att få gå vid sidan av Viran. Hon var en god läromästare och berättade om olika speciella önskemål som de gamla har. Nu får jag klara mig själv och följa badrutinerna med schemalagda bad en gång i veckan för var och en av de gamla.

En ny pensionär, Oskar, kommer till Hemgården som ett åskväder, förargad och förnärmas över att ha tvingats till ålderdomshemmet av grannar och hemtjänst-

kvinnor. Han misstror alla och det har tagits till drastiska åtgärder för att lura honom hit till Hemgården.

Berit, stressad och nästan aggressiv, kommer in till mig i badrummet.

– Nu måste du göra klart fort här, så vi kan få bada den där Oskar från Brunna, han den nya du vet. Han ser ut som en gris och har fruktansvärt skitiga kläder. Han stinker! Han vill inte bada, säger han, men det måste han.

Jag håller på att klä Maria efter badet och jag tycker inte om att Berit rusar in så där och inför en annan pensionär talar illa om en nyinflyttad. Tänk om de känner varandra, Oskar och Maria? Det är ganska troligt eftersom de kommer från samma by.

Lite ängslig är jag när jag går för att hämta Oskar. Hur ska jag som är så ovan klara av att stoppa någon i badkaret som säger att han inte vill bada? Tänk om det fanns en vanlig dusch ändå. Det vore enklare.

Utanför Oskars rum står Berit, Ulla och Elin. Dörren är låst och innanför hörs Oskar mumla något i förargad ton. Det låter som om han håller på att släpa möblerna över golvet och ett tu tre kommer en kraftig dunk i dörren.

– Vad gör du, Oskar? Håller du på att möblera om? Får vi komma in och titta, ropar Elin med kraftig röst så hon är säker på att han ska höra.

– Vid alla glödheta ... Här ska ingen komma in. Jag ska ha ut det här och åka hem. Det är min fåtölj som någon tjuvat. Jag ska ha ut den genom dörren. Nu!

– Men snälla Oskar, börjar Elin men hinner inte säga mer förrän det kommer en ny smäll i dörren.

– Hjälp mig ut! Se till att jag kommer ut så jag kan gå hem! ryter Oskar.

– Ja, ja, men du måste låsa opp först. Du har nyckeln på insidan. Det är bara du som kan låsa opp.

– Jaså ... är det på det viset, säger Oskar och sansar sig lite medan han låser upp dörren.

Så fort han visar sig i dörren kommer påpassligt Gunn med en kopp kaffe och en bulle i handen. Hon ställer ner koppen på dagrumsbordet, går fram till Oskar och hälsar.

– Hej, Oskar. Jag heter Gunn och är sjuksyster här. Jag tänkte du ville ha lite kaffe nu. Här, kom och sätt dig så får du en bulle också. Vill du ha socker och grädde?

Oskar tittar överrumplad och lite misstänksamt på henne.

– Jag är inte sjuk. Jag behöver ingen syster.

Sedan tittar han på kaffet och bullen och sätter sig i soffan vid bordet.

– Bara en sockerbit, säger han och tittar lystet på bullen.

Oskar är rent förfärligt lång. Mager så händernas knogar ser ut som knöliga potatisar i de urholkade fårorna mellan handens senor. Skjortan som är smutsig av gammalt matspill är vidöppen i halsen och visar en erbarmligt smal hals och knotiga nyckelben. Han ser ut att vara undernärd och utsvulten när han kastar sig över bullen och ber att få en bulle till.

Gunn går för att hämta en bulle och jag följer henne för att höra hur vi ska få Oskar att bada när han är så ovillig.

– Jag stoppar ett piller i bullen. Det går nog bra om en stund när pillret gör verkan, viskar Gunn och visar fram en burk som det står Sobril på.

Jag vet ingenting om mediciner, men jag antar att Oskar ska få något som är lugnande. I dagrummet tar Oskar

emot bullen och äter upp den i två stora tuggor utan att märka pillret.

Elin viskar åt mig att gå och fylla badkaret så det är klart när de kommer med Oskar till badrummet.

Men det är inte så lätt att få Oskar till badrummet. Han sätter sig till motvärn men Berit lirkar och pockar och lovar flera bullar och tårtkalas och allt möjligt för att han ska gå med på att bada. Men han vill inte.

– Nej, säger jag! Här ska inte badas. Det är för kallt, säger Oskar med darr på rösten.

– Kom med Oskar, du kan väl titta så fint vi har i rummet där borta i alla fall, säger Ulla och tar tag i hans ena arm och drar.

Berit tar snabbt tag i hans andra arm och så håller de honom hårt mellan sig medan de sakta går genom korridoren mot badrummet. Oskar stretar emot så mycket han kan men hans krafter är inte så stora när han har två friska kvinnor som håller i honom. Han tvingas med till badrummet trots att han stretar emot så mycket han kan.

I badrummet är det som om luften går ur Oskar. Han sjunker ihop och knyter nävarna om varandra, håller

dem hårt sammanpressade över bröstet. Under den tovigga grå luggen blänger han argt på Berit och Ulla men säger ingenting mera. Försiktigt klär vi av honom och talar om att han ska få nya kläder när han blivit ren eftersom han inte har fått med sig något ombyte hemifrån.

Gamla kvarlämnade kläder efter avlidna finns av alla sorter samlade i kartonger i källaren. De kommer till pass nu och Elin har tagit fram allt Oskar kan behöva.

Oskar är lugn nu och han protesterar inte alls när han får sätta sig på liften och jag sänker ner honom i vattnet. Han tycker nog trots allt att det är skönt med det varma vattnet.

Men när han är badad och klädd och han leds tillbaka till rummet är det som om hin onde far i honom. Han börjar skälla på oss, knyter nävarna och hotar att slå både Berit och Ulla, får tag i sin käpp innanför rumsdörren och slår efter dem så de tvingas backa ut ur rummet. Så slår han igen dörren om sig och börjar flytta omkring möbler igen. När Ulla försöker glänta på dörren för att se efter vad han gör så har han ställt möbler för dörren så den inte går att öppna. Låsa in sig kan han inte för nyckeln har Elin påpassligt tagit hand om.

Plötsligt blir det alldeles tyst. Inte ett ljud hörs. Elin befarar att Oskar bara lurar dem så att de ska tro att han lugnat ner sig. När vi med förenade krafter lyckas skjuta upp dörren så pass att vi kan kika in i rummet, ser vi bara ett par fötter som sticker ut från sänggaveln. Oskar har lagt sig.

Vi hjälps åt och lyckas pressa upp dörren helt. Oskar sover inte utan är nästan medvetslös. Gunn springer efter blodtrycksmätaren och sin lilla akutväska, slår sig sedan ner på sängkanten och undersöker Oskar.

– Det är ingen fara, allt är bra. Han kommer sig snart för det här är bara lite blodtrycksfall. Det kan också vara blodsockret som spökar så ge honom lite sött i munnen. Vi får göra en grundlig kontroll av allt sedan, säger Gunn.

Fundersamt går jag tillbaka till badrummet. Det har varit en mycket obehaglig förmiddag. Stackars Oskar, inte undra på att han tog till knytnävarna och käppen. Gunn sade att det var medicinens fel, att en del blir aggressiva av Sobril. Jag tycker Oskar var i sin fulla rätt att protestera. Att behandla en människa så illa. Och ändå – vad skulle man ha gjort?

Veckorna rullar på och jag börjar tycka att jobbet är trevligt, all fuktig otrivsel till trots. Jag tycker det känns bra att få göra sådant som de gamla tycker är skönt och som är bra för dem. De gamla trivs och jag också.

En del trivs så bra att de vill bada tillsammans. Det är Maria som gått och blivit kär på gamla dar. Föremålet för hennes kärlek är Sven som bor på en annan avdelning. Han har drabbats av en stroke och är både förlamad i hela ena sidan och har afasi. Intellectet är det inget fel på men allt han kan säga är något enstaka ord och oftast blir det bara ja eller nej i fel situation.

Maria har blivit hans dagliga sällskap, och när Sven ska badas vill Maria vara med. Det märks att Sven blir förtjust. Maria är inte det minsta generad. Det är inte Sven heller, men Elin har sagt ifrån att Maria inte får vara med honom i badrummet. Det är osunt, säger hon.

Under en kafferast sitter jag och lyssnar till hur det pratas om Marias och Svens förälskelse som pågått under en ganska lång tid.

– Det är ju äckligt så de där håller på. Hon gör sig till så det är konstigt att hon inte strippar också, säger Sussie.

– Vadå äckligt? De är väl inte mer än människor de heller, fräser Ulla till.

– Det är urlarvigt. Maria har ju nyligen blivit änka och ska väl inte hålla på så där, tycker Sussie.

– Vad menar du med så där? Kan de inte få sitta och hålla varandra i handen om de vill? Maria hjälper ju Sven med allt möjligt. Hon skalar bananer, rör i kaffekoppen, brer smörgås och går omkring med rullstolen så han slipper sitta i dagrummet hela dagarna. Det ska vi väl vara tacksamma över och inte tycker jag det är larvigt. Maria är en rar gammal kvinna och pigg för sin ålder. Så klart att hon kan tycka om Sven fast han inte kan prata.

Det är Annika som med en sådan glöd försvarar det gamla parets kärlek. Hon är väldigt mån om att de gamla ska få ha det bra på det vis de själva vill. Jag tycker om Annika. Hon visar empati, det finns naturligt i hennes sätt att arbeta.

– Kan väl så vara att Maria är till hjälp ibland. Men vad har hon på hans rum att göra när han ska vila middag? Hon sitter på hans sängkant och jag har sett hur hon håller handen under filten. För det kan väl

ändå inte försvaras om det är så att de har porr på rummet, säger Sussie med indignation i rösten.

– Nej, vet du vad! Låt du kärleken blomma utan att förstöra den med gamla fördomar. Om de nu gör det skönt för varandra, om de har någon förmåga kvar, så låt dem i all sin dar ha de stunderna för sig själva. Och om nu Sven ska sova middag kan man ju fråga sig vad du har på hans rum att göra?

Sussie blir tyst och svarslös. Kanske är Sussie bara avundsjuk på två människor som funnit varandra, även om deras tid nästan är utmätt.

– Men Svens förra sambo då? Hon hälsar väl på ibland. Vad säger hon om att Sven har en ny kärlek? undrar nu Berit.

– Hon är bara glad att någon bryr sig om Sven. Hon är mer eller mindre ofärdig själv och kan inte hälsa på så ofta. Hon har träffat Maria en gång när hon kom apropå och hon blev bara glad över att Sven inte var ensam på rummet. Så du får allt ge dig Sussie och låta dem hållas med sin försynta kärlek, säger Ulla och reser sig för att markera att rasten är slut.

– Äsch! Äckligt är det i alla fall. Sven är inte så rörelsehindrad som han ser ut. Han har en frisk hand och

nog kan han få stånd allt. Det har man sett när han blir tvättad, avslutar Sussie diskussionen och går sin väg.

Sommaren försvinner och mitt vikariat är snart slut. Jag trivs bättre och bättre med de gamla och jag börjar känna att jag vill fortsätta arbeta på Hemgården. Men det ska vara som vårdbiträde och inte som lokalvårdare eller baderska.

Tyvärr är det väl så att jag inte får någon fast anställning som vårdbiträde så länge jag inte har någon utbildning. Mina förhoppningar är inte så stora men jag har i alla fall fått in en fot här vid Hemgården. Elin vet vad jag kan nu. Det är allmänt känt att det alltid behövs vikarier och att det ofta saknas extrapersonal. Kanske ändå att jag har chansen att få vikariera.

Efter ett par veckors ledighet ringer Elin och vill att jag ska ta ett vikariat. De har ont om folk och jag får bli kvar en tid, säger hon, utan att precisera vad hon menar med en tid. Jag har väntat och hoppats på jobb, nästan misströstat, så erbjudandet om att få arbeta i vården gör mig väldigt glad.

Första dagen är jag tidig, kanske först av alla. Någon nattpersonal syns inte till, men nu är jag bekant med morgonrutinerna, så jag går ner i källaren till omklädningsrummet och förser mig med ett tomt klädskåp och arbetskläder. Jag ska skaffa egna arbetskläder sedan, byxor och blus, för de gamla rockarna är det snart ingen som använder. Men nu letar jag rätt på ett par stycken som passar mig, byter om och hänger sedan extrarocken och mina kläder i klädskåpet.

Ulla kommer precis innanför dörren när jag kommer upp till entrén. Hon har sina arbetskläder på sig och hänger bara av sig ytterkläderna i entrégarderoben. Det är egentligen inte tillåtet för personalen att hänga sina kläder där. Men Ulla bor i närheten och tycker inte hon behöver använda något personalskåp. Hon

tar av sig promenadskorna och sätter på sig arbetsskor som hon har med sig i sin rymliga väska där också lunchmaten får plats.

– Kom med in på sexan. Elin kan du prata med senare. Hon har inte kommit än. Det är bättre om vi får din hjälp nu direkt på morgonen, säger Ulla.

– Men jag vet ju inte om jag får jobba med er på sexan.

– Jo då, kom nu. Jag vet att du ska vara på sexan.

Eftersom det är det jag helst vill så följer jag med Ulla. Hon är så rejäl att ha att göra med. Framför allt tycker jag om henne för att hon har ett sådant fint och omtänksamt sätt både mot arbetskamrater och gamla.

Jag önskar att jag själv kunde vara lite mera omtänksam och hänsynsfull. Kanske man blir det när man arbetat länge inom yrket, när man lärt sig att känna och se, att bedöma andras behov. Sådant är väl inte alltid så lätt att lära.

Vi går tillsammans med Berit och Gudrun för att få rapporten från nattpersonalen. Natten har varit lugn och Elin har fortfarande inte kommit så efter rapporten följer jag med in på sexan. Ulla och Gudrun tycker att jag ska gå jämsides med Berit första dagen så jag

följer med henne in till Erik, en snart hundra år gammal och mycket dement man som vi ska hjälpa upp och klä på.

När vi kommer in i rummet sover Erik djupt och snarar högljutt. Berit går fram till fönstret, drar upp persiennen och öppnar fönstret så solen skiner rakt in på Erik där han ligger i sin säng.

– Gomorron Erik. Nu är det dags att gå upp.

Erik muttrar något och drar täcket över huvudet.

– Han är hopplös. Han är jämt trött på mornarna. Ibland sover han och blundar dygnet runt till och med. Och jämt klagar han över huvudvärk och att han har ont i ögonen, säger Berit förklarande medan hon ruskar lätt i Eriks axel.

– Men kan han inte få sova en liten stund till? Måste han vara den som tas upp först av alla? undrar jag.

– Inte spelar det någon roll om han går upp nu eller sedan. Han är lika trött i alla fall. Han ska sitta länge på toa innan han blir klar också. Han är sådan, det tar lång tid.

– Jag är inte alls sådan. Jag är trött. Usch så kallt det är. Släck lampan och låt mig sova, säger den gamle mannen helt plötsligt.

– Inte trodde jag du förstår vad man pratar om, säger Berit förvånad.

Hon drar täcket av Erik, tar tag i hans arm och säger åt honom att sätta sig upp. Erik vill inte, protesterar genom att knipa ihop ögonen och säga ett kraftfullt nej. Men Berit är stark och lyckas få upp honom i sittande ställning genom att ta tag i hans armar och dra. Hon puttar ner hans fötter på golvet, ställer fram rollatorn och drar i honom så han måste ställa sig upp.

– Gå nu, säger hon och leder och drar honom med sig in i toalettrummet.

Erik vinglar lite och verkar yr, men Berit har honom i ett fast grepp om överarmen och jag stödjer honom så gott jag kommer åt med armen runt hans rygg. Så drar Berit ner pyjamasbyxor och nattblöja och ser till att Erik sätter sig på ”pinkmajan”, en hjulburen stol med sittring som på en toalettstol, hög så den går att ställa över den riktiga toalettstolen. Hon låser hjulen på ”pinkmajan” och spänner en säkerhetsrem runt Eriks midja.

– Gör nu vad du ska så kommer vi snart tillbaka.

– Jag fryser, gnäller Erik.

– Här är inte kallt. Vi är snart tillbaka.

– Men kan vi ... Ska vi lämna honom så där? undrar jag.

– Ja, visst. Han sitter fast och kommer ingenstans. Kom nu så går vi till August och bäddar. Han är nog redan uppe.

Så går vi från det ena rummet till det andra och hjälper de gamla. Inne hos Karl får vi kalla på hjälp för vi orkar inte ensamma få upp den stora mannen ur sängen. Han hjälper inte till själv så det känns som att hantera en mjölsäck när vi försöker få grepp om honom så vi kan lyfta över honom till en rullstol. När vi är tre stycken så går det bra även om det frestar på både för oss och för Karl att bli hanterad så. Ingen tycker att vi behöver krångla med den mekaniska liften. Det går fortare så här.

– Det märkliga är att han ibland kan stå på sina ben när han vill. Men i dag vill han inte. Han sätter sig på tvären ibland, säger Berit.

När vi har hjälpt upp Karl och bäddat hos August och hos Lisa går vi in till Erik igen. Jag har varit på väg dit ett par gånger men Berit har hejdat mig.

– Det är ingen brådska. Erik är inte klar än på länge. Han sitter fastspänd så han kommer ingenstans, har Berit sagt.

När vi äntligen kommer in till honom har han somnat på stolen. Berit ropar ”hallå” så högt att Erik hoppar till när han så abrupt blir väckt. Yrvaket mumlar han om att Betty ska komma och hjälpa honom. Betty är hans före detta sambo. Hon bor kvar i deras lägenhet inte så långt från Hemgården och brukar hälsa på honom varje dag.

Utan kommentarer lossar Berit bromsarna på ”pinkmajan” och rullar fram den till tvättstället. Så tar hon av Erik pyjamasjackan, blöter en tvättlapp och börjar tvätta honom. Erik grimaserar, kniper ihop ögonen och blir alldeles knottrig på armarna när det rinner tvättvatten ner över både rygg och mage. Jag riktigt känner hur kulet det är för honom att så brutalt vaskas med vatten efter att ha suttit och sovit. Även om vattenet är varmt så måste det kännas kallt, för det är inte alls varmt i toaletterummet. Kalluften strömmar in från sovrummet där kylan dröjer kvar efter sedan vi stängt fönstret som stod öppet nästan en hel timme.

När Berit torkat honom hjälpligt torr på hela överkroppen rullar hon tillbaka ”pinkmajan”, låser den över toalettstolen och griper efter duschslangen som sitter upphängd på väggen bredvid. Erik ser illa men tycks ändå förstå vad som är i görningen för han vänder ansiktet mot Berit och ropar:

– Nej, nej, inte den där! Nej, det är kallt!

– Vi måste duscha dig i baken, förstår du väl. Du kan väl inte gå och lukta pink hela dagen heller, säger Berit och sårar på hans ben så hon kommer åt att med behandskad hand tvåla in honom både framåt och bakåt mellan benen.

Erik tiger och nu blundar han igen och försöker klämma ihop knäna för att skydda sig. Berit är stark och tvingar isär hans knän, för in duschen mellan hans ben och klämmer till om handtaget. Erik hoppar till när vattnet sprutar på hans allra känsligaste kroppsdelar och jag förstår att det första som kommer ur den långa slangen måste vara kallt vatten. Erik drar efter andan som om han plötsligt får ont men slappnar sedan av efter några sekunder, förmodligen för att det känns skönare när varmvattnet når fram genom strilen.

Så småningom är vi klara med Erik också. Jag hjälper honom när han går med rollatorn till frukostbordet och ser till att han inte går fel eftersom han ser så illa.

Oskar, mannen som blev så aggressiv när han skulle badas, är inte kvar. Hans gamla hjärta klarade inte allt som han utsattes för. Han fick hjärtsvikt och åkte akut till sjukhuset men kom aldrig tillbaka.

I Oskars ställe har det kommit en kvinna, Lilly, som har drabbats av en serie små blodproppar i hjärnan, vilka förändrat hennes humör och psyke. Hon är stor och tung, har svårt att gå. Hela ena sidan av kroppen är stel och det är svårt för henne att styra armar och ben.

Lilly är bara sjuttiofyra år och har trots sitt handikapp ett ungt och glatt sinne, sjunger och läser tidningar, handarbetar lite så gott hon kan. Men hon måste ha hjälp med precis allting i den dagliga tillvaron vilket hon har svårt att acceptera. Hennes sinne förstår inte, hon är inte dement, men hjärnan kopplar inte de rätta sammanhangen. Ibland förstår hon hur det är fatt och då lider hon av att inse sin belägenhet. Då gråter hon långa stunder.

Jag tycker om denna kvinna som drabbats så hårt av livet. Nu på morgonen när Berit och jag kommer för att hjälpa henne kvittrar hon som en lärka om morgon- sol och vackra blommor.

Vi hjälper henne upp ur sängen, drar fram hennes rollator och leder henne till ”pinkmajan” i toalett- rummet. Berit går ut och tar sig ett bloss medan jag bäddar sängen.

Snart är Lilly färdig och talar själv om hur hon vill bli tvättad och att jag ska spola fram varmvatten i duschs- langen först av allt. Jag gör precis som hon ber om och får glada leenden som tack.

När jag ser ner i toalettstolen märker jag att det är alldeles rött av blod i vattnet. Inte kan väl Lilly ha mens fortfarande? Jag pekar tyst och visar Berit som just kommit tillbaka.

– Usch då. Jag ska prata med Gunn, säger Berit och försvinner ut.

– Vad är det för fel? Har jag gjort bredvid? undrar Lilly.

– Nej då. Det är lite rött i toalettstolen, lite blod. Det är nog inte farligt. Vi kvinnor brukar ju blöda ibland, säger jag lugnande.

Jag rullar fram Lilly till tvättstället, lägger en blöja på golvet under stolen och lämnar henne så hon får tvätta sig i lugn och ro.

När Berit kommer tillbaka berättar hon att det inte är ovanligt att Lilly drabbas av småblödningar. Ibland måste hon till sjukhus och få en underlivsbehandling för att det ska bli bra. Sköterskan har sagt att doktorn kommer om två dagar och till dess får Lilly vänta.

Morgonarbetet går rasande fort. Gudrun sköter om köket, kokar gröten och dukar fram mat och delar mediciner. Efter frukost börjar vi om igen med vårdar- betet. Mest handlar det om sådant som tydligen alltid tar stor tid i anspråk, att sköta om toalettbesöken.

Nu på förmiddagen är det också tidningsläsningen och terapin att tänka på. Den som inte vill lyssna till dagstidningens nyheter kan gå till terapin för att hand- arbeta eller bara vara där tillsammans med någon an- nan som också bara vill ha sällskap. En av flickorna på terapin är alltid där för att prata med de gamla och kanske roa dem, spela musik eller läsa något.

Det är Berit som har visat mig de olika rutinerna i arbetet med de gamla men det är mycket som jag skulle

vilja göra annorlunda. Det behöver inte vara så överdrivet mycket tvättning och tvång när det gäller hygien. Det är hårt och tufft att vara vårdbiträde och på bara en enda dag får jag helt nya insikter om vårdarbetet och dess problem. Det är inte bara tungt och ansträngande, det är oerhört tröttsamt att gå från rum till rum genom långa korridorer och alltid är det bråttom så man känner sig stressad.

Själv tycker jag, att jag har klarat den första arbetsdagen som vikarierande vårdbiträde ganska bra, men det har inte varit enbart roligt. När jag går hem grubblar jag över Lilly, över den stackars Erik som är så förvirrad och bara väntar på sin Betty hela dagarna. Det är inte synd om dem som bor på Hemgården, för de har ju allt de behöver. Men jag känner att så mycket är fel, att det är som om något saknas. Just nu är det bara en känsla som jag inte kan förklara.

– Nu är du upplärd, skojar Ulla efter en tid.

Visst får jag nu arbeta utan att ha någon som handleder mig. Visst känner jag att jag fått lära mig mycket men det är långt ifrån tillräckligt. Jag vill ha riktig ut-

bildning så jag kan ta väl hand om gamla. Men det lär jag inte få så länge som jag bara är vikarie.

Av de cirka fyrtiofem som arbetar på Hemgården har jag snart lärt känna de flesta, även om jag fortfarande har svårt att komma ihåg alla namnen. Många olika sorters människor är det som funnit sig till rätta i detta yrke och trivs med det, trivs med att ge de gamla omtanke och hjälp.

Det finns dock undantag, några som inte alls passar in. En del jobbar inte för att i första hand hjälpa de gamla utan bara för att de inte kan få annat arbete i dagens pressade arbetsmarknadsläge. Det är precis som det är för mig, jag tog det arbete som fanns. De flesta trivs och arbetar seriöst, men det finns de som inte alls passar in här på Hemgården.

”För vårdarbete på ålderdomshem behövs ingen särskild utbildning, det är som att sköta ett hem och resten lär man sig med tiden. För sjukvården har vi sköterska.” Det är Elins stående uttryck när nya, utbildade vikarier anställs. Ibland undrar jag om det verkligen kan vara så. Jag trivs men känner ett brinnande behov av att lära mig mera om åldringsvård.

Terapiavdelningen verkar vara en intressant avdelning. Där finns Maria som är utbildat terapibiträde och har ansvaret för hela verksamheten där. Till sin hjälp har hon ibland olika praktikanter och ett par unga flickor som inte kan så mycket då de själva är på något slags terapi. De har båda Downs syndrom, är lätt förstånds-handikappade, men trivs i sällskap med de gamla och kan prata med dem, en nog så viktig del i terapiarbetet.

Det finns en stationär terapeut här på Hemgården. Hon provar ut hjälpmedel och ger oss rekommendationer hur vi ska träna de gamla, men hon verkar inte alls att passa på ett ålderdomshem. Hon behandlar de gamla som om det vore ungdomar som råkat få skador och skall tränas till att kunna gå igen. Här gäller det ju att bibehålla de funktioner man har, inte att förkovra sig.

Under de följande dagarna får jag arbeta på sexan hela tiden. Jag får många tillfällen att samtala med min vän August. Han blir alltid lika glad när jag kan ta mig fem minuter och gå in till honom för att prata. Hans son, enda barnet, bor långt bort och hälsar sällan på.

De flesta tycker om en stilla pratstund och den som blir extra glad är Lilly. Hon har varit på sjukhuset för

en skrapning i underlivet. Det var inget allvarligt och det botade hennes blödning. Sedan var allt som vanligt igen och Lilly är glad och mår bra. Hon sjunger ofta sin älsklingsvisa om mosippan. Inte gör det något att hon sjunger falskt. Hon tycker om att sjunga och kan inte själv förstå hur det låter.

Några dagar före julafton firar vi jul med de gamla på Hemgården. Många av dem ska inte fira julen med några anhöriga så de uppskattar att det ordnas lite trevligt för dem. Vi har alla hjälpts åt att duka långbord och dekorera med sedvanligt julpynt och blommor. De gamla äter med god aptit av all den mat vi dukat upp, sådant som är tradition på ett riktigt gammaldags julbord.

När alla ätit sig mätta och fått kaffe och tårta kommer Sven-Olov Persson med sitt dragspel för att spela och sjunga julsånger. Persson är omtyckt för att han kan alla gammaldags melodier, både julsånger och annat. Han brukar gästa Hemgården en gång i månaden och sjunga och spela för de gamla och nu till jul är det obligatoriskt att det är han som står för underhålningen.

Långbordet dras undan och Persson börjar med den traditionella ”Nu är det jul igen ...”. Flera sjunger med och Lilly nästan gråter av glädje över att få sjunga. Det är trevligt och gemytligt alltsammans och det känns inte som någon riktig arbetsdag.

Karl har jag flyttat till sidan av rummet för att hans stora rullstol inte ska vara i vägen för de andra. Jag sitter bredvid honom och håller hans hand. Plötsligt rätar han upp sig i rullstolen, öppnar ögonen och mumlar något. Persson spelar första strofen i ”Nu tändas tusen juleljus” och när de som kan börjar sjunga rosslar det i Karls strupe och han försöker säga något.

– Hur är det Karl, tycker du att sångerna är fina? undrar jag.

Karl rör oroligt på sig, harklar sig, mumlar och brummar. Till min förvåning säger han några ord och det låter som om han försöker sjunga. Han kan med nöd och näppe få fram orden men det är nog ett försök från hans sida att följa melodin. Enstaka ord i verserna kan jag tydligt höra och Karl verkar sjunga upp sig för i den sista versen hör jag honom tydligt brumma fram slutorden:

– ... en stråle av Guds kärleks ljus i signad juletid.

En djup suck, så sluter Karl sina ögon och sjunker ihop i stolen igen.

Förundrad, rörd och fylld av något som kan liknas vid glädje över livet, kramar jag spontant om honom, reser mig och säger i hans öra att han sjungit fint. Men nu får jag inget gensvar alls. Det är som om Karl aldrig sjungit. Elin har sett och hört och jag ser att även hon är rörd.

– Det är så här det kan vara ibland. De gamla kan och känner mer än man kan tro. När de sitter så där inneslutna i sig själva finns trots allt någon sorts medvetenhet om det som händer runt om, säger Elin med ett leende.

Jag vet, jag har sett och märkt det flera gånger nu.

Efter helgerna kommer Inger tillbaka från sin långa ledighet. Naturligtvis vill vi veta hur hon haft det men egentligen borde vi inte ha frågat. Det syns på henne att hon är trött och lite ledsen. Varför vet vi inte, hon skulle ju fira jul med sin dotter i Stockholm och hade varit väldigt glad före helgerna. Hon hade lite samvetsqual över att hon skulle lämna sin svårt dementa mamma ensam. Men mamman bor på Gläntan, ett nytt

vårdhem för dementa i grannstaden. I samma stad bor också Inger i eget hus, inte längre bort än att hon kan pendla till och ifrån arbetet på Hemgården.

Nu fick vi veta att hon aldrig kom iväg till Stockholm. De hade ringt henne från Gläntan och sagt att mamman var mycket sämre nu, att hon bara sov och att hon kunde somna in för gott när som helst.

Några månader före jul hade Ingers mamma fått lov att byta boende. Det gamla skulle rivas och ett nytt hade byggts upp. Sorgligt nog följde inte den gamla personalen med till det nya boendet och som det nu blev så hade Inger massor av klagomål att ställa till de ansvariga vårdarna. Men det var ingen som lyssnade på hur hon ville att hennes mamma skulle skötas. Inger blev bara behandlad som en besvärlig anhörig som inget begrep om de dementas tillvaro. Ändå arbetar Inger själv inom äldre vården och ser och förstår när något blir fel.

Inger brukade vara hos sin mamma flera dagar i veckan, så ofta hon kunde för sitt eget arbete. Hon var tvungen att städa mammans rum, tvätta hennes kläder, duscha henne, byta på henne och se till att hon hade rent i sängen. Allt sådant var eftersatt på Gläntan

och Inger och hennes mamma, som var renliga av sig, ville inte ha det så. Mamman kunde för all del inte förstå och meddela sig om sådana saker nu, till det var hon alltför dement. Men Inger tyckte sig förstå att mamman inte trivdes.

Mamman slutade bry sig om sin omgivning, slutade läsa tidningar, slutade ringa hem till Inger trots att hon förstod sig på telefonen och visste hur hon skulle ringa. Inger tänkte att hon väl var ålderdomssvag bara, inte så underligt eftersom hon snart skulle fylla nittio år. Mamman tynade bort, blev väldigt mager och på kort tid blev hon trött och orkeslös.

– Mamma var så liten och tunn, berättar Inger. Hon bara försvann. När jag frågade sköterskan på Gläntan om de tagit några prover, om de försökt bilda sig en uppfattning om varför hon tynade bort så snabbt fick jag ett nej till svar.

– Det är inte nödvändigt att ta prover på den som är så gammal och går in i åldrandets slutskede, hade sköterskan svarat.

– Men jag tjatade och till slut togs prover. Mamma hade brist på allt. Jättelågt blodvärde, brist på kalium,

kalций och Gud vet vad. Men vad kunde jag göra? berättar Inger med tårar i ögonen.

– Jag bokade av min resa till Stockholm för att finnas till hands nu när slutet verkade vara så nära. Från tidig morgon till sen kväll var jag hos mamma som mest bara sov och låg där med söndertorkade läppar. Jag tvättade mamma i sängen, vätte hennes läppar och försökte ge henne vatten med en liten sked direkt i munnen och mamma svalde. Sked efter sked med vatten försvann och mamma gapade efter mera. Hon var törstig.

Inger sitter tyst en stund innan hon fortsätter berätta.

– Jag frågade vad de givit mamma för mat men de hade bara mosat vanlig mat och försökt få i henne. Första dagen på kvällen ville jag ta ut tandprotesen för att göra rent den. Mamma protesterade och knep ihop munnen och jag fick lov att be om hjälp av någon som var mera van att handskas med proteser. Men jag fick ingen hjälp. Det vårdbiträde som kom för att hjälpa mig sade att det inte gick att få loss protesen, att den aldrig varit borttagen sedan mamma kom till Gläntan. Det var förfärligt. Mamma som alltid hade varit så noga med sina tänder, även sedan hon blivit dement.

Inger suckar tungt.

– Jag försökte flera gånger att lirka ut protesen och till slut gick det. Men mamma var alldeles sårig i munnen så jag förstod att hon kanske vägrade äta för att det gjorde ont. De sa på Gläntan att det inte fanns något att göra åt mammas mun. Men jag tog kontakt med min tandläkare och fick ett medel att pensla i munnen. Det gjorde nytta. Sedan tog jag med mig egna soppor och köpte näringsdryck som jag började mata mamma med. Och när nu protesen var borta kunde jag mata henne. Mamma åt med god aptit och började genast hämta igen sina krafter, sov inte lika mycket som förut. Efter bara ett par veckor kunde man prata med henne fast hon var totalt virrig förstås.

– Men sen då? Vad gjorde du för att det inte skulle hända igen?

– Jag anmälde direkt till socialchefen i kommunen och tog kontakt med de ansvariga som drev demensboendet. Det fanns andra anhöriga där som också klagat så de styrande lyssnade och nu har det blivit ändringar och byte av en del personal. Mamma trivs nu och hon sitter uppe om dagarna och är lika fänigt pladdrig som förut.

Nu är Ingers ledighet slut. Hon hade fått semesterveckorna förlängda med tjänstledighet för att kunna vårda sin mamma. Hon borde ha lite ledigt från arbetet här på Hemgården för hon ser väldigt trött och sliten ut. Men hon kan inte nagga på sin semester och att ta extra ledigt har hon inte råd till. Hon känner i alla fall att mamman har fått det bra igen.

4

Några veckor in på nya året sker en del förändringar på Hemgården. För min del blir det några korta vika-riat i början av året och då oftast på avdelning sex. Baderskor och lokalvårdare har slutat och det är nya rutiner där alla vårdbiträden turas om att ansvara för bad, städning och vanligt avdelningsarbete. Det är svårt att hinna med på sexan där det bor nitton gamla.

Det har gjorts en del reoveringar på Hemgården men ändå finns det bara tre badrum till alla de fyrtifem pensionärer som bor på nedre plan. Badrummen har moderniserats och fått nya badkar, fristående liftstolar på hjul har anskaffats, särskilda duschhörnor, nya hyl-lor, skåp och handdukstorkar har monterats. Allt är nytt och fint i badrummen men hantverkarna har bara snyggat upp insidan och någon isolering för att få bättre värme i badrummen har inte skett. Det finns bara ett enda element och det är aldrig riktigt varmt. Fönstret är lagat, är ordentligt tätat och dragfritt men det hjälper inte, kallt är det ändå.

Första gången jag ska vara med i badet enligt mitt schema ska jag hjälpa Berit i badrummet. Att bada

gamla är jag ju van vid, men nu måste jag rätta mig efter Berit och arbeta så som hon vill, vilket inte alltid är så lätt. Jag är bara vikarie och enligt de nya rutiner-na är det Berit som har ansvaret i dag.

Vera, nittiosex år, har länge varit uppe och väntat på baderskan, berättar nattpersonalen. Hon tillhör dem som älskar att ligga i badkaret och njuta av värmen som mjukar upp hennes gamla leder. Vera får sätta sig på den obekväma kombinerade lift- och duschstolen, Berit fäller ned handtagen som Vera ska hålla sig i och knäpper fast en rem runt hennes midja. Jag börjar fylla badkaret med varmvatten.

– Stopp, stopp, inget vatten i badkaret, ropar Berit.

Förvånad stänger jag av vattnet.

– Men får jag inte bada i dag? undrar Vera.

– Det är väl lika skönt att duscha. Du blir ju ren i alla fall. Då slipper du ligga i smutsigt tvålvatten, säger Berit glatt.

– Men Berit vet väl att jag brukar få bada jämt? Usch så kallt det är här inne. Finns det inga element att sätta på? säger Vera och ser sig om i det kala rummet.

Berit ser ut som om hon inte hör utan börjar skölja över Vera med duschen och schamponera håret. Jag

förstår att Berit inte vill ha någon i badkaret. Då måste hon ju skura rent karet efteråt och sådant tar tid.

Under de månader jag varit på Hemgården har jag börjat förstå hur Berit arbetar. Hon vill göra allt så snabbt som möjligt och ser inte till resultatet eller hur människor omkring henne vill ha det. Hon är precis som Sussie, har samma hetsiga arbetssätt utan tanke på annat än att hinna så mycket som möjligt.

Vera är tyst under hela duschningen. Berit smörjer in hennes fötter med fotsalva medan jag börjar klippa och fila hennes fingernaglar.

– Behöver inte tånaglarna klippas också? Kan du inte fila lite på den där tjocka valken under högerfoten? Den gör så ont när jag går, säger Vera försynt.

– Naglarna är bra som de är, men visst kan jag fila lite på foten, svarar Berit irriterat.

Hon torkar av den feta fotsalvan med en pappers-handduk innan hon tar fram skrapverktygen och fot-filen.

Men det blir dåligt resultat. Vera suckar ljudligt och ser lite ledsen ut. När hon fått kläderna på sig ler hon i alla fall lite grand. Hon är ren och klädd men är fortfarande lite frusen, säger hon. Berit lyssnar inte.

– Så där, Vera. Nu är du ren och fin till nästa vecka. Ska jag följa dig hem till rummet eller går du själv?

– Tack, tack, nu reder jag mig själv, säger Vera och tar sin rollator och går sakta till matsalen för att få frukost.

Sedan går vi för att hämta Tilda till badet men hon sover djupt så vi fortsätter till Elsas rum i stället. Elsa är inte heller riktigt vaken men Berit får med min hjälp upp henne och vi leder henne till toaletten. När hon är färdig sätter Berit på henne en morgonrock. Elsa protesterar dock, vill inte ta på morgonrocken utan famlar efter kläderna på stolen.

– Nej, Elsa, du ska bada sedan. Du får äta frukost i morgonrock i dag. Det går så bra så. Jag måste bada Karl först innan det blir din tur.

Berit låter irriterad och rycker undan kläderna från stolen så Elsa inte ska nå dem.

– Ja, men jag vill inte sitta i morgonrock, skriker Elsa i protest mot att inte få klä sig.

– Seså, nu gör vi som jag säger. Annars får du inte bada alls i dag, säger Berit argt.

Med hårda händer får Berit på Elsa morgonrocken. Jag håller mig undan, bäddar sängen medan Berit leder Elsa till matsalen och sätter henne vid bordet där August redan sitter fullt påklädd. Elsa skäms över att vara oklädd. Det korta nattlinnet och den rosa morgonrocken i urtvättad frotté når bara till knäna och döljer inte de blåådriga, krumma benen. Det är kyligt i matsalen nu på morgonen och när Elsa med all tydlighet visar att hon fryser, hämtar jag en kofta från hennes rum och lägger runt hennes axlar.

– Vi kommer snart, Elsa. Ät din frukost nu så känns det bättre.

Karl hämtar vi direkt från sängen, sätter honom i rullstolen och med rena kläder i famnen kör vi honom till badrummet. Idag är Karl duktig och kan stå på benen och det blir lätt att ta av honom pyjamasen och den dyngsura nattblöjan. Antagligen har nattpersonalen inte bytt blöja på honom för de hade säkert sett på badlistan att han skall duscha på morgonen. Det är så många tillsägelser om sparsamhet att det ibland blir fel och de gamla får lida för det. En blöja sparad, tänker de sparsamma.

När Karl är färdig och vi gjort rent i badrummet igen har Tilda vaknat och Berit letar febrilt efter hennes morgonrock i garderoben och i toaletterummet. Den finns inte där, är förmodligen på tvätt.

– Nå, så blir det enklare när man slipper trassla med ärmarna och sånt, säger Berit.

Jag ställer in höjden på den nya liftstolen som nu skall tjänstgöra som ”uppresare”. Det går att köra in stolen tätt intill sängen, rulla Tildas kropp åt ena sidan av sängen och ställa liftens armar så de hamnar under Tildas kropp när hon rullas tillbaka. Sedan kan vi lyfta henne och sätta upp henne med hjälp av liftmotorn utan att vi behöver anstränga oss. När Tilda så kommit upp i sittande ställning på liftstolen och blivit bortrullad från sängen får hon ett badlakan svept omkring sig.

Så blir Tilda skjutsad på liftstolen genom korridoren och förbi matsalen där de flesta andra redan sitter med sin frukost. Alla tittar på Tilda där hon sitter med det fladdrande badlakanet vilket inte räcker till för att dölja hennes kraftiga skinkor och lår. Tilda ser hela tiden ner i golvet och är fortfarande alldeles tyst.

Medan Tilda blir duschad småpratar jag med henne. Jag ser henne i ögonen men väntar inte att få svar på mina frågor. Berättar att det kanske blir en vacker dag med solsken, att vi får palt och fläsk till middag och lite annat som kan vara värt att nämna för henne. Inte ett ord kommer ur Tildas mun men hon tittar på mig hela tiden.

Det går fort att duscha Tilda och sedan är det äntligen Elsas tur. Men Berit vill ha frukost nu så hon öppnar fönstret för att vädra ut kvalmigheten i badrummet och menar att Elsa gott kan sitta vid matbordet och vänta en stund till.

– Men fönstret kan väl inte stå öppet tills vi kommer tillbaka. Då blir det ju alldeles utkyllt. Det är bara sju åtta grader ute i dag.

– Men snälla Kristina, vad du är jobbig! Det är ju plusgrader! Inte blir det för kallt för Elsa. Hon brukar aldrig frysa i duschen och till nästa som ska duscha har det blivit uppvärmt igen.

Med det får jag låta mig nöja och så går vi ner till personalmatsalen för vår egen frukostrast.

När vi kommer tillbaka efter rasten skyndar jag mig att stänga fönstret i det utkylda badrummet och ställer upp dörren till korridoren för att få in lite värme. Men August som går förbi tycker det drar kallt och skjuter igen dörren. Jag spolar varmvatten i badkaret för att på så vis värma upp lite. Helst vill jag fylla badkaret så Elsa får ligga i det varma vattnet och slippa kylan i rummet, men när jag säger det till Berit blir det återigen ett bestämt nej. Jag känner mig ynklig som inte vågar säga emot Berit.

Berit har gått ut i matsalen för att hämta Elsa. Ett ilsket skrik i falsett får mig att bli rädd. Kvickt rusar jag ut i korridoren för att se vad som hänt. Det är bara Elsa som skrikit och hon stretar emot när Berit mer drar än leder henne fram mot badrumsdörren. Elsa vill inte duscha, hon skriker att hon vill ha kläder på sig så hon kan bli varm igen.

– Nu ska du inte vara dum Elsa. Det är klart att du ska duscha. Du blir ju varm av varmvattnet, säger Berit och försöker lirka in Elsa genom badrumsdörren.

– Jag ska inte duscha! Inte nu. Nej, jag vill inte duscha!

Elsa vrålar ut sin ilska och tar spjörn med ena handen mot dörrposten. Hon har väldiga röstresurser. Flera, både personal och gamla, kommer ut ur de angränsande rummen för att se vad som är å färde.

– Elsa! Du ska inte skrika så. Andra kan ju tro att jag slår dig. Se så. Gå på nu! nästan ryter Berit.

Med en sista hårdhänt knuff får Berit fram Elsa så pass långt att hon kommer innanför dörren. Elsa blir överrumplad när hon får knuffen och tystnar tvärt, rädd att tappa balansen. Men snart börjar hon träta igen. Gång på gång använder Elsa sina röstresurser till ilskna tjut.

Berit blir arg. Träter på Elsa och slänger till med duschslangen så vatten spolats rakt i Elsas ansikte, medvetet eller omedvetet. Men Elsa blir bara mer högröstad och börjar använda elaka svordomar. Bryskt rycker jag åt mig duschslangen och låter varmvattnet rinna över Elsas rygg. Berit blänger på mig men säger inget. Hon förstår säkert att jag är lika arg som Elsa.

Till slut är Elsa färdig och jag hjälper henne till rummet. Jag hämtar en extra filt och lägger över henne innan jag lämnar henne när hon lagt sig för att vila.

Badrummet är tomt när jag kommer tillbaka dit. Jag städar undan lite medan jag väntar på Berit som gått för att hämta August.

– Nu behöver jag inte din hjälp mera. De andra som ska duscha i dag klarar jag själv. Så, tack för hjälpen, säger Berit och börjar klä av August, som ser undrande på oss.

Jag går ut ur badrummet och låter Berit hållas. Jag fattar inte hur hon orkar vara sådan, att hon alltid tänker på att skynda sig. Vad är hon rädd för? Inte kan det väl hända något om inte alla får bada i dag.

Kanske har Berit blivit sådan av att arbeta i samma hus, på samma sätt i snart tjugofem år. Det borde vara tvärt om. Ju längre man arbetar inom åldringsvård, desto bättre borde man känna de gamla och förstå deras önskningar. Jag hoppas att jag alltid kommer att lyssna på de gamla och att jag lär mig förstå även dem som inte kan uttrycka sina önskningar i ord. Om jag nu får fortsätta att arbeta som vårdbiträde? Än är jag bara vikarie.

Elin har givit mig nya arbetstider igen. Just nu är det många sjuka som ska ersättas och dessutom har två vårdbiträden gått i pension. Elin har just förklarat att

inga nya ska anställas. Tills vidare ska Hemgården klara sig med de vikarier som finns att tillgå, däribland mig. Först städerska, sedan baderska och nu tre år som vårdbiträde, bara vikariat alltihop.

Jag har blivit ombedd att arbeta i stort sett hela sommaren. Jag har till och med fått ett vettigt schema att gå efter. Fyra somrar har jag kämpat som vikarie medan alla de andra haft semester. Det är den värsta tiden på året då de rutinerade vårdbiträdena är borta. Okunniga sommarvikarier skall hjälpas in i sysslorna av oss vikarier. Ingenting fungerar och arbetet blir tungrott.

Trots allt känner jag nu att detta är vad jag vill göra, arbeta med gamla. Arbetet är oerhört stimulerande och faktiskt roligt. Visst finns det sorger och bedrövelser och det är tungt, men det uppvägs av så mycket annat, kontakter med både de boende och de anhöriga. Arbetskamraterna har också blivit betydelsefulla för mig. Jag har gått med i fackföreningen och har varit på ett par möten. Det är trevliga människor jag mött och de har fått mig att engagera mig i fackliga frågor, särskilt i det som handlar om arbetarskydd. Med fast anställning, vilket jag drömmer om, kan jag längre fram få utbildning också, både för yrket och i fackliga frågor.

Det är försommar och det är dags för den årliga utflykten med de gamla. I år går färden till det fina och särpräglade Ängsliden, naturreservatet som ligger ute på landet, utanför den närmaste civilisationen.

Solen lyser från klarblå himmel. Grönskan ute är så intensiv att gamla ögon tåras när de kommer ut, både av den skarpa färgen och av solljuset. En och annan fågel hörs kvittra men det är inte många som hör drillarna. De som har god syn tittar på allt som rör sig och finner både pilfink och gråsparv i buskarna utanför Hemgårdens entré. Det är en underbart skön sommar dag och de flesta som bor på Hemgården skall med på utflykten. Rullstolar och rollatorer lastas in i handikappustrustade bussar som står vid entrén och väntar på sina passagerare.

När alla kommit ombord åker de fullastade bussarna iväg med ett ilsket brummande. Ut från den asfalterade gården, ut på grusvägen utanför, vidare ut på den flerfiliga Europavägen med många bilar. Massor med skyltar och lyktstolpar står mellan rader av stora hus. Den breda autostradan går rakt igenom den lilla sta-

den och vidare mot de två stora huvudstäderna som ligger en åt vardera hållet och i skilda länder. Om det och annat som bussarna åker förbi berättar chaufförerna för sina passagerare, högt och tydligt i högtalare.

Efter ett par mils körning svänger bussarna in på en mindre väg och det blir glesare mellan husen. Till och med att det finns kor som betar på ängarna invid vägen, en syn som flera av de gamla inte sett på väldigt länge. Vägen blir smalare och det blir guppigt och kurvigt för de stora bussarna att ta sig fram, men chaufförerna har varit med förr och tar det försiktigt.

Allt går galant och efter en stund gör bussarna en stor sväng rakt ut i grönskan och stannar på en äng med klippt gräs och staket runt om, en parkeringsplats för utflyktsbussar. Man har kommit till Ängsliden, ett naturreservat, överrumplande annorlunda invid en djup dalgång.

– Titta, ett så konstigt hus inne där, säger August och pekar.

– Som ett slott, du Sven! Är det vårt slott? Ska vi flytta in där i dag? undrar Maria.

Maria har blivit lite virrig och tror jämt att hon är på väg att flytta. Nu har hon fått för sig att hon och hen-

nes kärlek på ålderns höst skall flytta ihop. Hela vägen till Ängsliden har hon hållit Sven i handen, pratat om hur de ska möblera för att få plats med alla sina saker. Sven bara ler och säger sina ja eller nej. Vi ser en herrgårdsbyggnad skymta mellan granarna och en stor åttkantig paviljong, numera en restaurang. Maria tror på en gång att vi är framme vid hennes och Svens nya bostad.

– Nej, inte ska ni flytta i dag inte. Nu är vi på utflykt och vi ska gå till paviljongen och dricka kaffe sen. Först ska vi gå till utsikten som ligger däråt, säger Ulla och pekar åt motsatt håll där en liten promenadväg leder rakt in i den lummiga grönskan.

Så går vi alla tillsammans bortåt den ringlande stigen med rollatorer och rullstolar. Vi är många tillsammans, både pensionärer och vårdbiträden. En och annan anhörig är med för att hjälpa till. Marken ångar i solskenet efter gårdagens regn och värmen sprider dofter som flera njutningsfullt andas in. Det var ju så länge sedan. Att en del varit här i fjol har de glömt.

Sakta går vi på stigen men de gamla blir fort trötta i benen så vi går in på en stig som leder fram till en öppning med utsikt över dalgången Där står flera vit-

målade bänkar och vi slår oss ner för att vila. En väl trampad stig leder brant ned i dalen. Framför oss har vi utsikt till andra sidan där stugor och ett par ladugårdar lyser röda i grönskan. I hagar nere i dalgången betar både får och hästar och invid en ladugård ligger kor och idisslar.

– Känner ni! Känner ni hur det doftar liljekonvalj? Åh, så underbart! Och visst luktar det ko ibland. Nu förstår jag att vi är ute på riktiga landet, säger Lisa som inte kan se allt det vackra.

– Äh, koskit har man väl fått nog av, tycker Olle, en av de gamla som varit bonde innan han flyttade till Hemgården.

– Koskit och liljekonvaljer! Det är väl inget. Lyssna på fåglarna i stället. Hör ni inte hur fint lövsångaren sjunger? Och bofinken. Hör så stark röst den har! Och där växer bestämt en maskros, gul och grann som solen, säger Lilly som är på ett strålande humör i dag.

Medan vi sitter och njuter av den vackra sommardagen pratar en del om det de ser medan andra tyst njuter av naturupplevelsen. Olle är väl inte särskilt förtjust över att komma ut på landet. Han hade hellre velat åka in till stan och titta i affärer. Men när vi bju-

der saft och karameller och frågar om han har det bra så är han nöjd.

– Jo, nog är det här annat än att sitta på rummet hela dan. Man får vara glad att man är någorlunda frisk så man kan komma med på sånt här.

De gamla har inte så mycket tålamod att bara sitta stilla. De börjar snart oroa sig för hemfärden. Vi går tillbaka till parkeringen och alla kan se att bussarna står där och väntar och det är som om det hade en lugnande inverkan på de otrygga. Men ännu är det inte dags att åka hem. Vi går stigen åt andra hållet, till huset och paviljongen. Långsamt och försiktigt tar vi oss fram för stigen är lite hal av alla barren och knölig av gamla trädrötter som ringlar ovan jord likt ormar. På några bord utanför huset är det dukat med stora fat med härliga smörgåsar och bredvid står gräddtårter. Vilket kalas det blir!

Tiden går så fort när man har trevligt och plötsligt är det dags att åka hem igen.

– Här skulle man väl få stanna kvar lite längre, säger August som nog är den som njutit mest av alla under den här utflykten.

– Du skulle väl helst vilja bo kvar under någon gran du, skogsgubbe som du är, säger Olle.

– Jag minns jag, när jag mötte dig i skogen nära ditt hus en gång för många år sedan. Du såg lika grå ut som de gamla granarna, som om du helst ville vara ute jämt. Men nog har vi det bättre nu, både du och jag, att vi slipper slita och släpa och jobba dygnet runt för att överleva, säger Olle och tänker säkert på det slitsamma bondeliv han haft.

– Kan så vara, men friheten ser du, den har man inte längre. Allt ska gå efter klockan och någon skogsdoft eller koskitslukt har ingen dött av, tvärtom är det bara hälsosamt. Jag önskar jag kunde komma ut i naturen lite oftare, men knäna säger ifrån numera så jag kan inte cykla heller, säger August med en suck.

Alla är ganska tysta och trötta när vi äntrat bussarna för hemfärden. Visst ska det bli skönt att få komma hem igen. Tillbaka till invanda rutiner med mat, sova, titta på TV, äta, sova, gå en sväng i korridoren, äta ... De flesta är tysta och försjunka i tankar på hemresan. Men det är klent med minnet. Många har kanske redan när de kommer hem glömt dagens utflykt och hur härligt de haft det.

Dagen efter utflykten pratas det mycket om en ny utflykt. Alla undrar om man inte kan göra om det hela en gång till innan sommaren är slut. Ulla frågar Elin när hon kommer förbi.

– Nej, se det går inte. Det är alldeles för dyrt att hyra bussar och något att äta kostar också. Det är få anhöriga som vill följa med för att hjälpa till och då kostar det med extra personal, så det går inte. Tack vare en gammal fond så fanns det pengar till utflykten i år också men nästa år får vi nöja oss med uteplatserna här vid Hemgården, förklarar Elin.

Det är ledsamt att höra men vi hoppas ändå att det skall yppa sig någon möjlighet till nästa år. Vi står kvar i korridoren och pratar när Gunn, sjuksköterskan, kommer skyndande från Lillys rum.

– Snälla Elin, ring efter ambulans. Lilly är dålig. Hon måste få hjälp. Kristina, gå in till henne, hon frågar efter dig! säger Gunn med lite andfådd röst.

Jag rusar genom korridoren, knackar på Lillys dörr men väntar inte på svar innan jag går in.

– Hur är det Lilly? Mår du inte bra?

– Kis ... Kris ...

När Lilly försöker säga mitt namn förstår jag att hon i alla fall är medveten. Hon är högröd i ansiktet och högra armen skakar. Handen far okontrollerat fram och tillbaka under filten som hon fått lagd över sig. Lilly tittar intensivt på mig. Hon försöker säga något men jag förstår inte. Jag tar hennes oroliga hand och håller den stilla medan jag varsamt stryker henne över kinden och över håret. Lilly sluter ögonen och blir stilla, troligen medvetslös nu. Så kommer Gunn igen.

– Lily, hör du mig? Jag har ringt din dotter och snart kommer ambulansen. Du måste komma till sjukhus och få hjälp och din dotter möter dig vid sjukhuset. Hör du mig, Lilly? Du ska få hjälp och din dotter kommer.

Gunn ser på mig och ruskar på huvudet. Hon menar antagligen att det inte finns stort hopp, att detta går för fort. Det är väl en hjärnblödning eller en propp. Ingen kan göra något, bara plocka i ordning Lillys väska och papper och så vänta tills ambulansen kommer.

Plötsligt blir jag väldigt ledsen, kan inte hålla tårarna tillbaka. Varför skall detta drabba Lilly nu när hon funnit sig så väl till rätta på Hemgården? Även om hon får behandling och kommer tillbaka så kanske hon inte

blir lika duktig som förut. Hon har ju faktiskt tränat upp sig både med att gå och med sina färdigheter att handarbete.

Jag håller hennes hand ända tills ambulansen kommer, torkar mina tårar och försöker vara som vanligt efteråt. Men det är svårt, för jag har blivit fäst vid Lilly och jag är rädd för att Lilly troligen inte kommer hem igen efter den här kraftiga stroke. För en stroke är det väl som drabbat henne.

Dagen efter kommer beskedet. Lilly kunde inte räddas. Hon hade fått en hel serie blodproppar och allt berodde på att hennes blod var ”tjockt som gelé”. Akutläkaren hade sagt så och undrat varför man tagit bort den blodförtunnande medicinen som hon haft tidigare. Hemgårdens läkare hade glömt att ge ny ordination efter den lilla underlivsoperationen för en tid sedan.

Vi känner både ilska och sorgsenhet över att det kunnat hända. Vi vänder oss till Elin och vill att hon skall anmäla den ansvariga doktorn för tjänstefel eller slarv. Men Elin menar att vi inte skall bry oss. Det finns inga bevis, säger hon.

6

Hösten kommer allt närmare och några gamla ger upp livet, några nya flyttar in på Hemgården och andra som bor där tycks inte förändras alls. Livet går sin gilla gång, som det heter, och det är sådant man verkligen märker här på Hemgården.

Tröttheten sitter som en vass tagg i ryggen när jag kommer till Hemgården på tisdagskvällen. Det är krångligt att arbeta som vikarie för man utnyttjas på alla avdelningar. Det blir så oregelbundna och långa arbetstider ibland.

Den sista helgen tog nästan knäcken på mig då jag under två kvällspass ensam tog hand om de tolv som bor på avdelning sju. En liten stund fick jag hjälp av två vårdbiträden från en annan avdelning. Dels med att lyfta ett par av de tyngre till sängen och dels för att sköta om avdelningen en stund medan jag hade en kort rast.

Jag är inte så bekant med dem som bor på sjuan. Tolv gamla som skall ses till och fyra av dem skall matas med både eftermiddagskaffe och kvällsmat. Alla ska ha medicin. Visserligen är det lite enklare nu när medi-

cinen finns i doseringspåsar till var och en, men jag måste ändå se till att var och en får i sig pillerna.

Det är lika illa ställt med personal i dag också, det fattas vikarier så jag måste vara ensam på sjuan i kväll igen. Svea kommer och hjälper mig en stund men jag vet inte om jag vill ha hennes hjälp. Hon är så överdrivet effektiv när det gäller att skynda på arbetet, nästan lika stressig som Berit. Jag hänger inte med i svängarna och det är många gånger jag känner det som om jag fuskar ifrån mig arbetet.

Strax före den tid som borde vara min rast kommer Svea in på avdelningen.

– Vi sätter Sven på toaletten och sätter på honom pyjamas nu så han är klar sedan? säger Svea.

– Det kan vi väl inte göra? Klockan är ju bara halv fyra.

– Inte gör väl det något om han sitter i pyjamas ett tag. Han har ju morgonrock. Vi ger honom maten, värmer lite i mikron, så får han sitta där och äta i pyjamas medan vi tar rast, säger Svea.

Det lönar sig inte att protestera, det har jag fått erfara tidigare. Svea har pondus. Hon är precis som Berit. Det hon bestämmer är lag och sällan vågar någon säga

ifrån, allra minst jag. En gång försökte jag protestera när något gick för fort, men då blev jag i brysk ton upplyst om att jag som vikarie inte skulle ändra på invanda rutiner.

Vi gör som Svea vill, lämnar Sven vid bordet med en tallrik kvällspannkaka och sylt. Jag skär pannkakan i bitar, ger honom en tugga och sätter sedan gaffeln i hans friska hand. Svea borde mata honom, han har svårt att klara det själv, och det är ju jag som ska ha rast, inte Svea.

– Försök äta det här nu, säger jag vänligt.

Sven ser på mig men förmår som vanligt inte säga annat än sitt ”nej, nej”. Om han ändå hade sagt ”ja, ja”, så skulle jag känna mig lite bättre till mods. Men han kanske menar ja, ingen vet hur han svarar eller menar. Så går vi ifrån honom och slår oss ner i personalrummet.

Jag känner mig orolig över att behöva lämna avdelningen utan tillsyn trots att det just nu är lugnt där. Flera gånger reser jag mig för att titta till avdelningen men Svea hindrar mig. Men så fort jag fått i mig maten går jag. Sven har inte ätit mer än ett par tuggor och jag

tar maten för att värma den i mikron och hjälpa honom.

– Har han inte ätit nu så vill han inget ha. Vi lägger honom nu så är han ur vägen, säger Svea med taggig röst, så bestämt att jag blir arg och inte kan tiga längre.

– Nej! Det kan vi inte. Han får ju ligga tretton fjorton timmar innan han kommer upp igen. Att vara utan mat så länge är inte bra för honom som är diabetiker. Det begriper till och med jag fastän jag bara är vikarie!

Svea svarar inte, tittar bara på mig som om jag vore dum eller något. Hon har iskyla i blicken. Så tar hon tag i Svens rullstol, sliter av honom pappershaklappen och kör iväg till hans rum.

Jag tiger feigt och följer efter när hon kör Sven direkt in till sängen. En gång till försöker jag få Svea att tänka på Svens behov och menar att vi väl ska hjälpa honom på toaletten först.

– Behövs inte. Han är torr nu och sedan byter nattvakterna på honom, vi har inte tid med toalettbesök nu, säger Svea efter att ha kollat blöjan.

Jag känner mig ynkelig. Jag orkar inte vara bestämd och göra det som jag tror är rätt och dessutom har vi

stått och diskuterat Sven när han hör oss. Tänk om han förstår allt vi säger?

Sedan, när Svea gått, går jag in till Sven med en smörgås och ett glas mjölk. Med sängliftens hjälp sätter jag upp honom och hjälper honom äta. Det är tråkigt att han inte kan visa om han uppskattar det eller ej. Jag hade behövt hans tack som uppmuntran.

Efter fyra och ett halvt år som vikarie får jag äntligen en fast anställning. Visserligen bara en anställningstid på sjuttiofem procent men jag har också fått löfte om att vikariera utöver det. Det behövs inte många dagar förrän det känns i hela kroppen att jag nu har ordnade arbetstider. Jag är glad över att ha blivit stationerad på avdelning sex där Ulla arbetar. Vi kommer väl överens och hon har blivit min bästa vän här på Hemgården.

Under min första dag som fast anställd hålls ett stort personalmöte på Hemgården. Kommunens högsta chefer, kommunalråd, socialnämndens ordförande och en äldrevårdschef kommer för att informera om förändringar. Det är allt vi fått veta i förväg. Inte ens Elin vet vad det är fråga om. De flesta av oss är oroliga över att det ska handla om personalinskränkningar. Sådant har det talats om i många sammanhang inom kommunen men det borde inte vara aktuellt här.

Alla anställda är kallade till mötet, extra vikarier är insatta. Det måste vara något stort på gång eftersom det är så viktigt att man kallat in vikarier. Kommunalarrådet Boström, en ganska så dryg människa att ha att

göra med –efter vad det sägs – tar plats vid det uppställda bordet längst fram i samlingsalen. Han plockar fram några papper som han sprider ut på bordet.

Boström har svårt för att sänka sig till en arbetares nivå och förmår inte visa ett normalt uppträdande utan att lismande låtsas vara införstådd med arbetsproblem. Han är helt och hållet absorberad av sina partipolitiska åsikter och har inte förmåga att arbeta för annat än sin egen vinning som kommunalpamp. Den erfarenheten har jag fått då jag på senare tid börjat engagera mig i fackliga frågor. Jag har vid ett par tillfällen varit med som reserv vid fackets avtalsförhandlingar med kommunen.

När alla samlats reser sig socialnämndens ordförande och säger:

– Vi är samlade här i dag för att det här stället, Hemgården, är ett sådant enastående fint äldreboende. Personalen här är bland de duktigaste och skickligaste i kommunen. Det vill vi ta vara på i flera sammanhang. Våra duktiga vårdbiträden bör få bättre stimulans genom att också kunna använda sig av sitt kunnande på andra håll än inom husets väggar.

– Vad har han nu för skit att komma med när han smickrar så där? viskar Ulla till mig medan mannen hämtar andan inför nästa mening.

– Det är så, att det fattas bostäder för äldre personer här i vår kommun. Det är ju ingen nyhet och de äldre kommer om några år att vara långt flera än i dag och det måste vi redan nu ta i beaktande. Under de senaste åren har kommunen försökt få till stånd en utbyggnad av boendemöjligheter för äldre. Men allt kostar pengar, även att planera.

Så blir han tyst en stund, ingen enda rör sig, alla väntar på fortsättningen.

– Vi på kommunen har diskuterat alla möjligheter. Vi vet att vi behöver anskaffa ett hundratal nya bostäder för äldre med hjälpbehov inom de närmaste fem åren.

Boström fortsätter prata en lång stund och rabblar siffror. Talar om vad olika byggnationer eller ombyggnader av lägenheter skulle kosta och vilka personalresurser som skulle behövas. Det blir en lång, tråkig utläggning som vi egentligen inte begriper så mycket av då han inte håller sig till ett tänkbart projekt i taget. Det är så typiskt att politiker pratar obegriplig ekonomi för att förvirra sina åhörare. Några ovidkom-

mande inlägg av den ansvarige för äldreomsorgen blir det också.

– Ska de aldrig tala om varför de är här? Det här är väl ingen information, det är ju bara svammel, viskar Ulla.

Till slut kommer de ändå fram till det de vill med detta informationsmöte. Nu är det äldrevårdschefens tur att prata.

– Som ni nu förstår så har vi i partiet äntligen kunnat få struktur på äldrevården. Ja, vi har ju de andra partierna med oss också. Efter många utredningar har vi kommit fram till att gamla människor vill bo kvar hemma och inte flytta till någon institution liknande Hemgården. Därför har vi i partiet nu enats om att det skall byggas sexton parstugor här utanför på gårdet.

Han tystnar, sänker blicken ner över åhörarna och ser ut att fundera över deras reaktion. Ingen säger något. Kanske tycker han att vi borde ha reagerat över att kommungubbarna varit duktiga att förutse de äldres boendebehov. Så tittar han uppåt taket igen och fortsätter:

– Vi ska bygga stugor med två lägenheter i varje, så stora att gifta par kan bo där och genast flytta in då de

blir pensionerade. Varje lägenhet är handikapputrustad och har larmsystem som går hit till Hemgården. I de lägenheterna kan alla bo kvar även efter sedan de blir i behov av hjälp. Det är där personalen på Hemgården kommer in. Vi borde kunna planera vidare med er hjälp för vi vill på bästa sätt lösa vårdfrågan i stugorna.

– Var det inte det jag kunde tro att det skulle vara något negativt för oss. Annars hade de nog inte kommit tre man stark från kommunen. Mera jobb, så klart. Det måste väl bli nyanställningar nu. Men hur ska kommunen ha råd med det när de inte ens har råd med full bemanning här på Hemgården?

– Redan nästa vecka, den 10 oktober, kommer grävmaskiner och folk för att sätta i gång med ledningar för vatten och avlopp. Vi har skriftligen tillfrågat samtliga pensionärer i kommunen. De flesta kan tänka sig att flytta in i en sådan här stuga och vi har redan fått in drygt femtio önskemål om löfte till en sådan här lägenhet.

Mannen tittar på Elin och de andra från kommunen. Så nickar han lite som om han bekräftar sina egna ord och sätter sig. Med en gest uppmanar han Boström att fortsätta.

– Att så många redan önskar bo där säger oss att behovet är stort. Vi bygger sexton hus till att börja med och sedan kan vi bygga flera om något år då vi ser hur utfallet blir. Det är en sån lämplig plats här, lite utanför stan och med redan friköpt mark runt om där vi kan ordna lite fint åt de gamla.

Det är alldeles tyst i salen en lång stund. Och vad skall sägas? Det är ju redan klappat och klart utan att någon på Hemgården hört talas om dessa planer förut. Nog tycker jag, och säkert flera med mig, att kommunens ansvariga först skulle ha talat med Elin. Hon är i alla fall den som är chef här och som kunde ha kommit med synpunkter på planeringen av detta projekt.

– Därmed har vi berättat vad vi har att informera om och ber att få tacka för oss. Eventuella frågor kan ni samla ihop till nästa möte. Det blir till våren och innan dess kan ni också studera hur arkitekterna arbetat fram lägenheternas planering och läge i området.

Så får alla kaffe och sockerkaka. Ingen kommer sig för att säga något eller fråga. Kommungubbarna tycks ha bråttom, hinner knappt svälja kaffet förrän kommunalrådet reser sig. Utan att ens ta Elin i hand och tacka för kaffet han fått nickar han kort och går raka

vägen ut till sin bil. Boström är som en stor fet klump. Utan ett leende, utan att bevärdiga någon en nick, rullar han iväg, självgod och dryg. De andra två får skyn-dar sig att följa efter Boström. Äldrevårdschefen tar i alla fall Elin i hand och tackar för kaffet.

– Aldrig har jag varit med om maken! säger Elin.

Hon ser inte alls glad ut, suckar och tycks känna sig illa till mods.

På måndagen står maskiner och mätinstrument på plats ute på gårdet. Karlar rantar omkring och kikar i sina instrument och gör avvägningar, lastbilar kommer med kabelrullar och rörledningar. Fram emot eftermiddagen börjar grävningen av djupa rännor.

De gamla har fått något att titta på. Vi måste berätta och förklara för dem som undrar vad det nu ska bli av.

Med tiden blir det också flera informationsmöten. Det talas också stort om de nya, fina husen, både i tidningar och i lokalradio. Kostsamma planritningar delas ut i olika stadsdelar, kostnadskalkyler och vackra bilder på stugor med gamla människor inramar all pappersinformation som ser elegant och påkostad ut. Man kan undra vad en sådan reklam kostar. För nog är

det fråga om reklam och om att kommungubbarna ”slår sig för bröstet” av stolthet över sin fina planering utan allvarliga tankar på kostnaden.

När våren kommer och arbetet skall starta på allvar blir allt framflyttat till efterföljande höst. Det finns som vanligt inga pengar och det blir bara markarbeten för vatten, avlopp och el som åtgärdas. Sedan slätas markytan till och det blir fritt fram för ogräs att rota sig. Under sommaren blommar maskrosor, tistlar och smörblommor i den grå leran. Inte heller året efter blir det någon byggnation.

Det är en härlig vår och försommar. Jag kan slappna av och njuta av mina lediga dagar då jag vet att jag har en fast om än blygsam inkomst. På Hemgården dör en del gamla och sedan kommer det nya pensionärer. Det är livets gång och jag börjar finna mig vid detta att så ofta möta döden.

Två dagar före midsommarafton skall Hemgården fira sin egen midsommar. Flickorna på terapiavdelningen har plockat blommor och tillsammans med några av de gamla kunniga kvinnorna bundit kransar och gjort en lång girlang till majstången. De började tidigt på

morgonen och nu på eftermiddagen ska alla samlas utanför och klä majstången. Så många gamla som möjligt hjälps ut i solskenet.

Några vaktmästare från kommunens olika områden skall hjälpa till att resa majstången. Från ett dagis i närheten kommer några barn för att sjunga, leka ring lekar och dansa. Sven-Olof Persson ställer som vanligt upp med sin dragspelsmusik. I sällskap har han i dag en kvinna som skall sjunga och leda lekarna. Solen skiner och det är vackert väder med små lätta moln som flyger fram över himlen.

Direkt efter lunch, eller rättare sagt efter middagen klockan tolv, börjar man hjälpa pensionärerna ut. Jag går för att hämta August som gått in till Olle en stund. Men de båda hörs prata om allvarliga ting, så jag slår mig ner i dagrummet för att vänta en stund. I rummet bredvid kan jag höra Sussies röst. Jag lyssnar förundrad till hennes elaka tonfall när hon försöker få Gustaf Svensson att resa sig och följa med ut till midsommarfirandet. Genom den öppna dörren både hör och ser jag Sussies påträngande sätt mot Gustaf. Han vill inte gå ut.

Gustaf har tappat intresset för allting sedan han kom till Hemgården. Hans dotter hade ordnat med kommunen så fadern fick flytta hit från sin hemstad, tjugo mil bort. Alla hans vänner bor kvar i den stad han kom ifrån. Dottern säger att hon vill ha sin far nära så hon skall kunna hälsa på honom ofta. Hon är hans enda nära släkting och vill göra honom den glädjen att de ska kunna träffas lite oftare. Det är vackert tänkt, men efter vad Gustaf själv säger så hälsar inte dottern på honom oftare nu än vad hon gjorde när han bodde i sin förra hemstad.

Flytten blev helt misslyckad och Gustaf blev fräntagen allt av intresse i sitt liv. Helst ligger han på sängen och skyller på sina onda knän när han inte vill gå ut. Han läser dagstidningen från sin hemstad, en prenumeration som mågen har givit honom. Gustaf sluter sig inom sig själv och tycks bara vänta på döden.

– Om det är så att du inte kan gå med ut bara för att du har ont i knäna så är det lätt ordnat. Då kan jag väl få skjutsa dig ut? Jag ska hämta en rullstol, hör jag Sussie säga.

Sussie rusar iväg genom korridoren och kommer snart tillbaka med en rullstol.

– Nu Gustaf, har jag lånat Görans rullstol. Här ska du få sitta. Du slipper gå hela vägen ut. Det blir väl skönt, eller hur?

I stolen ligger Görans säkerhetssele med en bit trekantigt fårskinn på stolsätet. Breda ripsband fastsatta på skinnet hänger över rullstolens armstöd. Sussie sliter i banden och försöker få bort dem men hon bara trasslar till dem. Hon ger upp.

– Nej, dom här grejerna går inte att få bort. Du kan sitta här ändå. Kom nu! Sätt dig här!

– Nej, jag vill inte ut.

– Visst vill du det. Upp nu! Och så sätter du dig här, säger Sussie bestämt.

Jag förstår att Sussie, som hon brukar göra med de motsträviga, tar ett stadigt tag i Gustaf och drar upp honom från sängen.

Jag reser mig från stolen och går in till August och Olle. När jag en stund senare kommer ut på terrassen med dem sitter Gustaf ensam där. Jag ser hur han försöker ta sig loss ur rullstolen, Sussie har satt fast honom med säkerhetssele. Han sitter illa, gnessar och vrider sig för att få en bättre ställning men han sitter ohjälpligt fast i säkerhetssele. Nu letar han med fing-

rarna så långt bakom ryggstödet som han når men hittar ingen låsanordning.

Jag skulle vilja gå och prata med Gustaf men jag ändrar mig för jag kan inte ta honom därifrån. Det är Sussie som satt honom där och hon skulle inte förstå att det är för Gustafs skull jag vill hjälpa honom därifrån. Det är inte för att motarbeta henne i det hon gör. Det har ofta missuppfattats när jag hjälpt någon av de gamla med sådant som mina arbetskamrater glömt eller inte förstått behöver göras, liknande detta.

Någon kommer bakom mig genom dörren.

– Hej Gustaf, sitter du här du? Men så roligt att du har kommit ut! Men varför sitter du i rullstol?

Jag vänder mig om och ser Inger, den enda av personalen som Gustaf har något gemensamt med. De är bekanta sedan gammalt.

– Ja, säj det du! Jag blev satt här och kommer inte loss. Kan du hjälpa mig?

– Visst ska jag hjälpa dig. Varför är du fastsatt? Är det Görans stol du fått låna?

Utan att vänta på svar lossar Inger remmarna, viker undan fotstöden och hjälper Gustaf att resa sig.

– Tack ska du ha. Jag vill inte vara här ute. Kan vi gå in nu? frågar Gustaf just som solen går i moln.

– Ja, vi går in. Jag följer med och hjälper dig.

Sakta och försiktigt går de armkrok in genom entrén och genom den långa korridoren till Gustafs rum. Jag som kommer efter dem på väg till Tildas rum, kan inte undgå att se hur Inger sätter på Gustaf en tröja och breder över honom en filt när han lägger sig på sängen. Med några ord om att han ska vila skönt går hon ut och stänger dörren så varligt att det bara hörs ett litet knäpp. Jag kan inte låta bli att le mot Inger innan jag går vidare för att uträtta mitt ärende.

När jag kommer ut igen står Sussie bredvid den tomma rullstolen och spanar utåt vägen. Jag ställer mig bakom henne utan att säga något. Hon vänder sig om och får se mig.

– Kristina! ropar hon i förfäran.

– Gustaf Svensson har rymt! Jag satte honom här i stolen och nu är han borta. Det var inte meningen att jag skulle bli så länge inne. När jag kom ut var rullstolen tom och selen uppknäppt. Vad ska vi göra? Tror du han tar sig hem?

– Hade du satt fast Gustaf i Görans rullstol? frågar jag med spelad förvåning i rösten.

– Ja, men ... Jag vet att det var fel. Jag ville inte att han skulle resa sig och gå när han fick sitta ensam. Så illa som han går så kan han ju ramla. Inte trodde jag heller att han skulle komma loss ur den där låsanordningen, säger Sussie.

– Jag kan lugna dig med att Gustaf är inne nu. Det har inte hänt någon olycka. Han fick hjälp in men inte av mig.

Fort skyndar jag mig därifrån innan Sussie hinner säga något. Jag är mer upprörd över detta än vad som är hälsosamt. De är så hårda och tuffa, de där vårdbiträdena som arbetar som om de gamla vore paket och okänsliga gamla stubbar.

Jag har gått en fackkurs vid Brunnsvik i Dalarna. Bara över en helg men det känns skönt att äntligen ha fått lite insikt i anställnings- och arbetsförhållanden, arbetstider och schemaläggning. Jag har talat om för både arbetskamrater och andra att jag intresserar mig för arbetsrätt och särskilt vårdbiträdens rättigheter. Mina arbetskamrater har inga kommentarer men jag är mottagen med öppna armar av fackets styrelse. Det finns ingen annan på Hemgården som engagerar sig i fackligt arbete.

De två kursdagarna är intensiva och för mig mycket lärorika. På kursen fick jag flera nya vänner från olika orter i mellersta Sverige. Vi har haft roligt och vi har känt gemenskap med varandra då de flesta av oss arbetar inom åldringsvård. Med den insikt jag nu fått, förstår jag att det inte alltid är så bra ordnat för de gamla, alla former av moderna äldreboenden till trots. På vissa håll liknar vården en industri i stället för något som har med människor att göra. Ett vårdbiträdes roll är inte lätt då det gäller att göra gott arbete för de gamla och samtidigt följa fackets regler och avtal om arbets-

tider och belastning. Det är där jag hoppas kunna göra en insats.

Det är med glädje jag kommer till arbetet en eftermiddag någon vecka senare. Men tyvärr dämpas min arbetsglädje av Berits otrevliga arbetsätt. Det är snart dags för de gamlas eftermiddagskaffe som brukar serveras vid tretiden och jag gör Berit sällskap för att hämta Erik till kaffet.

Erik sitter i en fåtölj och sover när vi kommer in i rummet. Trots att han nästan är blind så står hans TV på och visar en gammal långfilm med Sickan Karlsson och persiennen är ställd så den skärmar av ljuset.

– Hej, Erik. Sitter du och sover nu igen? Se så fint solen skiner, ropar Berit glatt.

Den beskäftiga Berit slår av tv-apparaten, går fram till fönstret och vickar upp persiennen så den skarpa eftermiddagssolen skiner rakt i ögonen på Erik. Han sätter upp handen mot ljuset för han störs märkbart av den plötsliga ljuskaskaden.

– Var är Betty?

– Betty kommer inte idag. Hon har åkt till sin syster i Karlskoga, svarar Berit medan hon river överkastet från sängen och slänger det i en hög på en stol.

Så gör Berit alltid. Det är en viss tidsvinst om man slipper göra i ordning sängen senare på kvällen, menar Berit. Det kommer ju sällan några besökare sent på eftermiddagar, så det spelar ingen roll om det inte är så fint i rummet, brukar hon säga. Det där resonemanget gillar jag inte. Varför ska inte de gamla få ha det fint på sina rum fastän ingen kommer och hälsar på? Vari tidsvinsten ligger förstår jag inte heller.

– Kom nu Erik så ska vi gå ut och dricka kaffe med de andra.

– Jag vill inte ha något kaffe, säger Erik fortfarande med handen för ögonen.

Berit tar tag i Eriks armar och drar upp honom ur stolen och lägger hans händer på rollatorns handtag.

– Det är klart du skall ha kaffe, säger hon. Det blir så långt till kvällen annars. Och kaffet piggar upp.

– Nej, nej, jag vill inte ha något kaffe. Betty kommer nog snart. Jag vill vänta på henne här. Är det onsdag i dag?

– Det är fredag.

– Ja, men då kommer Betty snart. Hon kommer med bussen varje fredag.

– Nej, Erik, det gör hon inte alls. Hon är bortrest och hon åker inte buss hit. Hon bor närmare numera.

– Hrmf ... Det vet jag väl var Betty bor och jag vet väl att hon måste ta bussen från Brunna och hit till Viksta. Det har hon alltid gjort.

– Men snälla Erik, kom nu. Du bor inte i Viksta nu utan på Hemgården. Men nu skall vi dricka kaffe och Betty kan du glömma, för hon kommer inte, säger Berit som blir irriterad på hans tjat om Betty.

Otåligt går Berit före Erik ut genom rumsdörren och bryr sig inte om att han behöver lite stöd och hjälp. Berit betar sig som om hon tycker illa om Erik, som om hon alltid är irriterad på honom. Erik känner och förstår säkert vad Berit tycker om honom, trots sin förvirring och demens. Nu stannar han tveksamt vid dörren.

– Den där då? Ska den inte med mig hem? Betty måste ha den när hon skall till Stadshotellet i morgon.

Erik stirrar med vidöppna ögon på garderobsdörren. Vad han tror sig se vet vi inte. Han har så många egenomliga syner och nu är han väldigt orolig för någonting. Berit som är närmast muttrar lite och besvärar sig med en hastig titt på dörren.

– Äsch, där finns ju bara en dörr och den skall hänga kvar.

– Tavlan! Ser du inte att Betty glömde tavlan?

– Nej, Erik nu får det vara nog med tokprat. Skynda på nu så du kommer till bordet. Det är fler än du som ska ha hjälp. Jag har inte tid med dig längre, säger Berit och skyndar iväg bort till köket.

Jag håller Erik under armen och hjälper honom till matsalen där Berit redan har dukat fram både kaffe och sockerfri bulle åt honom. När han satt sig tillrätta hjälper jag honom att hitta kopp och bulle. Men han dricker inte. Han ser undrande ut och sitter med båda händerna mot koppen som för att värma sig.

– Är det här min välling det? undrar han efter en stund.

– Dumheter! Här får du din haklapp, säger Berit och knyter fast den prassliga blå papperslappen med spillficka innan hon ilar vidare.

Erik gillar inte haklappen. Han tar tag i den och rycker till så den går sönder och slänger den sedan på golvet.

– Får jag ingen smörgås till vällingen?

Jag är nu fullt upptagen med att hjälpa Karl dricka sitt kaffe. Ingen svarar. Det brukar vara svårt att förklara så ibland tiger vi när Erik kommer med sina frå-

gor. Erik öppnar ögonen så stort han kan och försöker se om det finns någon som kan svara. Han börjar treva runt koppen på bordet och får tag i bullen. Känner på den och så plötsligt kastar han iväg den ut över golvet just som Berit kommer tillbaka med Tilda i rullstol.

– Men Erik då! Vad gör du? Ska du slänga bröd omkring dig så där?

– Bröd? Jag trodde det var katten som lagt sin lektuss på bordet, säger Erik med stor förvåning.

– Varför dricker du inte ditt kaffe Erik? Se här drick nu! Och här har du en ny bulle och så en pepparkaka. Här!

Med bestämd hand tar Berit tag i Eriks handleder och sätter den ena av hans händer mot kaffekoppen, lägger bullen och kakan i den andra.

– Drick nu, så jag får undan disken någon gång.

Nu tiger Erik och äter bullen och dricker sitt kaffe.

– Tack så mycket. Det var gott det där. Nu ska jag fortsätta att sortera de sista notorna. Det kom nya varor från London igår. Vi måste se till att få iväg dem till kunderna, säger Erik och tar fram en näsduk ur fickan som han börjar vika en massa gånger och sedan virar in i en pappersservett som han får tag i på bordet.

– Men vad gör du Erik?

Berit kommer in från köket och räddar i sista stund plastblomman på bordet. Erik har börjat vira in blomman i duken när Berit får tag i den.

– Låt bli! Låt bli! Jag måste stämma av de där notorna mot fakturan från London. Ta inte den här kvittensen. Då blir allt fel som jag lagt i datumföljd.

Upprört försöker Erik hålla i det han tror är viktiga papper.

– Erik, nu måste du lugna ner dig och sitta stilla. Du är inte försäljare längre. Du bor här på Hemgården nu och har inga varor att importera eller sälja. Kan du inte komma ihåg det för en enda gångs skull? säger Berit och drar i servetten så den går sönder.

Erik nästan hukar sig för Berits hårda röst. Han böjer ner huvudet, släpper resterna av servetten och knäpper sina händer på ett onaturligt hårt vis så knogarna blir alldeles vita. Han ser ut att lida väldiga kval och spänner sig i ansiktet och överkroppen så han nästan darrar.

– Inga varor? Men inte är det väl slut med firman? Jag måste fråga Betty. Det är nog annat nu. Var är Betty? undrar han igen.

– *Hon är bortrest till systemen i Karlskoga.*

– Å kära nån, vad jag är glömsk!

Så sjunker han ihop, sänker hakan och blundar igen. Efter bara en liten stund sover han och snarkar lite lätt där han sitter vid bordet.

Den närmaste timmen är det lugnt. Erik sover och de andra gamla sitter kvar på sina platser utan att ha något att säga varandra. De har inget att göra och inget att lyssna på. Vi får en lugn stund innan eftermiddagsarbetet med förberedelserna för kvällen kör igång. Men så ropar Elsa och vill gå på toaletten. Friden är slut. Hon får hjälp och sedan följer jag med Berit som leder iväg Erik till hans rum.

– Jag behöver inte gå på toaletten nu. Jag var där nyss, säger Erik

– Ja, men vi ska klä av dig nu och sätta på pyjamas och morgonrock. Det är lika bra att göra det nu på en gång. Då slipper vi sedan efter maten. Det är snart matdags. Klockan är redan fyra, säger Berit och knäp-

per upp hans byxor och vrider honom runt så han kan sätta sig på ”pinkmajan”.

– *Se nu till att få något gjort, säger hon när hon fått honom på plats och går därifrån.*

Där sitter nu Erik för sig själv med byxorna nedhasade till fötterna. Han försöker dra upp dem över knäna för att om möjligt skyla sig eller kanske för att värma de iskalla benen. Jag har gått in i rummet mitt emot och ser genom de öppna dörrarna hur han försöker resa sig, men Berit har satt fast honom med bältet så han sitter säkert.

Dörren står på glänt men jag vågar inte stänga den ifall något skulle hända Erik där han sitter. Med öppen dörr kan vi hålla ett vakande öga över honom utan att gå in. Tyvärr är det också insyn för alla andra som går förbi.

Som vanligt får den stackars Erik sitta länge på toaletten. Jag följer med för att hjälpa Berit bara för att det numera är tillsagt att vi skall vara två vårdbiträden som hjälps åt med dem som är dementa eller handikappade. Jag vill inte arbeta tillsammans med Berit, men någon måste göra det och i dag finns ingen möjlighet att välja en annan syssla.

Berit tar av Erik kläderna och börjar sätta på honom pyjamas utan minsta tecken på att hon har för avsikt att tvätta honom. Jag plockar med kläderna och är med och stödjer Erik när så behövs.

– Gaddarna ska borstas, säger plötsligt Erik och gapar stort.

– Ja, det har du rätt i. Och vi ska tvätta dig också, svarar jag som blir glad över att han just då är redig och förstår vad som skall göras.

– Ingen tvättning ännu, det gör vi sedan efter maten, säger Berit med en irriterad blick på mig som om jag sagt något konstigt.

Berit har väl rätt i att tandborstningen skall göras efter maten. Men visst hade det väl varit en fördel att tvätta Erik nu när han skall göras i ordning för natten, innan vi sätter på pyjamasen. Erik reser sig och sätter sig på kommando flera gånger, får av sig kläder och får på sig pyjamas och varm morgonrock. Hela tiden utan kommentarer.

– Nu är du färdig. Du får sätta dig i rullstolen nu. Det går fortare och blir enklare sedan när du skall i säng, säger Berit och drar fram den rullstol han har stående på rummet, avsedd för utomhusbruk.

– Jag kan gå själv. Och jag vill tvätta mig om hals och öron också, säger Erik.

– Det behöver du inte. Du ska duscha hel i morgon bitti.

– Ska jag? Jag vill inte duscha i morgon, jag vill bada i badkaret nu, mumlar Erik som kanske inser att han inte kan få som han vill.

– Du får bada i morgon bitti, säger Berit kort.

Och så blir Erik mot sin vilja körd i rullstolen trots att han mycket väl kan gå själv med sin rollator.

I matsalen sitter nu de flesta pensionärerna och alla väntar på kvällsmaten. Klockan är kvart över fem och Sussie har fått fram både mat och medicin på borden. Jag slår mig ner för att som vanligt hjälpa Karl. Det är skönt att ha en sysselsättning som ger mig anledning att inte bråka med Berit eller Sussie. Jag är missmodig, all min glädje över arbetet är som bortblåst. I dag känns det värre än vanligt, och jag känner mig värdelös som inte törs säga vad jag tycker är rätt.

Erik säger att han inte är hungrig men tar ändå en liten tugga av franskbrödet med ost som Sussie sätter i hans hand. Soppan han försöker sleva i sig är alldeles

för tunn för Sussie har spätt soppan innan hon värmden. Det märks inte att det är sparrissoppa. Det märks också på Eriks kommentar att det inte smakar särskilt mycket.

– Jag vill inte ha mjölk, säger Erik. Jag tål inte mjölk. Ni behöver inte ge mig någon mjölk. Jag äter riktig mat med Betty sen när hon kommer. Hon kan ju dricka upp min mjölk, sedan, innan vi går i säng.

– Nu snackar du tok igen Erik. Ät nu och ta din medicin! uppmanar Sussie.

– Jag vill inte ha. Jag har så ont i ögonen. Jag vill ha droppar.

– Dom får du när du lägger dig. Ät upp bara så får du lägga dig sen.

Erik tar en tugga till av smörgåsen och stoppar i sig medicinen som Sussie ger honom men han rör inte soppan.

– I morgon ska jag till Stockholm och skriva ett nytt leveransavtal med NK, säger han plötsligt rakt ut i luften.

– Vad är det du säger Erik? Prata inte så mycket strunt. Ät nu!

Nu låter Berit så där otäckt irriterad igen. Erik tar en tugga till. Sedan lägger han ifrån sig smörgåsen och sitter alldeles stilla med knäppta händer. Blundar och ser ut att sova. När Berit kommer med kaffet efter maten nickar han till svar att han har förstått, att han har något varmt att dricka. Efter en stund trevar han efter kaffekoppen, finner den och rör med skeden, smakar av kaffet.

– Jag vill inte ha socker i kaffet. Och inte mjölk heller, utbrister Erik när han smakat.

– Nej, visst nej. Det hade jag glömt, säger Berit. Mjölk måste du ha i för annars bränner du dig. Och nog kan du väl dricka kaffe med socker den här gången.

– Nej, då kan jag lika gärna vara utan. Det är inte gott och socker får jag inte äta för jag har sockersjukan, säger Erik, skjuter ifrån sig koppen och knäpper händerna igen.

– Ska han inte äta upp soppan och inte dricka kaffet så är det väl lika bra att han får lägga sig på en gång. Jag kan gå in och lägga honom så kommer åtminstone han undan i god tid före åtta, säger Berit.

Ett konstigt ljud får Berit att vända sig om. Men det är bara Berta som fnyser.

– Såå ... man skall skuffas undan i dag också! Läggas i tid så man inte är i vägen! säger Berta.

Berta och August tillhör de få gamla som får vara uppe på kvällarna, för de har protesterat mot att lägga sig tidigt. Numera får de se på TV tills nattpersonalen kommer. Men alla de andra gamla ska lägga sig före åtta. Ingen av dem är kapabel att protestera. Flera är nog nöjda med att gå tidigt i säng men det måste ändå bli långa nätter för dem.

– Nu Erik åker vi.

Berit har smugit sig upp bakom rullstolen och drar iväg med den innan den alltid så artiga Erik hinner säga godnatt till bordsgrannarna. Jag har slutat att mata Karl men jag följer inte med Berit utan går för att fortsätta med att ställa i ordning rummet mitt emot Eriks. Vi borde följas åt men det kommer en ny pensionär redan i morgon så det är tvunget att ställa i ordning redan i kväll. I morgon bitti finns ingen tid.

– Aj, vad ont det gjorde!

Det är Erik som ropar till. Berit har i brådskan varit oförsiktig och kört rullstolen mot dörren så Erik ramlat framåt och slagit huvudet i dörrposten. Det var ingen hård smäll men han tar sig för pannan.

Jag har svårt att koncentrera mig på mitt eget arbete. Jag kan inte undgå att höra och se vad som pågår i Eriks rum.

– Res dig nu, vi är vid sängen. Det ska väl bli skönt att få vila ryggen när du suttit hela dan, hör jag Berit säga.

– Var är Betty, frågar Erik.

– Skärp dig Erik! Du vet att Betty är bortrest den här veckan. Skynda dig nu! Vi har inte hela kvällen på oss.

Erik sitter tyst och stilla en kort stund.

– Om jag kunde begripa varför inte Betty är här? Hon måste hjälpa mig till toaletten.

– Va sa du? Inte menar du väl att du behöver gå på toaletten nu? Du var ju där före maten.

– Ja, nää ... inte direkt. Men nog är det dags snart.

– Nu får du i alla fall klara dig tills nattpersonalen kommer. Dom har mer tid än jag att hjälpa dig. Du kan ringa på klockan, säger Berit fast hon mycket väl vet att Erik aldrig förstår att trycka på larmknappen för att få hjälp. Erik är van att klara sig själv, så av princip vill han aldrig besvära och hans demens gör att han inte förstår att larma.

– Du har tjock blöja så du behöver inte oroa dig för att bli våt. Lägg dig ner så jag får dra upp sänggrinden.

– Ska du sätta fast mig här också, undrar Erik.

– Sätta fast? Nej bara dra upp grinden. Du kan ju ramla ur sängen om du får för dig att gå upp och ingen ser dig. Nu ska du sova.

– Hur mycket är klockan? frågar Erik.

– Kvart i sex.

Berit skramlar med sänggrinden och det knirkar lite från sängen.

– Filten, säger Erik.

– Nej du får sova utan filt i natt. Den är på tvätt. Den kissade du ner i går natt när du rev av dig blöjan, meddelar Berit kort.

Hon tycks inte tänka på att förrådet är fullt av andra filtar.

Efter en stund hör jag Berit stänga och låsa Eriks dörr.

– Jag glömde borsta mina tänder, ropar Erik sekunden innan dörren åker igen. Men Berit låtsas inte höra.

Jag tror mig förstå hur Erik känner sig nu. Han fryser och han saknar Betty, det är jag säker på. Antagligen känner han sig också tom i magen och torr i munnen. Han har inte ätit ett ordentligt kvällsmål.

När jag är på väg bort förbi Eriks stängda dörr hör jag hans mumlande röst. Jag kan inte låta bli att stanna och lyssna. Jag lägger örat intill dörren och hör honom läsa sin aftonbön, den han fick lära sig som barn.

– Gud som haver barnen kär ...

Alla orden läser han högt och tydligt utantill. Sedan slutar han med:

– Gud bevara mor och far, Betty och våra barn.

9

Tiden rinner iväg, årstidsväxlingar igen. Jag har äntligen fått en heltidsanställning och har mindre ledig tid än förut. Jag trivs med det även om jag blir lite trött ibland efter de långa helgpassen.

På Hemgården är det som vanligt när det blir höst och vinter. Vi slutar nästan helt att gå ut med de gamla. En och annan kanske vill ut varma dagar men personalen vill inte alltid. Just den här dagen hade jag tänkt gå ut men det är glashalt ute och jag vill inte riskera att någon halkar omkull och bryter sig. Jag kan kanske ta någon med mig i rullstol.

För någon månad sedan flyttade Holger Persson in på sexan. Han är nyligen opererad i lårbenet men det hindrar honom inte nämnvärt. Han rör gärna på sig och han har en förunderlig instinkt att hålla igång och försöka gå som vanligt för att träna upp sitt onda ben.

Holger är mycket förvirrad och tror fortfarande att han bor i Dalkarlsbo, en liten by fyra mil från Hemgården. Han är snäll, vill ingen något ont och gör som personalen säger när han ska sova, äta eller skötas om. Jag ska fråga honom om han vill följa med ut en stund.

Om jag sätter honom i en rullstol så har jag själv något att hålla mig i om det är mycket is på vägen. Väl påpälsade så blir det säkert stimulerande för både honom och mig att få komma ut.

När jag öppnar dörren till Holgers rum hittar jag honom på golvet. Han ligger och gör grimaser utan att säga ett endaste ord. Han stryker med handen fram och tillbaka över det onda benet.

Jag gör honom uppmärksam på att jag kommit eftersom han hör illa och inte sett mig.

– Äh, jag drullade till och ramlade. Det gör så infernaliskt ont här, säger Holger och fortsätter stryka över låret med den ena handen medan han stöder sig med den andra och försöker resa sig.

– Ligg kvar Holger, vi ska hjälpa dig upp, säger jag och ropar genom dörren på Ulla.

– Oj, oj, oj ... vad det gör ont! Attan så man bär sig åt. Ulla kommer in och med förenade krafter fattar vi tag under Holgers armar och lyfter försiktigt upp honom på en stol. Han grimaserar väldigt och har tydligen mer ont än jag först trodde.

Ulla pratar för att lugna honom medan hon försöker få honom att ställa sig upp.

– Gå härifrån ni. Jag kan sitta här. Jag vill inte gå. Det gör för ont, hör ni väl.

Holger blir nästan arg, men till slut får vi honom på fötter med hjälp av rollatorn. Men han kan eller vill inte stödja på benet. Med förenade krafter får vi honom till sängen. Vi drar av honom byxorna för att se om det finns någon synlig skada. Hela låret är illande rött men skinnet är helt, inga skrapsår.

– Det är bäst vi ringer en ambulans så han får komma in på röntgen. Han kan ju ha brutit sönder den där spikningen i benet. Jag går och ringer och säger till Berit också. Hon är bra på att kopiera och få ordning på alla papper som ska med. Otur att det är söndag så inte Gunn finns här och kan hjälpa oss, säger Ulla och går sin väg.

Holger ligger tyst i sin säng, följer mig med ögonen när jag plockar ihop hans kläder. Byxor, skor, rakapparat och sådant som han kan behöva för en sjukhusvistelse eller en hemresa. Alltsammans stoppar jag ner i hans gamla shoppingväska, avlång, bred och med trasigt blixtlås. Medan jag funderar på om jag fått med allt kommer Berit in med ett stort, brunt kuvert som hon sticker ned på högkant i väskan, väl synligt.

– Så där, allt är med i kuvertet. Alla papper vi fick från sjukhuset när Holger kom hit, hans medicinlista och telefonnummer till anhöriga och här har jag satt fast patientbrickan med ett stort gem utanpå kuvertet.

Ulla kommer tillbaka och talar om att hon ringt till sonen. Tyvärr kan inte sonen komma med sin far till sjukhuset. Han har lovat att ringa dit så han får veta hur det går. Fadern är i trygga händer och det är nog för sonen.

– Det är så typiskt. Aldrig att barn, hur gamla och förståndiga de än är, kan tänka sig att deras föräldrar kan behöva ha någon med sig när de ska till sjukhus.

– Sonen kanske inte är riktigt nykter i dag. Han lär vara ganska törstig av sig. Festade han i går så kanske han inte kan köra bil på hela dagen i dag. Klockan är ju bara halv tio än.

Holger är lite lomhörd och hör inte vad vi pratar om. Han är tyst och ser ut att inte ha annat än sin plåga att bekämpa. Jag stannar hos honom medan vi väntar på ambulansen.

Två trevliga ambulansmän tar hand om Holger och far iväg till länssjukhuset. Det blev ingen utevistelse i

dag. Det är bara att återgå till de rutinmässiga förmiddagssysslorna.

Det är framdukat till middag. Gudstjänsten är slut på TV och ett reprisprogram med popmusik är ingen intresserad av. Ulla stänger av TV:n för att få lugn och ro nu när de gamla snart ska äta. Någon ropar ute i entrén:

– Vart ska jag köra dig? Bor du här? Eller ska vi ta hissen?

En svag röst säger något ohörbart.

– Ja, men då tar vi hissen då, ropar den främmande mansrösten.

Vi lyssnar undrande och plötsligt känner Ulla igen Holgers röst. Hon rusar ut i entrén och kommer tillbaka med en sjukbilschaufför och Holger som ligger fastspänd på en bår.

– Hej, Holger. Är du redan tillbaka? Det var väl bra, säger jag överraskad.

Holger ligger förnöjd och lugn på båren. Han verkar glad över att vara tillbaka igen.

– Vad har ni för ordning här? Hur kan ni skicka iväg någon så här illa utrustad till sjukhuset? Jag har varit

ända till Dalkarlsbo innan jag hittade hit. Han är ju alldeles snurrig och vet inte ens var han bor!

Sjukbilschauffören är väldigt arg och uppretad.

– Va? Vad skulle du dit med honom för? Det står ju på patientbrickan var han bor, säger Ulla förvånad.

– I helsike heller! Titta här! Det står Dalkarlsbo klart och tydligt. Jag åkte dit och det var inte nådigt i hal-kan. Det var hårdfrusen is och gropigt som en kuller-stensgata på småvägarna. Holger kunde visa vägen så det var inget problem att hitta. Men stugan var tom, övergiven och obebodd. På en gård intill fick jag veta att Holger inte bor där längre.

– Har du alltid litat på vad dina passagerare från sjuk-huset säger? Inte står det väl Dalkarlsbo på patient-brickan? Få se!

Chauffören visar fram en gammal, nött och skrapad patientbricka som han håller i handen. Där står Dalkarlsbo, men det är inte den bricka som Holger hade med sig, fastsatt på kuvertet.

– Var fick du tag i den här?

– Jag fick den av sköterskan på sjukhuset med order att köra till den här adressen.

– Den där är min, den ska jag ha här i bröstfickan, säger Holger och vill ha tillbaka sin gamla bricka.

– Var är den andra riktiga brickan då? undrar jag och ger Holger den gamla plastbiten.

– Och var är hans kläder och väskan? Har du ingen-ting med dig alls? Har ingen sagt någonting om Hol-ger? frågar Ulla.

– Nej, jag fick bara Holger med mig – och så patient-brickan, svarar chauffören som nu förstår att det inte är Hemgårdens personal han ska vara arg på för att han fått åka först fem mil till Dalkarlsbo och sedan ytterligare fyra mil för att komma till Hemgården.

Holger pockar på uppmärksamhet, så vi kör in ho-nom på hans rum och hjälps åt att lägga honom på sängen. Han vill inte ha mat, verkar enbart nöjd över att vara hemma. Han vill helst sova en stund, ser det ut som, så vi lämnar honom att vila, utan byxorna och fortfarande, vid en hastig titt, med ett illande rött ben ovanför knäet. Han har verkligen mycket ont och grimaserar bara vi petar på det röda området.

Nio mils åkning för den som har ont, på skumpiga vägar, fastspänd på en obekvämlig bår! Vi tror inte det är

sant. Men hur kan Holger ha hunnit bli röntgad och undersökt? Han har ju inte varit borta så länge.

– Det här måste vi ringa om med detsamma. Kan du vänta ett tag? Du kanske får åka tillbaka till sjukhuset med Holger igen, säger Ulla som misstänker att Holger aldrig blivit undersökt.

– Nej, jag har andra som väntar på skjuts. Jag är redan försenad. De får skicka hit någon annan, en ambulans, svarar chauffören.

Ulla går för att ringa och chauffören går ut med sin tomma bår. Jag stannar inne hos Holger en stund så jag ser att han är lugn. När han somnar går jag ut i matsalen och fortsätter med middagsbestyren.

– Dom där går det inte att få något vettigt ur alls, säger en uppretad Ulla när hon kommer in i matsalen.

– Först säger de att Holger inte har varit där alls, sedan säger de att han blivit röntgad och att en jourläkare har tittat på röntgenbilderna. Och när jag då frågar varför de skickat hem Holger utan något utlåtande så svarar de inte alls.

– Så där kan de väl inte göra heller, säger Berit.

Hon har ett tonfall som säger att hon är lika upprörd som Ulla. Hon är nog inte så okänslig som jag trott när det gäller sådana här saker, felbehandling, eller vad man ska kalla det.

– Och inte har de hittat Holgers väska. Den är som bortblåst! De gör gällande att det är ambulanskillarna som slarvat bort den. På röntgen finns den i alla fall inte, säger de. Jag pratade med flera stycken men ingen kunde ge besked och till slut kopplade de bort mig, säger Ulla.

– Jag ska gå och ringa jag. Ni får servera maten själva, säger Berit med bister min och går till kontoret där hon får vara ostörd med ett, som vi tror, mycket ilsket samtal.

Det går ytterligare en kvart. Sedan kommer Berit tillbaka. Röd som en pion i ansiktet är hon och det nästan ryker om henne av ilska när hon förklarar:

– De har hittat väskan nu. Det tog tid innan jag fick tag i någon som visste något. Till slut sa en sköterska att Holger verkligen var röntgad. Det finns inga fel på Holgers ben så han ska fortsätta träna. Och väskan ska de skicka med någon annan bil som skall häråt.

– Hur ska vi kunna träna Holger när han knappt kan stödja på benet? Han var ju ganska duktig att gå förut och han är inte den som jämrar sig i onödan. Men han kanske mest är chockad än så länge.

Ett par timmar senare kommer en ambulans förbi med Holgers väska. Då uppdagas det att ingen öppnat det bruna kuvertet eller tittat på patientbrickan, fortfarande fullt synlig och fastsatt utanpå kuvertet.

När Berit får se det så bestämmer hon sig för att ringa igen. Kanske kan hon få prata med någon annan som vet mera. Nu står det nästan helt klart för oss att Holger aldrig blivit röntgad. Kanske att Holger själv kan vara orsak till att det blivit missförstånd. Om han blivit tillfrågad var han har ont så kan han ju ha svarat vad som helst så virrig som han är.

Det går inte att få fram några riktiga besked mera från sjukhuset. Ingen vet någonting om var Holgers röntgenbilder hamnat eller vilken läkare som sagt att hans ben var oskadat.

När det blir vardag får Gunn fatt i en läkare att tala med. Hon som är sköterska borde få korrekta besked tycker man. Men det enda hon får veta är att Holger är

röntgad och att han skall använda och träna sitt onda ben eftersom det inte finns några skador. De kan inte hitta röntgenbilderna men den läkare som var jour när Holger blev röntgad säger sig minnas honom. Med det låter sig Gunn nöja.

På alla sätt försöker vi få igång Holger men det går inte. Han vägrar att stå på sitt ben och vi kan inte tvinga honom. Han får smärtstillande men det hjälper dåligt. När Gunn ökar dosen efter att ha talat med läkare så blir Holger än mer förvirrad. Dessutom blir han argsint och svår att sköta om.

På torsdagen när jag kommer tillbaka efter en dags ledighet möter jag en sjuktransport i korridoren. Gunn har, utan kontakt med läkare, ringt efter en ambulans tidigt på morgonen under förevändning att Holger ramlat igen. Han har inte ramlat men det tycks vara det enda sättet att få en ny röntgenundersökning gjord.

Liksom förra gången åker Holger med kläderna nedlagda i väskan och det bruna kuvertet uppstickande vid kanten. Patientbrickan däremot lämnar Gunn direkt till ambulansmännen. Och så kontrollerar hon att Holger inte har den gamla patientbrickan med sig i någon ficka.

Holger blir borta hela dagen. Med sig hem har han både väska, kuvert och patientbricka och ett röntgenutlåtande som berättar att inget onormalt syns på röntgenbilderna. Dessutom har läkaren skrivit att Holger absolut måste försöka gå och träna så benet inte blir stelt.

– Hur kan det vara möjligt? Benet bär honom inte alls när han försöker sätta ner foten, säger Ulla.

– Nu är han i alla fall röntgad och det är väl bara att ta i med hårdhandskarna. Vi får tvinga honom att gå. Jag har alltid tyckt att Holger varit lite fjollig. Det är nog bara en fix idé han har fått, att han inte ska gå, menar Berit som aldrig tycks tycka synd om någon.

På fredagsmorgonen flyter allt arbete lugnt som vanligt. Vi byter handdukar, moppar korridorgolven och synar av rummen inför helgen. Det är en lugn dag med vanligt rutinarbete.

Jag håller på med städning när Gunn kommer springande och säger att det är en ambulans på väg för att hämta Holger.

– Vad? Varför det? Har han ramlat igen?

– Nej, det ringde en läkare från länssjukhuset och sa att de vill titta på operationsområdet som ser inflammerat ut. Han har sett på röntgenbilderna från gårdagen att spiken i låret har flyttats ur läge. Holger måste opereras och läkaren hade rekviderat ambulans innan han ringde hit.

Vi går in till Holger som ligger på sängen, denna gång påklädd. Gunn tittar närmare på honom, känner på hans puls. Holger ligger och blundar, säger ingenting men jämrar sig lite när ambulansmännen lyfter över honom på en bår.

Så åker Holger iväg och vi undrar hur det ska bli i fortsättningen. Vi borde riva upp himmel och jord och ställa ansvariga till svars när sådant här händer. Men vi vårdbiträden har som vanligt ingen talan när det gäller sjukhusets vård och deras rutiner. Ingen annan än sonen skulle kunna rätta till detta, forska i vad som orsakade alltsammans och sedan ställa ansvariga mot väggen. Men sonen är inget att lita på. Han är alkoholist och har svårt nog med att ”ställa sig själv mot väggen”.

Enda trösten är att Holger får hjälp och kommer att bli bra, så bra man nu kan bli när man är gammal och förvirrad.

10

Ett förfärligt oväsen möter oss när vi kommer in i korridoren till sexan. Vi hör knappt vad vi säger för det otrevliga ljud som bormaskinen i sköljrummet åstadkommer. Oväsendet gör mig deppig och jag är trött så jag nästan mår illa. Jag har en lång, arbetsam helg bakom mig. Dessutom är jag väl ännu inte van att arbeta på heltid.

I dag ska det komma en ny pensionär, Ester. Vi har fått ett sånt fint brev om henne.

– Tänk om alla gav en sån bra information om sina föräldrar när de ska flytta hit. Då vore det inte så svårt att veta hur de vill bli behandlade, skriker Ulla för att överrösta bormaskinen.

– Jag läste brevet. Men kan det verkligen vara sant att en människa kan vara så duktig och trevlig? Hur kan hon, som inte är särskilt gammal och inte verkar behöva mycket hjälp, få flytta hit till vårt ålderdomshem? Och från Stockholm till och med, skriker jag tillbaka.

Plötsligt tystnar bormaskinen och det blir lätt att tala igen. I flera månader nu har det varit oväsen och för-

färligt stökigt med alla renoveringsarbeten som pågår. Nya badrumsinredningar, nya köksinredningar, nyrenoverade rum och utbyggnad av de trånga toaletterummen, nya golvmattor och nymålade väggar skall det bli överallt. Det är ett renoveringsarbete som säkert kostar en miljon, om inte mer.

Jag antar att det blir billigare att renovera än att bygga nytt. Jag tänker på de där pensionärsstugorna som aldrig blev byggda. Det har gått fem år sedan de grävde ner alla ledningar och gjorde färdigt marken där det skulle byggas. Allt planeringsarbete och ritningarna på husen var färdiga när byggnationerna blev inställda. Då fanns det plötsligt inga pengar. Men alla pengar som gick åt till planering och arkitekter nämns inte. Där stugorna borde stå nu har det varit hästhage de sista somrarna.

– Om jag kunde begripa varför de skulle slösa en massa pengar på stugtomterna? Kunde de inte i stället ha kostat på att bygga om avloppen i den här gamla kåken så vi kunnat få en riktig dusch på varje rum? Avloppet till toaletterna fungerar ju bra så varför inte golvbrunn också? Jag tycker det är ynkligt att de inte

planerar ordentligt när de nu i alla fall kostar på en helrenovering i övrigt.

– Det hade nog gått att förbättra avloppssystemet. Men det kanske blev för dyrt, säger Ulla.

– De som bestämmer fattar inte hur svårt det är med bara ett badkar och en dusch till tjugo personer. Eller med en liten diskmaskin som är anpassad till en familj i villa när man har disk efter tjugo personer varje dag. Och kylskåpet sen. Allt fungerar dåligt. Men fint blir det.

Vi ställer in våra handväskor i linneförrådet och låser dörren. Det springer så mycket hantverkare omkring att vi börjat låsa in våra väskor för säkerhets skull.

Telefonen ringer när vi kommer in på avdelningen och Ulla svarar.

– Ja. Jo. Visst. Ja det ska vi göra. Nej, det är inga problem. Ja. Jodå.

Så fortsätter Ullas kommentarer en lång stund och sedan berättar hon att det var den nya pensionären Esters dotter Gullan som ringt. Gullan hade sagt till om att hon och maken ska komma med Ester klockan tio. Hon vill att vi till dess ska duka ett fint kaffebord

för Ester. De har tårta med sig och vill att vi alla dricker kaffe tillsammans så hon får träffa personalen.

– Vad är det för krav? Inte kan vi sätta oss och dricka kaffe då när det är som mest att göra.

– Men det är så dottern vill ha det. Det kan väl gå bra om det vore på ett litet gruppboende men här fungerar det inte så. Vi får försöka i alla fall, vi som är här.

– Jag tror inte så mycket på det där brevet vi fick. Det enda negativa som stod där var att Ester var en aning förvirrad ibland. Jag anar det värsta. All den här hänsynen till Ester verkar konstig, skriker Britt för nu har borrhendet och oväsendet satt igång igen.

Strax före klockan tio pratar Ulla med hantverkarna om de kan tänka sig att uppskjuta borrhendet till efter lunch. De är inte omöjliga, det finns annat att göra en stund. De begriper vilket elände alla har medan renoveringarna pågår. Köket är färdigt nu i alla fall, men det var bedrövligt när vi fick gå till andra avdelningar för att laga mat och diska. Det är inte roligt att låta en ny pensionär flytta in i den röra som fortfarande råder.

Så kommer då Ester Olsson och hennes dotter. Gullans make kommer också med in, bärande på ett par resväskor. Men sedan han ställt ifrån sig dem i Esters rum går han ut och kommer inte tillbaka.

Gullan har varit till Hemgården förut då hon pyntat Esters rum med privata prydnadsföremål. Men Ester, som man sett på bild i det där trevliga brevet, blir en överraskning för oss alla eftersom hon inte alls liknar fotot. Hon ser betydligt äldre ut och är mycket kraftigare än vad fotot utvisade. Nu har hon en min som tydligt visar att hon inte alls tycker om att komma till Hemgården. Ester har svårt med sin rollator, något som Gullan inte nämnt alls. Vi förstår genast att hon har ett betydligt större vårdbehov än vad som förespeglats oss i brevet.

Kaffekalas blir det och vi som är i tjänst hinner faktiskt presentera oss även om vi inte sitter med vid kaffebordet mer än en kort stund. Ester säger ingenting alls. Det är Gullan som står för allt prat. Hon berättar om hur fin lägenhet Ester haft på Söder i Stockholm där hon bott i takvåningen i en egen fastighet.

– Nu ska mamma bo här så jag kan rå om henne lite mera utan att det behöver inkräkta på mitt arbete. Jag

har ett ansvarsfullt arbete. Det har varit svårt för mig att ta ledigt för att åka och hälsa på henne, säger Gullan.

Senare när det är dags för middag, flyttar Gullan om i matsalen, sätter Ester vid ett litet extrabord bredvid ett fönster och ordnar på så vis att Ester får eget bord. Ulla hade dukat åt Ester vid ett annat bord där hon skulle ha fått trevliga bordsgrannar, men det passade inte.

– Mamma ska inte behöva sitta med andra gamla som spiller och dräller och kanske är dementa. Mamma själv är inte sådan, hon blir illa berörd av gamla som inte kan sköta sig. Här har hon ju utsikt också, säger Gullan.

Ju mer den där Gullan ordnar för sin mamma desto mer går det upp för oss att det kommer att bli problem med Ester. Vi ger varandra blickar och vi förstår varandras önskan om att Gullan skall ge sig iväg snart så vi får ta hand om Ester själva och höra hur hon vill ha det. För det verkar som om Ester inte vågar säga någonting när dottern är med. Men Gullan stannar över måltiden och vi måste bjuda henne också på mat. Var-

ken hon eller hennes mamma kommenterar maten, bara äter med god aptit.

Så småningom inser Gullan att det är dags att gå sin väg. Först hjälper hon Ester till rummet och jag hjälper Ester att lägga sig på sängen för att vila. Och det var inte det lättaste för det visar sig att Ester är mycket stel och otymplig. Ulla frågar Ester om hon inte skall gå på toaletten först, men Gullan svarar i Esters ställe att det inte behövs.

– Mamma är väldigt inkontinent så det är bäst för henne att ha en extra stor blöja, förklarar Gullan.

Ester får inte svara själv nu heller. Och inkontinensen har heller inte nämnts i brevet.

– Nu ska du sova gott en liten stund, mamma, så får du tårta sedan till eftermiddagskaffet. Ja, se mamma älskar tårta. Jag hoppas att ni kan ge henne det ofta. Hemma i Stockholm fick hon bakelse av hemtjänstpersonalen flera gånger i veckan, säger en stort leende Gullan.

Med en suck av lättnad får vi äntligen säga adjö till Gullan och vi lovar att ta väl hand om hennes mamma.

– Förbannade människor! Hör ni inte vad jag säger? Jag ska inte gå upp. Jag ska ligga här tills min dotter kommer. Hon ska klä på mig. Ut! Ge er iväg!

Efter åtskilliga, tålmodiga försök är både jag, Berit och Ulla tvungna att lämna Ester i sängen. Hon vägrar att gå upp, att gå på toaletten och att klä av sig. Vi har lockat med tårta och allt möjligt. Alla våra försök har bara resulterat i att hon skäller ut oss. Det finns inte minsta likhet med den vänliga, gamla kvinna som beskrivits i dotterns brev. Allt i brevet börjar mest likna en förljugen önskedröm om hur en gammal mamma ska vara.

Det finns inte heller så mycket tid över till Ester som vi skulle behöva. Det är så många andra på avdelningen som också skall ha hjälp. Men vi får skjuta undan rutinarbeten för att ägna oss åt Ester.

Vi vill åtminstone göra rent henne och byta blöja. Men vi tvingas ge upp om vi vill ha något skinn kvar. Ester klöser och nyper alla hon får tag i och under de få dagar Ester varit här på Hemgården har vi alla fått både rivsår och blåmärken på armarna. Vi går ut i dagrummet en stund för att sansa oss.

– Konstigt att det kunde gå så bra de första två dagarna, säger Ulla.

– Vi borde skicka in kärringfan till psyket. Hon är ju inte klok. Eller så har hon fått en propp.

Berit uttrycker sig som vanligt plumpt och utan medkänsla för den stackars Ester som trots allt måste vara djupt olycklig utan att förstå sin situation.

– Vi har ju pratat med Gullan. Hon menar att det bara är nymodigheter som ”gör lilla mamma nedstämd”. Det är därför som hon sparkas och slåss! Varför kommer inte Gullan hit nu när hon har möjlighet att hälsa på sin mamma?

– Gullan vet nog hur Ester är. Hon törs inte.

– Kom så gör vi ett sista försök, säger Ulla och går före in i Esters rum.

Ester möter oss som vanligt med svordomar och skällsord. Vi kan inte förstå hur en gammal fin dam kan använda sådana ord.

– Snälla Ester, vi måste ta av dig de våta kläderna och bädda rent i sängen. Du kan få sår på både rygg och stjärt om du inte har torrt i sängen. Snälla, rara Ester, kan vi inte få hjälpa dig?

Det är Ulla som lirkar och smilar medan vi andra står en bit ifrån och väntar. Ester är så tung att hon måste ha hjälp för att komma upp ur sängen och en person klarar inte ensam av att resa henne upp i sittande ställning. Det blir inte lättare av att hon sätter sig på tvären och kämpar emot.

– Håll käft! Har jag inte sagt att ni ska gå eran väg. Ut! Jag ska sova tills min dotter kommer.

– Ja, men hon kommer inte nu. Hon är på sitt arbete. Vi har hälsningar från henne att hon kommer i morgon, försöker Ulla igen med ett leende och i en vänlig ton.

– Hon ska komma nu. Jag behöver hälsa på fru Johansson, säger Ester och använder sin egen benämning för toalettbesök.

– Ja, men då ska vi hjälpa dig, säger Berit och ställer sig vid Esters huvudgärd.

Kvickt som en vessla reser Ester upp huvudet och spottar Berit rakt i ansiktet.

– Älä ...! Nä nu får det vara nog! ryter Berit och tar tag i Esters båda armar just som denna kröker fingrarna för att klösa.

– Lugn, lugn, säger Ulla till både Ester och Berit.

– Ester, hör på! Vi blir nog tvungna att ta i med hårdhandskarna nu. Du har ju bajsat på dig också. Så här kan du inte ligga, säger Ulla.

Hur kan Ulla bibehålla sitt lugn och fortfarande tala vänligt och med ett milt leende visa att hon bryr sig om Ester trots allt? Ulla är fantastisk, har både empati och tålamod.

– Vi måste tvätta dig, Ester. Vi måste få upp dig nu även om du inte vill, säger jag och försöker låta lite bestämd i tonen fast jag mest är rädd och bekymrad över hur vi ska klara detta.

– ”Håll fast hennes händer när hon vill klösas”, sade Gullan i går när jag bad om råd. Vi blir nog tvungna till det i alla fall, mumlar Gudrun som kommit in för att hjälpa till.

– Ja, vad ska vi göra annars? Nu måste vi göra rent. Usch, fy så äckligt!

Även om jag blivit van nu så har jag fortfarande svårt att klara avföringsdofter utan att må illa.

Vi går alla fyra fram till Ester, talar lugnt om för henne att vi tänker sätta upp henne och sedan hjälpa henne till fru Johansson. Vi vill få henne att förstå att hon kommer att tvingas upp nu. Men hon bara svär åt oss,

fäktar med armarna för att klösas, trasslar ut en fot ur täcket och måttar en spark mot Berits mage.

Nu gäller det att få grepp om Esters armar så hon inte kan göra oss mera illa. Ulla och jag tar varsin arm, Berit lossar bromsen på den hjulburna sängen och flyttar den en bit så vi ska komma åt från två håll att resa upp Ester i sittande ställning. Gudrun tar ett par stadiga tag om de sprattlande benen. I ett nu är Ester överrumplad och sitter på sängkanten.

Ester skriker ut sina protester och spottar vilt omkring sig. Men nu är vi beredda och kan parera otrevligheterna och nu ser vi hur illa det är. Ester måste iväg till badrummet för att duschas. Vi måste ställa henne upp, dra på henne en morgonrock och sätta henne på en ”pinkmaja” så vi kan forsla henne till badrummet där duschen är.

Till och med hantverkarnas hamrande längre bort i korridoren överröstas när Ester högt och gällt skriker sina okvädinsord. Det är bara att hoppas att det inte finns någon besökare som hör henne. Det skulle kunna missförstås. Men det finns inget annat sätt att ”vårda” henne. Med minsta möjliga våld får vi henne till badrummet och kan göra rent henne.

En del smällar får vi men Esters krafter går mest åt till att hitta skällsord nu. Kanske är det ändå skönt för henne att få duscha och bli ren och få på sig kläder. Sen får hon ta sin rollator och går själv in till matsalen.

Äntligen har hon kommit till bordet och kan bli serverad mat och dryck. Allt som läggs för henne äter hon och det är inte underligt om hon är hungrig. Hon har ju inte varit ur sängen på ett helt dygn. Vi har burit in mat flera gånger, men nästan allting har hon kastat på golvet.

Esters rum städas ur och efter badet och maten är Ester lugn. Vi är skeptiska och väntar oss inte att lugnet varar dagen ut.

Plötsligt står Gullan där.

– Hej lilla mamma! Så fint klädd du är. Ska du bort idag?

– Nej, inte vad jag vet, säger Ester och ger henne ett strålände leende.

– De ringde och sade att du var besvärlig, mamma. Inte har väl du varit besvärlig? Du som är så snäll. Du vet ju hur det är när man måste ha hjälp. Du vill väl bara hjälpa till när de ska sköta om dig här, inte sant?

– Jo, visst är jag snäll, säger Ester och ler stort.

Det är som om Ester blivit en annan människa. Hon beter sig precis så som det står i dotterns brev att hon brukar vara.

Gullan stannar inte lång stund. Säger sig bara vilja se med egna ögon om det var sant det vi rapporterade om hennes mamma. Gullan misstror oss och vi kan inte få henne att förstå hur eländigt vi haft det med Ester de sista dagarna. Vi berättar att vi har pratat med Gunn, sköterskan, om att det kanske hänt något, en propp eller något, men inte det heller bekymrar Gullan.

Efter en undersökning av Hemgårdens läkare visar det sig att Ester är frisk. Doktorn har tagit kontakt med Esters förra läkare i Stockholm och fått veta att Ester har psykiska besvär och att hennes humör växlar. Ester är sådan bara, helt ovetande om sina egna sinnesförändringar. Dessutom är hon ganska dement och det gör hennes handlande oförståeligt för henne själv. Men nog borde Gullan veta hur hennes mamma mår. Framför allt borde hon ha berättat det för oss så vi kunnat få råd om hur vi ska sköta Ester med hänsyn till hennes psykiska besvär.

Så småningom blir det så att Ulla, Berit och jag får en viss teknik när det gäller att sköta om Ester. Det mesta vi gör är emot Esters vilja och ingen av oss mår bra efter de stunder av tvång som vi utsätter henne för. Vi går till toaletten med henne regelbundet, sätter fast henne med en säkerhetssele och låter henne sitta tills hon gjort något. Med mycket tålamod lyckas det för det mesta.

Ibland är det som om hon retas med oss. Hon kan hålla igen för att sedan tömma magen strax efter sedan hon blivit lagd eller klädd. Då är det bara att börja om igen och tvinga henne att bli omskött. Hon tvingas till duschen, tvingas ur sängen, tvingas till toaletten, tvingas klä på sig och klä av sig med vår hjälp.

Men vi behöver inte tvinga henne att äta. När vi väl får Ester till bordet så stoppar hon i sig allt som ställs fram. Hon är alldeles för tung förut så detta blir också ett dilemma. Några tårtor eller bakelser blir det inte utom när Gullan kommer för att hälsa på någon gång ibland. Vi berättar inte för Gullan att det aldrig serveras annat än bantarmat till Ester. Ester själv säger inget.

Ibland blir det lite si och så med hygienien då vi måste parera alla slag och sparkar vi får. Okvädinsorden hör

vi inte längre. Det blir allt längre ramsor för varje dag. Någon humörförändring blir det aldrig. Vi och sköterskan vill att Ester ska få någon lugnande eller dämpande medicin, men det tillåter inte Gullan.

Vi kämpar och försöker få Ester att acceptera vår hjälp. Dag ut och dag in, nästan ett halvår av slit och tvång och hårda ord kombinerat med våldshandlingar för hygienens skull. Ända till den dag då Ester en morgon ligger livlös i sin säng.

11

En fredagskväll har jag svårt att sköta mitt arbete. Det bultar och hettar i min högra hand. Kvällen innan hade jag gjort mig illa på en stålpinne, en sådan där pinne som kammen är förlängd med. Jag tappade kammen och slog automatiskt ihop händerna för att fånga den. Kammen hamnade så oturligt att den vassa stålpinnen stack mig, djupt in mitt i högerhandens insida.

Ulla ser mina tafatta försök att vrida ur disktrasan och säger efter att ha tittat på såret:

– Usch, det där ser inte bra ut. Du är ju alldeles svullen. Få se, säger hon och tar tag i min hand, vrider och vänder på den.

– Det där får du inte gå med. Du måste få den omsedd av kunnigt folk nu med det samma. Kan du köra själv?

– Ja då, men inte kan jag väl åka ifrån allt jobb nu.

– Jo, det måste du innan det blir värre. Har du inte svullna fingrar också? Och så missfärgat det är runt om sticksåret! Det är nog redan en allvarlig infektion på gång.

Jag lyder Ullas råd utan att säga emot mera, åker till akutmottagningen på sjukstugan i stan. En sköterska

pillars lite i såret, droppar i något som svider, lägger ett bandage och säger att jag kan arbeta nästa dag igen om jag undviker att vara i vatten. Jourläkaren var inte där och skulle inte kallas in för ett litet sticksår som kunde behandlas av sjuksköterskan.

Dagen efter, på lördagen, åker jag som vanligt till arbetet. Jag har eftermiddagspass och börjar inte förrän klockan fyra. Jag har inte blivit bättre i handen, snarare tvärt om. Jag gör inte mycket nytta med den ömmande handen och det blir bara värre. Hela handen sväller och långfingret och ringfingret drar ihop sig så de blir krokiga.

– Men hur dum är du egentligen? Så där kan du väl inte gå! Det här är något otäckt du fått. Åk till sjukstugan igen!

Den här gången är det Gudrun som säger åt mig och jag inser att detta inte går att nonchalera så jag gör som Gudrun och också de andra säger åt mig.

Sjuksköterskan som tar emot på sjukstugan rensar upp i sticksåret igen, binder fast en stålskena på handens insida så att inte fingrarna skall kröka sig mera. Ett stadigt bandage, ett par värktabletter och en tillsägelse om att inte arbeta förrän om ett par dagar är den

hjälp jag får. Någon jourläkare finns inte tillgänglig nu heller.

Natten blir gruvligt svår, värktabletterna hjälper inte och handen tycks svälla ännu mera. Jag kan inte sova, vankar mest omkring i lägenheten och hoppas att medicinen skall göra nytta så värken ska gå över. På söndagsmorgonen ringer jag igen till sjukstugan och för jourhavande läkare berättar jag hur min hand sväller och gör ont.

– Det där låter inte så bra. Det är nog bäst att du åker direkt till länssjukhuset så de får titta på handen.

Jag inser själv att det här börjar bli allvarligt så jag ber en granne att skjutsa mig de fyra milen till länssjukhuset. Där blir jag väl emottagen, kommer omedelbart under vård, får antibiotika i dropp och ska stanna kvar till måndagen för observation. Jag körs på en säng till en ortopedkirurgisk avdelning. Där är fullbelagt så min säng ställs i matsalen.

Ingen bryr sig om mig på hela söndagen. Kvällen segar sig fram. Jag är så trött att jag inte kan sova. Så känns det i alla fall. Men hur ska jag kunna sova här? Armen hålls upphängd av en mitellaliknande anordning, det

stretar i axeln och jag har inte kunnat vända mig i sängen på hela dagen. Droppställningen, stödskenan och upphängningsanordningen gör att jag måste ligga stilla på rygg.

Klockan har redan blivit nio på kvällen när en jourläkare kommer in tillsammans med ett par sköterskor. Läkaren tar tag i droppställningen, drar undan mitellan och min hand ramlar med en duns ner i sängen när jag inte hinner reagera på att stödet tas bort. Det gör hemskt ont.

– Å, förlåt mig, säger läkaren och lyfter försiktigt upp handen, virar av bandaget och tar bort stödskenan.

– Hur gick det här till då? frågar han.
Jag berättar om stålpinnen som fastnade i handen på torsdagen och att jag sökt jourläkare två gånger sedan dess.

Det blir tyst en lång stund medan läkaren tittar i papperen och undersöker handen. Han letar efter sticksåret. Under tiden tittar jag på läkarens namnskylt och ser att det är en riktig doktor jag har framför mig. Inte en sån där halvfärdigt utbildad som det ofta brukar vara så här under jourtid. Men den långa titelförkortningen kan jag inte tyda. Tydligen kommer

han från operationsavdelningen för på hans namnbricka står det ”op” och några mer förkortningar som är obegripliga. Namnet är utländskt konstigt trots att han pratar klingande ren svenska.

– Ja, det här ser inte bra ut. Vi får ge ordentligt med antibiotika ett dygn så får vi se om svullnaden går ner. Annars måste vi nog operera.

– Operera?

– Vi måste rensa ut infektionen om det inte går att göra det med bara antibiotika. Vi ska ge så mycket motgift som människokroppen tål så får vi se hur det går. Det blir nog bra fru Andersson, säger läkaren och går ut ur rummet medan en syster sätter på bandage och skena och hänger upp armen igen.

Sjukrummet är stort och ljust. Men det är inget sjukrum, det är ju en matsal. Det är fullbelagt och semester-tider med stängda avdelningar. Min säng står bakom en skärm och utefter sängens sida står ett långt matbord med ett glas vatten. På en stol bredvid finns min handväska och andra tillhörigheter. En trist taklampa är tänd trots att det utanför fönsterna är en vacker sommarkväll som ger ljus genom persienngliporna. Det

har varit en varm dag och matsalens tre stora söderfönster har släppt värmen inomhus. Det blir klubbigt och varmt att ligga stilla på rygg med armen upphängd.

Ute i korridoren pratar sköterskor och doktorer med varandra. En och annan patient vankar omkring. Det spolas i kranar och det prasslas med papper. Tusen ljud växer till oljud medan natten sänker sig. Ingen tänker på att stänga dörren ut till korridoren. Efter midnatt blir det något tystare.

– Måste vi verkligen lägga honom här? hörs plötsligt en gäll röst fråga.

– Ja, det är ju fullt överallt, svarar en annan.

– Ja, men i linneförrådet då? Där är väl tomt?

– Än så länge, ja. Men vi måste ha en reservplats där vi kan stänga dörren om det kommer in någon som måste ligga avskilt. Och det här blir ju bara någon timme.

Jag sover inte, men blir ändå störd när de två vårdbiträdena rullar in en säng med en ställning på sängens fotända över vilken de höljt en filt. Det framgår av flickornas prat att en idrottsman har skadat sitt knä och skall opereras. Den unge mannen är tyst och verkar sova.

Det blir lugnt en liten stund, men så blir det plötsligt ett springande och ett babblande i korridoren. Ytterligare en patient körs in i matsalen. En sköterska kommer fram och hämtar skärmen vid min säng.

– Ursäkta oss, men vi måste låna den här. Vi har fått in flera akutfall och vi har inte så många skärmar att det räcker till alla. Du kanske kan klara dig ändå tills vi får ordna lite för den gamla här.

Jag svarar ingenting, vill bara att det ska bli tyst så jag får sova. Den nya patienten är tydligen en gammal människa som ramlat och brutit lårbenet.

– Nu skall fru Englund ligga här i lugn och ro tills doktorn kommer så får vi se om det kan bli operation sedan. Vi har ingen annan plats just nu. Vi kommer och tittar till om en stund, säger en sköterska till den gamla.

– Jag har så ont, så ont. Ska jag opereras? undrar den gamla men får inget svar. Hon tiger en stund men ligger sedan och mumlar lite för sig själv.

– Hallå, kom och hjälp mig, jag har så ont, ropar hon plötsligt.

Hon ropar gång på gång. Utanför i korridoren ilar sköterskorna fram och åter. Den gamla fortsätter jämra

sig men ingen kommer till hjälp. Då hör jag hur den unge mannen med ett ilsket brummande fräser:

– Håll klaffen, kärring.

Sedan blir det märkligt nog tyst ett tag och jag försöker slumra in.

Hissklockan plongar till och en ny säng med patient rullas in i avdelningskorridoren. Utanför matsalens glasväggar står en medelålders kvinna och håller en liggande gammal kvinna i handen.

Ett par doktorer kommer gående in i matsalen fram till min säng.

– Goafton igen. Här har vi något mycket intressant, säger den ene, samma läkare som varit in tidigare på kvällen.

– Titta här!

Han river av bandage och skena igen och förevisar de tjocka fingrarna och det lilla såret där stålstickan stötts in. Men den andre läkaren ser inte på så noga utan går fram till den gamla som jämrar sig i sängen bredvid. Klappar henne på axeln och säger att de snart kommer och hjälper henne. Så kommer han tillbaka och frågar:

– Men hur bär man sig åt för att köra in en sticka i handen så där djupt?

Jag förklarar hur det gått till, om igen. Läkarna tittar noga på handen och så går de sin väg igen. Strax efter kommer en sköterska in och sätter på skena och bandage och går sedan över till den unge mannen och plockar upp hans saker på sängen.

– Nu har vi ordnat en ledig plats åt dig på rum fjorton, säger hon medan hon baxar ut sängen genom dörren.

En annan sköterska kommer in med den säng och patient som väntat i korridoren. Skärmen ställs för. Damen som följt med hämtar ett glas vatten, en kudde och en extra filt till den gamla som säger att hon fryser.

– Det här ska nog bli bra igen. Det kommer att ta sin tid, men visst kan mamma gå igen efter operation, säger damen.

– Det värker så!

– Mitt ben värker också. Kom och hjälp! ropar plötsligt fru Englund.

Dottern till den sist inkomna går ut i korridoren och får fatt i en sköterska att prata med. Sköterskan nickar och skyndar iväg och efter en kort stund kommer hon

tillbaka in i matsalen med en spruta i en rondskål och går till den gamla och hennes dotter.

– Nu ska det bli lite lindring. Ni får en spruta så ska ni se att det onda släpper. Snart blir det operation och sen ska vi ordna en plats på sal fem, säger hon medan hon drar undan skärmen, drar av filten och blottar kvinnans lår där hon gör rent för att sticka in sprutan.

– Kan inte jag få en spruta också? frågar fru Englund.

– Senare, fru Englund, svarar sköterskan, ler lite och går sin väg.

En kvart därefter görs fru Söderberg i ordning för operation och körs iväg. Hennes dotter följer med.

Fru Englund ropar efter hjälp med jämna mellanrum. Hon har ont och hon vill till toaletten. Men ingen hör henne.

– Käre, gode Gud, Hjälp mig, hörs hon mumla emellanåt med svag röst.

Det är ganska tyst en stund och jag känner sömnen komma smygande.

– Fan, nu pinkar jag på mig! Att man inte ens kan få hjälp med det, säger fru Englund med klar röst.

Någon sömn blir det inte efter det. Jag ligger vaken och undrar hur det skulle ha känts om det varit jag

själv som inte fått hjälp utan varit tvungen att kissa i sängen. Det finns ju inget larmsystem här i matsalen.

Fram emot morgonen, flera timmar efter sedan fru Söderberg förts till operation, rullas en säng med en ny patient in i matsalen.

– Han kommer nog inte att klara sig den här gången, säger en sköterska.

– Han har inte varit vaken sen han kom in till akuten i går. Han är nittiosex år och har cancer i magen. Egentligen är han på fel avdelning men mag-tarm har fullbelagt. Han får i alla fall äta som vanligt, berättar den andra sköterskan.

– Den där då? Vad gör vi med henne? säger hon och tittar på fru Englund.

– Hon ska väl opereras så småningom. Men det är frågan om hur hon kan klara det för hon är också en bit över nittio år. Hon får nog vänta tills i morgon, tisdag, för det är fullt på operation i dag också, svarar den första medan de går ut ur matsalen, omedvetna om att fru Englund troligen hör och förstår vad de talar om.

Det har blivit alldeles ljust utanför fönstret och det kommer nya sköterskor förbi genom korridoren. En

ny arbetsdag har börjat. Två läkare kommer in i matsalen.

– Gomorron, Kristina. Vi ville bara höra efter hur det är med handen, säger den ena.

– Ungefär som igår.

– Kanske vi opererar framåt middagen, säger han och går över till fru Englunds säng sedan hon påkallat hans uppmärksamhet.

– Vad har den här damen fått senast för att lindra plågorna? När lades hon in? frågar han sköterskan.

– Igår eftermiddag. Hon har tydligen inte fått någonting, svarar sköterskan efter att ha bläddrat ett varv i pappersbunten som hon bär på.

– Ja men ge då genast något så hon slipper ha så ont. Och se till att hon får plats någon annanstans. Bädda och pyssla om henne en stund. Det saknas dryck här också. Gamla människor har betalat för att få god vård och så här skall det inte vara, säger läkaren bistert och går ut ur matsalen.

– Å tack, doktorn! Jag är så törstig och jag har så ont. Tack snälla, snälla, säger fru Englund som tycks höra och förstå alldeles förträffligt vad som händer omkring henne.

Sköterskan säger till sin kollega bredvid:

– Den där läkaren vet väl inte vad överbeläggning är. Hur ska vi kunna hitta rum åt alla när det redan är fullt i alla vrår?

Bara en kort stund senare får fru Englund en spruta och ett glas lingondricka. Efter att det blivit ombäddat i hennes säng blir det lugnt och tyst. Från den cancer-sjuka mannen hörs inte ett ljud. Jag njuter av stillheten även om alla ljud från korridoren fortfarande är störande.

– Nu måste vi möblera om här. Få se? Hur många går ut och äter till frukost idag? Vi måste nog köra ut två sängar åtminstone. Vi tar dom här två och låter den där stå kvar vid fönstret.

Två hurtfriska biträden visar sig. Fru Englund och den sovande mannen körs ut i sina sängar i korridoren. Min säng flyttas en bit närmare fönstret. Morgonsolen bländar mig. Persiennen är trasig. Jag är stel och känner mig plågad både av att tvingas ligga i samma ställning fortfarande och av att inte ha fått sova.

Måndagen börjar inte bra.

– Vad har vi här då? undrar en ny sköterska och kommer fram till min säng.

Så får jag berätta min historia igen. När jag ber om hjälp för att få lite frukost får jag besked om att jag inte får äta något eftersom jag skall opereras under dagen. Jag har varit utan mat i över ett dygn så det suger lite i magen, men direkt hungrig är jag inte. Jag är bara så fruktansvärt trött.

Under dagen blir det inte tal om att sova. Det är hela tiden liv och rörelse både i matsalen och i korridoren. Värken i handen har släppt lite men svullnaden och sprängningskänslan finns kvar. Framåt kvällen är jag gråtfärdig av trötthet.

– Ska det inte bli någon operation idag?

Jag frågar en flicka som dukar ut efter middagen.

– Jo, det tror jag nog. Doktor Jansson var in och sa det till avdelningssköterskan. Ska jag gå och fråga?

– Nej, det behövs inte. Jag är bara så trött och hungrig.

– Hej Kristina. Nu ska vi titta på handen igen. Är vi besvärliga? Det ska vi inte vara så länge till för i kväll

opererar vi. Det tycks inte gå på annat sätt om vi vill att det här skall bli friskt.

En ny läkare igen. Han ger sig in i en lång förklaring om hur de ska rensa bort alla bakterier. Jag är trött och slut av både sömnbrist, matbrist, infektion och antibiotika och orkar inte lyssna så noga. Jag reagerar bara på att de ska operera på kvällen och tycker det känns bra att det äntligen ska hända något.

– Se till att göra i ordning för operation till klockan åtta så ska det här snart vara fixat, säger läkaren till avdelningssköterskan och går sin väg med fladdrande rock.

Äntligen blir något gjort och jag hoppas att jag får ligga i en riktig sjuksal sedan efter operationen. Där kan jag nog få sova ut.

Jag ber att få in en telefon efter sedan de andra ätit middagen. Jag ringer till Ulla och berättar kort hur jag har det, får lite uppmuntran och tröst. Någon anhörig har jag inte att ringa till, i varje fall ingen i Sverige.

Klockan segar sig sakta fram till åtta. Sköterskan har förberett mig i god tid före åtta, men inget bud kommer från kirurgen förrän klockan är nästan halv tio.

Då får jag en spruta och allt blir lugn och ro. I operationssalen blir jag sövd.

En ny morgon har randats när jag vaknar efter operationen i en uppvakningssal. Jag har ingen värk och ingen besvärlig mitella som håller upp armen. Det är ljuvligt att värken är över och jag har bara ett litet bandage på långfingret. Genast blir jag skjutsad tillbaka till avdelningen, tillbaka till matsalen igen. Det finns ingen plats på någon sjuksal. Slammer och kaffedoftor får mig att ana att det snart är frukostdags. Tisdagen börjar med mulet väder. Regntunga skyar är allt som syns genom de trasiga lamellerna i persiennen.

Matsalen är sig inte lik sedan kvällen före. Sängen är flyttad och mina personliga tillhörigheter ligger på en stol borta vid fönstret. En annan kvinna ligger i en säng där jag själv legat förut. Fru Englund ligger kvar i sin säng, tyst och stilla.

– Är det här dina grejer? frågar någon vid den andra sängen.

Jag vänder mig om och ser hur ett biträde lyfter mina kläder och tillhörigheter från stolen och lägger dem på den andra kvinnans säng.

– Nej, nej, det är mitt, ropar jag och reser mig upp i sängen.

Jag var ju lovad att ingen skulle röra mina saker medan jag var på operation, men man kan förstå att det blir fel när det är så många som saknar vårdplats i rum. Tur att jag fått plånbok och halsband inlåsta på expeditionen. Och det var tur att jag var tillbaka nu innan mina kläder försvunnit med den andra patienten.

Allt rättas till och jag får äntligen äta. Det smakar bra med sjukhusets frukostgröt. Säga vad man vill, men sjukhusmaten är god.

Tre läkare kommer in i matsalen. En av dem känner jag igen och han säger till de andra:

– Här är fingret jag talade om. Man opererade igår kväll och se här!

Han håller upp min hand där svullnaden nästan helt försvunnit, river av den tunna gasbindan och visar mitt finger.

– Ett instrument har förts in och så har man spolat senkanalerna med antibiotika, hela vägen genom långfingret. Det syns att det är en lyckad operation eftersom svullnaden redan gått ner. Se så små snitt! säger

läkaren stolt och pekar på tre små skårar tvärs över långfingrets insida.

– Det här ser väldigt bra ut. Nu får du vila lite. Det blir lite mera ont sedan när bedövningen släpper. Men säg bara till så finns det hjälp för värken.

Så går läkaren ut ur matsalen tillsammans med de andra.

Jag önskar jag kunde sova men det är lika omöjligt nu som tidigare. Det är så mycket som stör. Fru Englund jämrar sig lite. Förmiddagen segar sig fram och alla rutiner på avdelningen löper som vanligt med allt möjligt oväsen. Flera gånger kommer sjukhuspersonal för att titta på handen och höra hur det gick till när jag gjorde mig illa. Både olyckan och operationen verkar vara en sensationell händelse.

På eftermiddagen dyker det upp en terapeut. Hon plockar av mig bandaget och börjar instruera mig om olika fingerrörelser.

– Man måste träna fingret så det inte blir stelt sedan när såren läkt. För att det ska gå bra så måst jag visa hur träningen går till.

Dagen övergår i kväll men någon hemfärd tycks det inte bli. Terapeuten kommer flera gånger och tränar

med mig. Det börjar bli tjatigt och jag känner mig behandlad som en liten unge som inte begriper eller förstår någonting. Det är väl ganska enkelt att förstå att jag skall röra på fingret så det håller sig mjukt och inte stelnar. Jag mår i alla fall bättre nu när jag fått bort infektionen ur kroppen och fått äta ordentligt. Men jag är fortfarande trött, alldeles förskräckligt trött och jag längtar hem till min egen säng så jag kan få sova ut.

Ett par läkare kommer in till mig.

– Goafton, jag är doktor Mårtensson och jag vill se på din hand innan vi går till sängs.

– Går till sängs? Jag skulle ju få komma hem i kväll. Min röst låter arg, det hör jag själv, men jag är så trött att jag inte orkar vara vänlig.

– I morgon kan vi kanske släppa iväg det här fingret när vi ser att det läker som det ska. Kan du tala om för mig hur det kunde bli så här infekterat? frågar doktor Mårtensson.

Och jag berättar snällt om mitt missöde, för vilken gång i ordningen vet jag inte. Den här doktorn är lika intresserad som alla de andra och går inte sin väg förän han fått alla detaljer. Sedan är det bara för mig att krypa ner i sängen och försöka sova.

En lång stund är det tyst och lugnt både i korridor och matsal och jag somnar in med en skön bortdomnande känsla i hela kroppen. Men det blir inte långvarigt. Fru Englund är orolig och kan inte sova. Hon ropar ibland, mumlar och pratar för sig själv.

Jag hör alla störande ljud, ligger som i dvala utan att få någon riktig vila och sömn. Sakta börjar det ljusna utanför fönsterna.

På onsdagsmorgonen när det dukas till frukost kommer två biträden och vill köra ut min säng.

– Du ska åka hem snart så vi tar sängen nu. Doktorn som opererade ska bara komma och titta på handen först, säger den ena.

Men hemfärden dröjer. Terapeuten är besvärligare idag. Varje timme kommer hon och låter mig göra övningar med fingrarna. Till slut har jag fått nog och undrar om det inte är andra som bättre behöver hennes hjälp. Jag vet vad som behöver göras, helt enkelt röra fingrarna så mycket jag kan, töja, kröka, spreta och göra det ofta. Förmodligen blev terapeuten stött. Hon svarar inte, går bara sin väg.

Fru Englund blir äntligen omhändertagen. Ett par biträden kör iväg med henne och jag förstår att hennes ben äntligen skall opereras. Antingen har hon fått starka mediciner eller så har hon sådana plågor att hon givit upp hoppet om någon lindring. Hon verkar alldeles omtöcknad och svarar så konstigt på biträdenas småprat med henne.

Klockan tickar iväg. Jag sitter vid ett matbord och läser en gammal veckotidning. Det finns inget riktigt dagrum att vara i. Bara ett par fåtöljer i korridorens ena ände och då är det bättre att sitta här i matsalen nu när det är någorlunda tyst.

Det är väl tänkt att den stora matsalen också skall fungera som dagrum eftersom det finns en TV här. Men nu när de använder matsalen som sjuksal finns ingen plats för TV-tittande. Både möbler och TV står inklämda i ett hörn bakom sängar och matsalsbord.

På eftermiddagen kommer den kirurg som opererat mig.

– Ja, det här var verkligen ett drastiskt beslut vi tog för att rensa ut infektionen och rädda din hand, säger kirurgen med glad blick.

– Vi har aldrig gjort så här förut. Du fick bli vår försökskanin och det gick ju bra. Nu återstår bara att bibehålla rörligheten i fingret så det blir helt brukbart igen. Det gör inget om såren inte läker ihop på morgonen bara för att du tränar hårt. Det är bra att infektionen, så att säga, rinner ut.

– Får jag åka hem nu då?

– Ja, vi ska bara göra i ordning dina papper, säger kirurgen och går sin väg utan att säga adjö eller lycka till.

Äntligen. Tre och ett halvt dygn på sjukhus är mer än nog. Jag blev väl omhändertagen men känner mig illa berörd av hur dåligt vården fungerar när det är semestertider, överbeläggning och personalbrist.

Jag vet att jag inte har med den här vården att göra, att det inte är min sak att ömka andra, men de gamla borde få bättre hjälp, lyssnas på och pysslas om, precis som vilken idrottskille som helst.

En vecka blir jag sjukskriven. Det känns som om jag skulle vilja sova hela veckan och ta igen all förlorad sömn. Att få vara hemma känns oerhört skönt just nu. Inte bara för det jag har gått igenom på sjukhuset utan

också för att det varit så pressande på arbetet den sista tiden.

Min sjukskrivning blir som en extra semester eftersom jag är helt frisk förutom de små såren på det ömmande långfingret på högerhanden.

Olusten kryper utanpå skinnet när jag kommer till avdelningen på måndagsmorgonen. Jag har arbetat hela helgen, arbetsamt på grund av underbemanning som vanligt. Jag har flera gånger tänkt söka annat arbete inom vården. Men det har inte funnits annat än nattarbete och det vill jag inte ha. De sista två åren har det varit så konstig stämning på Hemgården. Det har blivit otrivsamt och med hårt pressade arbetstider har mycket kamratskap försvunnit. Alla tycks kivas med varandra och jag känner mig mer utanför än någonsin.

Kanske beror alltsammans på den nya chefen vi fått. Elin blev sjuk. Utarbetad och oförstådd av sina chefer kände hon sig stressad och otillräcklig. Hon fick en stroke som gjorde henne lite handikappad. Det blev inga allvarliga följder, men hon fick förtidspension direkt och en ung ny förmåga blev föreståndare i hennes ställe.

Den nya heter Birgitta, men vi har döpt henne till Nyan för hon kommer med så många tokiga nymodigheter. Hon har en bra sjukvårdsutbildning men har ingen erfarenhet av åldringsvård och har inte varit ar-

betsledare tidigare. Hennes så kallade meriter vet ingen något om. Berit tror att hon fått det här jobbet genom bekantas bekanta eller någon släkting.

Jag ångrar nästan att jag åtog mig fackuppdraget för några år sedan. Jag var intresserad och jag trodde då att jag skulle kunna vara till nytta för mina arbetskamrater, skapa en bättre arbetsmiljö, göra bättre schema och förmedla allas åsikter till fackets sektion och förbund. Det var enbart roligt i början att sköta om de förtroendeärenden jag hade. Men med Nyan blev det som att köra huvudet i en vägg. Nyan duperar både mig och Eva, den andra fackligt engagerade här på Hemgården. Vi tvingas till ideliga möten med Nyan och hon kräver att vi skall godkänna allt som hon vill förändra.

När jag inte har pondus nog att säga ifrån och dessutom inte alltid har Eva med mig i protesterna så blir jag inte heller populär bland mina arbetskamrater. De ser och förstår inte att Nyans sätt att försöka förankra sina nyordningar hos facket inte är annat än en befallning för att hon ska få sin vilja igenom. Hon hotar inte direkt men har förmågan att göra det besvärligt för sina anställda om man inte gör som hon säger. Mina

ensamma protester får inget gehör. Jag känner mig motarbetad från två håll. Dessutom har Nyan lyckats dupera även de styrande på fackexpeditionen.

Nyans omflyttningar och ändrade uppgifter för personalen gör att alla känner sig mer eller mindre osäkra i de sysslor de blir satta att utföra. Helst vill jag vara vanligt vårdbiträde på sexan där i alla fall Ulla finns kvar och är min vän. Ulla mår inte vidare bra. Hon känner att inte hon heller kan arbeta i lugn och ro längre. Vi kommer inte överens med arbetskamraterna när det gäller olika arbetsmetoder. Allt vi gör ses med oblida ögon av de andra. I varje fall känns det så när man försöker lyssna på de gamla och deras önskemål och sedan gör som de vill i stället för som Nyan bestämt om det vanliga rutinarbetet.

– Kristina! Kom in hit ett tag!

Det är Nyan som sin vana trogen ropar högt i korridoren.

– Nu får du nog höjd lön av Nyan, ska du se. Hon är morgontidig idag minsann. Kommer du och gör nytta sen eller blir det fackliga möten hela dagen i dag också? säger Britt med ett spydigt leende.

Jag svarar inte. Olustig och lite rädd för vad Nyan nu kan ha för krav att komma med går jag till kontoret. För krav är det säkert fråga om när hon har den där tonen. Jag kan ju inte rå för att Nyan kallar in mig till kontoret nu på morgonen när det är som mest att göra på avdelningen. Det är inte första gången jag fått lämna över mina sysslor till andra och sådant är ganska irriterande, både för mig själv och för de andra.

– Nå, har du bestämt dig? Skall du gå någon utbildning eller ej? frågar Nyan när jag kommit innanför dörren.

Plötsligt blir jag påmind om att jag fått erbjudande om att utbilda mig till undersköterska. Kommunen ger gratis utbildning till vårdbiträden som inte har undersköterskas kompetens. De har utarbetat en specialkurs som innefattar allt som en undersköterska ska kunna, utom språk och datakunskap. Till min stora förvåning har jag blivit utvald, fått erbjudande om den här utbildningen, men jag förstår inte riktigt på vilka grunder just jag får den chansen. Jag hade inte trott att det varit ett allvarligt menat erbjudande från Nyans sida.

– Jo, visst vill jag ha utbildning. Men är det verkligen ingen av de yngre som bör gå före? Är det inte slöseri med resurser att utbilda mig som bara har några få år kvar till pension.

Mitt svar är försiktigt för jag är rädd att jag skall hör-sammas. Jag vill ju så gärna få mera utbildning. Visser-ligen har jag fem år kvar till pension men om knappt tre år kan jag ta ut förtida pension. Jag har tagit reda på att jag förlorar lite pengar per månad om jag pensione-rar mig tidigare. Dock inte mer än att jag kan leva gott om jag med förstånd handskas med mina pengar.

– Slöseri! Så otacksam du är! Utbildning behöver väl alla och sedan kan du ju söka anställning som under-sköterska var som helst i den här kommunen. Det är väl värt en hel del skulle jag tro. Särskilt för dig.

– Vad då menar du? Jag är inte alls otacksam. Tvärtom! Jag vill väldigt gärna gå den här utbildningen. Men det ska inte vara orättvist mot andra som är yngre och kanske också vill utbilda sig.

– Det där ska du inte fundera över. Du trivs inte här och du är ohörsam mot din chef i alla lägen, så det bästa för dig vore väl en omplacering, svarar Nyan med ironi i rösten.

På det har jag inget svar. Förstår inte vad Nyan me-nar med detta att jag inte skulle trivas? Det gör jag även om jag har vissa svårigheter att klara av Nyans alla påfund. Det är pressande och mycket stressigt att inte ha den tid som behövs för att sköta sitt arbete, både den ordinarie vården och de fackliga uppdragen. Men att inte trivas med arbetet är något helt annat. De gamla är min stimulans i arbetet och jag vill ha mer kunskaper. Jag är fortfarande tveksam. Vad är det för mening med min utbildning när jag har så liten tid att arbeta fram till min pension?

Nyan sätter sig i sin kontorsstol, snurrar runt så hon sitter med ryggen mot mig.

– Nå, kan du ge besked nu då?

– Måste jag göra det idag? Anmälningstiden går inte ut förrän om två veckor, det sa du förut. Kan du inte vänta ett par dagar så jag får se igenom min ekonomi? Jag måste ta reda på om jag har råd för det blir ju lägre lön när jag inte får någon ersättning för obekväm ar-betstid. Eftersom utbildningen blir i stan så kommer mina resor att bli dubbelt så långa. Jag kan inte åka buss och det blir större kostnad att åka med egen bil

eftersom resorna förmodligen inte är avdragsgilla i deklARATION.

Jag har råd, det är inte det som bekymrar mig. Men jag vill ha betänketid för att höra med mina yngre arbetskamrater om de blivit tillfrågade och kanske vill utbilda sig.

– Du får ju full månadslön. Det är ju det som är vitsen med den här kommunala utbildningen. Alla ska ha råd. Och jag ska ha besked nu.

Det är svårt för mig att svara.

– Varför ska du ha besked så snart?

– Jag ska utse ett nytt fackligt ombud. Du kan ju inte vara fackombud här om du blir borta ett helt år. Vi har planeringsmöte i morgon och då ska inte du vara med om du tänker säga ja till den här utbildningen.

Nyan kan verkligen inte avsätta en fackligt förtroendevald så där utan vidare. Det måste väl vara medlemmarna som avgör det. Men en ersättare måste tillsättas förstås, fast inte till mötet i morgon. Snabbt beslutar jag mig.

– Jag ska gå utbildningen. Du kan anmäla mig. Men till mötet i morgon blir jag med. Jag är fortfarande ombud och kommer att sköta mina uppdrag tills sko-

lan börjar. Sedan, när jag kommer tillbaka i arbetet, så får vi se hur det blir med mitt förtroendeuppdrag.

– Du ska inte tro att du får vara kvar som fackombud sedan. Men den dagen, det problemet. Jag anmäler dig till utbildningen. Gå nu så de andra slipper gnälla över att du inte jobbar, säger Nyan spydigt och viftar ut mig med handen.

På avdelningen har morgonarbetet kommit igång och Britt gör en spydig kommentar om att jag kommer för sent till arbetet i dag. Kanske ser jag lite upprörd ut för Ulla stryker mig lite över armen och visar med en blick att hon förstår att jag känner mig illa till mods. Ulla vet att det brukar vara besvärligt med enskilda samtal hos Nyan.

– Det hördes ända hit vad det var frågan om på kontoret. Har du anmält dig till utbildningen nu, frågar Ulla tyst.

– Ja, men jag nästan ångrar mig. Nyan ville nog tvinga mig att säga nej – eller kanske ja. Jag vet inte för hon är så förtäckt i sina kommentarer. Men ett är säkert och det är att hon inte vill ha mig kvar i facket. Hon är ju inte klok om hon tror att det är hon som kan be-

stämman vem som ska vara fackombud här på Hemgården.

– Det sa hon väl inte? Är det sant?

– Jo, hon sa det rent ut. Jag är glad att jag i alla fall ska få den utbildning som jag borde ha haft för länge sedan, innan jag började arbeta här. Om du visste, Ulla, så skönt det känns att få komma härifrån ett tag. Synd bara att inte du också får utbilda dig.

– Jag förstår dig, det vet du. Jag skulle så gärna vilja ha samma chans, men jag har väl arbetat med vård så länge att de tror jag kan ändå. Jag börjar känna mig för gammal för det mesta nu för tiden. I varje fall på det här stället, suckar Ulla.

Det är tråkigt att Ulla som är lika gammal som jag inte får samma utbildning. Jag ser fram emot att få träffa och lära känna annan vårdpersonal, få lite annan insikt om vad det är som gör att jag blir mer eller mindre mobbad. Tillsammans med Ulla skulle det ha varit dubbelt trevligt att få sätta sig på skolbänken.

Det är min köksdag i dag så jag går direkt till köket och Berit som börjat med frukosten går till avdelningen. Allting blir fel i dag. Med nöd och näppe hinner jag sköta köksrutinerna. Hela tiden ligger stressen över

mig som en dimridå. Jag tänker också på vad Nyan sade i morse om mina fackliga uppdrag. Dagen segar sig fram och när jag slutar mitt arbetspass har jag inte hunnit plocka undan disken utan måste lämna över till andra. Jag känner mig inte nöjd med min dag. Mina tankar har alltför mycket sysslat med hur dåligt jag själv mår.

Jag går hem med en konstig känsla av vadd i huvudet. Hem för att sova.

Försiktigt gläntar jag på ögonen. Förnimmer den ofta återkommande smärtan i nacken. Stel och med grumlig bild av rummet vänder jag mig sakta i sängen. Trevar efter täcket som halkat ner.

Jag försöker se klockan på väggen invid fönstret men misslyckas. Ljus silar in vid sidan av persiennen och den blå gardinen blir randig av solstrålarna. Klockan måste vara mycket.

Sakta drar jag upp täcket. Känner den kalla huden på armen som legat uppsträckt bakom huvudet. Nästan som förlamad av den dåliga blodgenomströmningen gömmer jag armar och axlar under det sköna täcket. Jag rör huvudet från den ena sidan till den andra för att få bort den onda stelheten.

Sinnena vaknar till liv och jag hör ett hest kraxande som tränger in genom det gläntade fönstret. En nötskrika. Den låter väldigt illa men är en effektiv morgonväckare. Ett gällt skrik i den för övrigt så tysta morgonen gör mig nästan rädd innan jag fattar att det bara är nötskrikan som byter läte.

Idag också får jag vakna. Sakta morna mig och så småningom uppleva en ny dag. Det är en underbar känsla efter det jag gått igenom, den fasansfulla händelsen som kunnat göra mig handikappad eller rent av dödat mig. Jag förstår knappt att det har gått flera dygn sedan jag drabbades, sedan jag blev dödsförskräckt.

Jag famlar på bordet efter glasögonen, sätter dem på mig och får äntligen en bild att fokusera på väggen. Klockan är redan nio men jag är innerligt väl medveten om att jag är ledig ett par dagar till. Ännu är det inget som jag måste tvingas att göra. Jag är sjukskriven.

Utarbetad eller mobbad borde det stå på mitt sjukintyg. Men det är som om ingen läkare förstår att det kanske är frågan om något sådant. Ärftliga anlag för proppar eller lite övervikt är orsak till att jag blev sjuk,

påstås det. Några fel i min kropp hittades inte efter undersökningar.

Det finns ett annat ord för det som jag känner och upplever. Utbränd heter det. Det är nog vad som hänt mig. Varför skulle jag annars ha fått den där lilla, lilla proppen i hjärnan som gjorde mig förlamad i ena sidan under några skräcksekunder? En TIA, en snabbt övergående störning i hjärnans blodbanor. Jag vet att jag resonerar fel men jag vill ändå ha det till att mitt psyke är stört och att det orsakat den lilla blodproppen.

Det var en hemsk upplevelse som jag aldrig kommer att glömma. Att sitta med morgontidningen framför mig och plötsligt inte kunna se bokstäverna gav panikkänslor. Att sedan resa mig och handlöst falla omkull mitt på golvet. Det högra benet vek sig och allt blev svart för någon sekund. Att strax därefter kunna stå upp, ringa sjukvårdsupplysningen och bli beordrad att omedelbart åka till länslasarettet var också det överkligt. Hur jag trots allt hade sinnesnärvaro nog att ta hand om mig själv och veta innebörden av synstörningen och förlamningen är svårt att förstå så här i efterhand.

Kvällen före hade jag känt mig konstig, känt att något var fel och erfarit en förlamande trötthet efter en arbetsam dag. Jag hade sovit tungt på natten och motvilligt gått upp vid femtiden när väckarklockan ringde. Och så hände detta med proppen.

Jag är sjukskriven denna enda vecka och snart är jag i arbete igen. Men det blir bara några dagar för sedan är det äntligen dags att sätta sig på skolbänken. Det ska bli skönt att för en tid få slippa ifrån alla problemen som just nu tycks helt oöverstigliga.

Jag blir glad av att tänka på utbildningen, brinner av iver att få lära mig och har redan förberett mig med anteckningsblock och skolväska. Lite nervös är jag. Det är inte så lätt att veta om man i min ålder ska kunna ta emot nya kunskaper, men jag tror att mitt intresse av att få en riktig sjukvårdsutbildning kommer att hjälpa mig få igång hjärnvindlingarna.

Det har inte varit så lätt att arbeta åtta år utan att få göra några sjukvårdande uppgifter och ändå vara tvungen att ibland till exempel lägga om sår och ge en och annan insulinspruta. Jag har fått lära mig av mina arbetskamrater men jag utträttar alltid sådana sysslor

med en viss osäkerhetskänsla. Fast på sista tiden har det givits andra regler om vad som krävs för att få göra dessa sysslor.

Trots det som drabbat mig, mobbning, utfrysning och klagomål från Nyan, och nu sist proppen jag fick, så känner jag mig fylld av tillförsikt inför det kommande studieåret.

– Skriv! Kom ihåg att skriva ner allt! Skriv dagbok om allt ni ser som ni tycker är bra eller inte bra, skriv om allt som ni skulle vilja ändra på. Skriv för varje dag så ni kan göra en skriftlig sammanfattning om den form av vård och omsorg som ni får ta del av under elevtiden. Engagera er även om ni bara är på praktikplats. Det mesta inom vården är att engagera sig, så skriv! Alla tankar, alla händelser, all slags omsorg.

Det är vår omvårdnadslärare som säger så. Och det blir jag glad för. Det är lättare för mig att skriva än att muntligt redogöra för någonting.

Det är dags för oss, som går den utbildning kommunen bjuder på, att gå ut till olika vårdinrättningar för några veckors praktik från och med måndag. Det är tredje och sista gången vi får vara ute på riktigt, se vården från insidan och själva vara som anställda i olika vårdformer. Vi får en liten inblick i annan vård än den som ges på våra ordinarie arbetsplatser.

Vi är en blandad grupp kvinnor i den här skolan. Jag är äldst men känner mig inte gammal gentemot *de* andra. Den yngsta är visserligen bara tjugofyra år men

alla andra är över fyrtio år, en del över femtio. Kommunens satsning gäller i första hand de äldre kvinnorna eftersom yngre kvinnor i dag har en gedignare social kunskap från grunden i den obligatoriska skolutbildningen.

Från första stund trivs jag i gruppen. Vi har väldigt roligt tillsammans och alla hjälper varandra när det är svårt att förstå. Vi läser om anatomi och mediciners verkan, psykologi och sjukdomslära, geriatri och demenssjukdomar. Visserligen får vi inte datautbildning och vi ska inte fördjupa oss i farmakologi. För att få anställning vid olika institutioner där vård ges eller inom hemtjänsten måste man numera enligt lag ha undersköterskas kompetens. Den kompetensen får vi med den här utbildningen men bara för anställningar inom egna kommunen.

Det har gått åtta månader sedan utbildningen startades. Ett helt läsår är snart slut och jag känner att jag lärt mig mycket som kan komma till användning på Hemgården. Jag har varit elev och pryat några dagar i ett äldreboende för dementa och jag har också varit elev tre veckor på länssjukhusets ortopedavdelning.

På båda ställena, säkerligen väl utvalda områden, var det fint att se hur bra vården kan fungera. Jag har ju jämförelser att göra, dels med hur de dementa får vård på Hemgården och dels med hur jag själv och mina medpatienter behandlades när jag låg på sjukhus och opererades i handen.

Allt har varit mycket intressant och erfarenheterna nu gör att jag är ännu mer övertygad om att jag vill fortsätta inom åldringsvården de år jag har kvar till min pension. Kan jag, så måste jag hjälpa de gamla till en bättre livskvalitet. Det är vad jag vill satsa på nu när jag vet så mycket mer, har fått lära om sociallagen, om psykiska sjukdomar och demens, om allt sådant som en gammal människa behöver ha hjälp med. Jag känner lite besvikelse över att jag inte fått de här lärdomarna tidigare.

Efter att så lång tid ha varit borta från Hemgården har jag fått lite avstånd till det som var så arbetsamt där. Jag har fått andra vänner att tala med och jag har vågat framföra mina synpunkter på mitt eget arbete och det som jag tror irriterar mina arbetskamrater på Hemgården. Jag har fått distans till min situation, den

jag befann mig i när jag kände mig mobbad och utbränd.

Mina kurskamrater har övertygat mig om att jag varit mobbad, att det inte är jag som gjort fel. Men varför jag mobbats kan ingen förstå eller ge förklaring till. De menar att det ofta är så med mobbning, var den än sker. Det finns ingen förklaring eller orsak till varför just en viss person blir utsatt.

Den tredje praktikplatsen, den som jag nu skall ut på, är på en psykavdelning på länssjukhuset. Kanske kan jag få ny förståelse för detta med psykiska sjukdomar. Allt fler vårdinrättningar för psykiskt handikappade stängs och de sjuka ska inlemmas i samhället. Det har vi fått kännning av hos oss på Hemgården också. Där bor numera några psykiskt störda, både kvinnor och män, trots att de borde vara för unga för att bo bland gamla och dementa.

Jag skall praktisera på en så kallad slutna avdelning. Bara detta att den är slutna låter otäckt. Som om det vore ett fängelse. Alla kategorier av psykiska sjukdomar finns representerade bland dem som vistas där bakom låsta dörrar.

Jag känner mig ganska rädd och osäker eftersom jag inte fått veta just någonting om den kommande praktiken. Är de sjuka aggressiva eller är de som imbecilla? Går det att tala med dem? Kan de sköta sig själva med mat och hygien? Jag vet ingenting och är rätt så orolig över att jag har så lite kunskaper i den här typen av vård.

Det är måndag morgon, regnet öser ner och jag ser knappt vägen framför mig när jag i ottan kör den långa vägen till länssjukhuset. Per telefon har jag fått veta att jag ska gå direkt till den låsta avdelningen. En handledare ska finnas där som heter Gun. Mer vet jag inte vad som väntar mig, utom att jag fått ett arbetsschema med oerhört långa arbetspass mot vad jag är van vid. Som kompensation skall man ha långledigt var sjätte vecka. Den sjätte veckan på mitt schema får jag dock ingen långledighet eftersom jag bara skall vara praktikanter i tre veckor.

Det är ingen svårighet att hitta till psykavdelningen. Det är väl skyltat överallt genom långa korridorer. När jag ringer på den låsta dörren kommer en manlig sjukskötare och släpper in mig. Han leder mig fram till ett stort bord inne på avdelningen där det sitter några

kvinnliga vårdare klädda i typiska landstingsdräkter, inte vita utan pastellfärgade. En av dem, en liten gråhårig kvinna i femtioårsåldern, vänder sig om på stolen, tittar på mig och säger:

– Hej, det är jag som ska ta hand om dig. Jag heter Gun. Slå dig ner.

Så vänder hon sig om igen och fortsätter prata med de andra.

Det finns ingen stol ledig vid bordet så jag sätter mig i en skinnsoffa intill. Jag ser mig om i rummet och konstaterar att det är ett sorts allrum. Det finns inga blommor i fönsterna, inga dukar på borden och inga mattor på golven. Rummet är stort och den ena halvan är möblerad som matsal med tre långbord. I taket sitter kala, vita lampkupor och ovanför fönsterna sitter små lysrörsarmaturer. Allt ser kallt och ogästvänligt ut trots de varmt gröngula gardinerna.

Runt bordet sitter åtta personer som alla arbetar här, förstår jag. Samtalet mellan dem som sitter där handlar om blommor i någons trädgård. Ingen bryr sig om mig förrän det kommer en nionde person in genom en dörr.

– Hej, jag heter Karin. Är du vår nya elev?

– Ja. Kristina Andersson. Från omvårdnadsutbildningen.

– Det är Gun som ska handleda dig. Hoppas du kommer att trivas med oss. Har du inte fått kaffe än? säger Karin och tar en mugg och håller upp åt mig från det dukade bordet där de andra sitter.

Tacksamt tar jag emot kaffet. Det smakar gott efter den tidiga resan hit. Jag hinner dock inte få i mig många munnar förrän Gun reser sig och säger att det är dags att jobba.

Gun är stram i sitt sätt mot mig och jag får den uppfattningen att hon inte alls vill ha någon elev i släptåg under arbetets gång. Gun överlämnar välkommandet och informationen till en manlig kollega och går till en annan avdelning i något ärende.

Jag följer den manlige vårdaren in på ett kontor eftersom han lite avskilt vill ge mig information och berätta om dem som är intagna på den här avdelningen. Han gör så gott han kan, men det blir bara ett enda rabblande om borderline, schizofreni, chorea och annat som patienterna lider av. Ingen förklaring om vad varje sjukdom innebär eller hur den sjuke visar sin psykiska störning.

Presentationen innebär också att jag får veta namn och ålder på de femton patienterna, vilket naturligtvis inte är annat än en information om att på avdelningen finns mest äldre människor utom i ett särskilt fall.

Jag försöker komma ihåg det som rabblas upp för mig, frågar lite om en del oklarheter men får ändå inget riktigt grepp om vad för sorts patienter som bor här. En del tycks bo här för tid och evighet i väntan på döden, andra är här för att få sina mediciner reglerade under överinseende av psykiater innan de skickas hem igen.

Gun kommer tillbaka och tar mig med ut på avdelningen. Det är ju ännu tidig morgon så vi går runt och väcker upp en del av patienterna. Jag försöker iakttä allt och alla men känner mig främmande inför detta ställe. Allt verkar så oroligt med patienter och personal som rantar omkring, ingen lugn och ro. Det är inte så här jag föreställer mig att det ska vara när det handlar om att hjälpa människor med psykiska störningar.

Flera av patienterna är uppe och ute ur sina rum, en del i morgonrock, andra fullt klädda. En mycket lång och mager man klänger hela tiden på än den ena, än

den andra av personalen. Klänger, det är ett mildt uttryckt för han formligen lindar sig runt någon, håller sig fast med både armar och ben. Samtliga vårdare tillåter honom att ofreda och ingen bryr sig om honom eller säger ett ont ord till honom, bara skjuter undan honom med våld när han blir för besvärande. Tydligt bryr han sig inte om främlingar för jag blir inte antastad.

En kvinna, liten till växten och halvklädd, springer omkring och gömmer sig bakom dörrar eller möbler. Ibland skriker hon högljutt så någon i personalen känner sig föranlåten att ryta åt henne att "hålla klaffen". Då tiger hon en stund, springer iväg och söker nytt gömställe.

En annan man går omkring och drar i dörrhandtag, flyttar soffan och försöker vända upp och ner på bord och stolar. Så rörigt som här är, förstår jag nu att det skulle vara ganska svårt att ha dukar och prydnadsaker på borden, blommor i fönsterna eller mattor på golven.

Från ett rum i närheten hörs rop. Ingen bryr sig om ropen.

– Det är Inger. Hon har danssjuka och kan inte tygla sina skrik. Hon ligger bra där hon ligger, svarar Gun när jag frågar vem som ropar.

Jag undrar mycket över detta, men jag vill inte fråga mera nu. Den som ropar låter så förtvivlad. Jag vet inte säkert vad danssjuka är eller hur det kan yttra sig. I ett annat rum står en tyst man i dörren, liten och mager men med ett oproportionerligt stort huvud. Han säger hela tiden:

– Röka. Röka. Jag vill röka. Röka.

– Du får vänta. Inte före klockan tio. Du vet vad som gäller, svarar Gun med barsk röst och smäller igen rumsdörren om den lille mannen.

Jag följer Gun som en skugga och vi gör i stort sett ingenting på hela förmiddagen utom bäddar ett par sängar. Det är väl meningen att jag på det sättet skall vänja mig vid avdelningens patienter.

Jag känner mig oerhört förvirrad över skrik och rop, vårdarnas gälla befallningar till de som är störande och den oreda som hela tiden tycks råda på avdelningens alla områden.

Denna första dag på psykavdelningen är förfärlig. Omtumlad och illa berörd åker jag hem på eftermid-

dagen, tidigare än vad jag enligt schemat skall sluta. Det är Gun som skickar hem mig. Hon menar att det är första dagen och då ska jag ta det lugnt. Jag har inte fått träffa alla patienterna ännu och ser med fasa fram emot morgondagen och resten av de tre veckorna.

Jag vill gärna berätta för Ulla om allt jag varit med om under dagen. Men jag har mer tystnadsplikt nu än någonsin och den skall respekteras, även om Ulla aldrig skulle missbruka ett förtroende. Det skulle ha varit en lättnad att få tala med någon om den här dagen. Hur ska jag stå ut om alla dagar blir så här besvärliga?

Efter några dagar tycker jag fortfarande att detta är ett förfärligt ställe. Att människor med sjukt sinne gör konstiga saker är inget nytt. Men jag kan inte förlika mig med personalens behandling av patienterna. De respekterar inte patienterna som människor.

Jag tycker det är bedrövligt att femton personer med så olika former av psykisk sjukdom skall bo och leva tillsammans på en och samma avdelning. Det är svårt att handskas med dem. De sprider oro till varandra och det måste påverka deras möjligheter att tillfriskna eller åtminstone bli bättre.

Mina frågor är många men när jag försöker ställa dem till min handledare får jag mest undvikande svar. Det är som om hon inte vet något om psykiska sjukdomar, bara om hur man gör vanligt avdelningsarbete precis som på ett ålderdomshem. Personalstaben är ett väl sammansvetsat team och består till största delen av medelålders personer som arbetat i denna vårdform i minst tjugo år. Mitt praktikarbete blir mest att bara finnas till och iaktta, inget riktigt arbete att utföra. Jag känner mig överflödig.

Kvinnan med danssjuka, Inger, är en beklämmande bekantskap. Hon är drygt trettio år och har för bara några år sedan varit yrkesverksam. Hon är liten och nätt till utseendet och är mor till tre barn. För henne och för familjen blev det oerhört svårt när Chorea Huntington, danssjukan, drabbade henne för ett par år sedan.

Den okontrollerbara styrningen av muskler som är utmärkande för denna sjukdom kommer till slut att göra hennes kropp helt utan funktioner. Inger har ännu syn, hörsel, känsel och sitt förstånd i behåll. Hur kan en människa som är frisk i huvudet ha hamnat på denna psykiavdelning? Hennes sjukdom är visserligen av psy-

kisk art, men nu behöver hon en annorlunda vård, en vård med hänsyn till att hon befinner sig i livets slutskede.

Inger är plågad, har ständig värk och behöver mediciner för att få lindring och avslappning. Endast i sömn är hon stilla, kanske för att hon får starka sömntabletter. Hon har svårt för att svälja mat och medicin. När hon matas gäller det att parera de okontrollerade tungrörelserna så hon kan svälja. En del vårdare har det tålamod som behövs, andra bryr sig inte om ifall Inger får i sig det hon ska ha eller om det hamnar på haklappen. Jag berörs mycket illa av Ingers livssituation.

Gun bryr sig inte mycket om att handleda mig. Frivilligt hjälper jag till med att sköta om Inger, mata henne och ägna tid åt att verkligen hjälpa henne. Jag som är praktikant har inget ansvar för något arbete och har gott om tid att ägna mig åt Inger. När inte Gun protesterar så känner jag att jag i alla fall gör någon nytta här.

Guns enda önskan vissa dagar tycks vara att sitta av arbetstiden med en veckotidning och helst utan den långa mannen klängande runt sin kropp. Ibland ryter hon åt honom så flera av de andra patienterna blir rädda. Personalen verkar övertalig i allra högsta grad så det

ges många tillfällen till att bara sitta stilla. Mer än dubbelt så många skötare finns här mot vad det finns vårdbiträden på Hemgården, räknat i förhållande till antal boende.

En dag flyttar det in en gammal kvinna som jag känner igen, Greta Lundberg, en fin gammal dam som en gång varit min granne. Hon bor numera på ett servicehus där hon kan få hjälp och tillsyn. Nu är hon här på "långpsyk" för att prova ut ny medicin och jag tycker det är konstigt att just hon skulle behöva psykvård. Jag minns henne som en glad och trevlig, mycket välbalanserad människa.

Men nu är Greta väldigt nere och ledsen. Helt nyligen har hon förlorat sin enda dotter och en dotterson i en trafikolycka, berättar hon för mig. Hon talar också om att doktorn sagt att hon fått diagnosen schizofreni. Att hon plötsligt har blivit schizofren, vilket jag tror betyder en kluven personlighet, låter osannolikt. Hon är förtvivlad över att ha kommit till det här stället, vill inte erkänna sig vara psykiskt sjuk. Greta är bara ledsen och saknar sin dotter. Hon är gammal och lite

glömsk men absolut inte psykiskt sjuk. Det måste vara ett misstag alltsammans.

Vid ronden en dag passar jag på att tala med läkaren, en man som alltför sällan finns på avdelningen. Jag lyckas få honom att förstå hur ledsen Greta är efter den olycka som familjen drabbats av. Han blir förvånad över upplysningen för det hade han inte haft vetskap om förut. Greta kom hit på remiss från annan läkare som ansåg att hon behövde psykisk vård. Nu blir hon ordentligt observerad och utredd och efter bara ett par dagar får hon flytta tillbaka till sitt servicehus. Hon är inte alls psykiskt störd.

Hanteringen av mediciner förbryllar mig. Det är inte fråga om delegering här. På Hemgården får bara vissa vårdbiträden med utbildning dela mediciner och de flesta mediciner kommer dosförpackade till var och en. Här delar en sjuksköterska mediciner direkt från burkar till dosetter märkta med de boendes namn. Varje dag flyttar en av vårdarna medicinerna från dosetter till medicinmuggar som ställs på en bricka. Sedan händer det ofta att brickan under måltiderna ställs på ett

bord eller någon annanstans utan tillsyn innan alla har fått sin medicin.

Oordningen gäller även måltiderna då patienterna inte alltid äter samtidigt. Mellan målen står medicinbrickan i köket med en handduk över. Vem som helst av de förvirrade skulle kunna få tag i någon annans medicin i ett obevakat ögonblick. Det verkar oerhört slappt att ha sådana rutiner.

Tiden går fort och snart är det bara ett par dagar kvar av min praktiktid här på långpsyk. Kanske man ska säga prøvotid. Visst har det varit lärorikt men jag mår mest dåligt när jag ser den förskräckande hårda behandlingen av de patienter som inte lyder ”tuffa gardets” tillsägelser. Det förekommer faktiskt både knuffar och slag för att de intagna ska göra som vårdarna vill. Som om de sjuka ska agas till att sköta sig.

Nu, den näst sista dagen, får jag följa en av de ansvariga sjuksköterskorna, Karin, som jag träffade första dagen. Vi ska tillsammans genomföra en medicinfördelning. Karin tar mig med till det låsta medicin-förrådet där vi slår oss ner vid en arbetsbänk som är belamrad med mängder av olika preparat i burkar och

askar. Hon berättar om de psykiska sjukdomarna, medicinens verkningsätt och förklarar patienternas speciella beteenden på grund av viss sinnessjukdom. Det är den första påtagliga lärdomen om de psykiska sjukdomarna jag får, något som jag borde ha fått för tre veckor sedan och inte nu när praktiktiden är slut.

Efter lunch lämnar Karin avdelningen och jag går in till Inger en stund. Hon är vaken och jag ger henne lite äppeldryck. I dag går det riktigt bra att mata henne. Jag berättar varför jag inte varit in till henne tidigare under dagen. Inger förstår, hon lyssnar och verkar intresserad av det jag pratar om.

Så berättar jag att det i morgon är min sista arbetsdag här. Det skulle jag inte ha sagt för Inger får våldsamma kramper, mer än vanligt. Det är något hon vill ha sagt, förstår jag. Jag tar hennes händer för att lugna henne och så småningom slutar hon skaka. Jag sitter kvar tills det är dags för mig att åka hem. Jag säger inte så mycket, finns bara där. Det är ingen som stör oss.

Jag går hem med sorg i hjärtat men med föresatsen att göra morgondagen, den sista praktikdagen, till en ljus dag för så många som möjligt, särskilt för Inger

som är så ensam. Hennes familj hälsar aldrig på. Det är för svårt för dem, påstår Gun.

Utanför Hemgårdens entré dignar bärbuskarna i trädgården av övermogna bär. Bredvid den igenvuxna rabatten står utblommade rabarberblommor och förvuxna stjälkar med de stora bladen angripna av någon glupsk larv. Äpplena är snart mogna på de tre fruktträden. Vid knuten sitter huskatten och vill in. Allt är sig likt när jag kommer tillbaka till arbetet efter mitt studieår.

Tydligen är det ingen som vill plocka bär eller skörda rabarber nu heller. Så har det visst alltid varit här på Hemgården och det är tråkigt att se att ingenting förändras. Kökspersonalen, eller kanske någon av terapi-personalen, borde frysa in eller koka saft och kräm av bär och frukt i stället för att bara låta allt förstöras eller ätas upp av fåglarna. Köpkrämer och köpmos blir aldrig lika gott som det man gör själv och det skulle vara ett trevligt ombyte av sysselsättning för både personal och gamla att hjälpas åt med att ta tillvara det som trädgården bjuder.

Med en känsla av att ha kommit hem går jag in genom entrén. Det ska bli så roligt att få börja arbeta

igen. Det känns faktiskt som en befrielse att nu få arbeta utan att behöva be andra sköta de vårdande uppgifterna med såromläggningar, provtagningar och mediciner. Jag vet nu att jag kan agera som en undersköterska och jag har betyg på det.

Först ska jag in till Nyan för att få ett nytt schema enligt det besked jag fick av henne vid ett kort telefonsamtal i förra veckan. En vikarie har hela tiden arbetat efter mitt gamla schema men nu skall det ändras och jag måste få veta hur dags jag ska börja arbeta i morgon. Och så måste jag lämna mina vitsord från utbildningen. Jag knackar på Nyans kontorsdörr.

– Kom in! Om du törs, skriker Nyan genom den stängda dörren.

Det låter som det brukar, avogt, elakt och skrikigt, som ett försök till spydig humor. Långsamt skjuter jag upp dörren.

– Jaså, det är dags att komma nu. Du skulle ha varit här tidigt i morse. Då hade jag haft bättre tid med dig.

– Det sa du inte i telefon. Jag frågade ju om det gick bra att komma på förmiddagen för att jag skulle till tandläkaren först.

– Nåja, vi har väl inget att prata om ändå. Här har du schemat. Du ska börja i morgon. Det är tisdag vecka två på schemat. Måndag vecka två är i dag alltså. Nu kan du gå för jag har annat att göra, säger Nyan och avfärdar mig på det vanliga viset med en avvisande vinkning.

Med nya schemat i handen är jag på väg ut när jag kommer ihåg att jag måste lämna mina betyg. Nyan ska ha dem för att se min kompetens, att jag är godkänd som undersköterska och att jag är berättigad till högre lön.

– Här är mina intyg. Du kanske kan vara snäll och ta kopior på dem medan jag tittar på schemat. Sen vill jag ha dem tillbaka, säger jag så lugnt och vänligt jag kan.

Lugn är jag minst av allt. Tror Nyan verkligen att jag utan vidare skall godkänna ett nytt schema samma dag jag får ta del av det? Det är inte fackligt korrekt. Men jag kanske kan gå med på det ändå. Jag vill inte bråka och få Nyan emot mig från första början.

Nyan river åt sig intygen och gör snabbt ett par kopior.

I korridoren möter jag Ulla som kramar om mig och det känns bra att välkomnas så.

– Äntligen! Du behövs verkligen här. Jag har saknat dig väldigt mycket, säger Ulla och ler stort.

– Det ska bli skönt att få ordnade förhållanden igen. Att få arbeta med kroppen, säger jag leende och visar mina armmuskler med en Karl-Alfred-gest.

– Det kan du väl inte mena? Har det inte varit skönt att få sitta och vila, att inte slita på rygg och fötter och nacke och axlar och allt annat som gör ont när man ska jobba jämt?

Ulla håller handen i veka ryggen och masserar lite. Jag förstår att hon fortfarande har ont av sin rygg.

– Jo då, men det kan bli för mycket av att sitta stilla också. Har du också fått ditt nya schema?

– Ja, jösses ja! Det har vi alla men en del har fått ändra sina för de är så vansinniga att det inte fungerar på avdelningen. På onsdagarna till exempel har vi nästan inte folk så det räcker till att ta upp de gamla och ge dem mat ens. Det finns inget som helst utrymme av tid till oförutsedda händelser eller några extra göromål.

– Är det avtalsriktiga tider i schemat då? frågar jag för jag misstänker att det kanske blir en massa bråk med Nyan nu när jag ska ta itu med mina fackliga ansvarsområden igen.

– Det tror jag. Nyan har tillsatt Sussie som fackombud och Sussie har sagt att allt är som det ska vara för hon gör precis som Nyan vill. Sussie är bra på mycket men att räkna timmar så ett schema stämmer tror jag inte hon kan. Tur att det finns andra som kan.

– Sussie! Är det säkert? Sussie har ju alltid motarbetat facket. Hon gick ju ur facket förut. Är hon med igen?

– Ja, det var Nyan som sa till henne att gå in i stället för dig.

Det låter inte alls bra det här. Kanske jag inte alls får företräda facket längre? Man kan inte så noga veta eftersom stämningen mellan mig och de flesta andra var spänd förut. Det var ju inte bara Nyan som jag inte kom så bra överens med då. Det där med mobbningen gör ju inte saken bättre. Jag har insett och vågar nu erkänna att jag varit mobbad länge. Men jag är fast besluten att stå på mig och inte låta mig mobbas mera. Jag vet vad jag kan och jag är stark nu.

Den andra fackrepresentanten har sagt upp sig och ingen annan har velat ställa upp efter henne. Så om inte jag fortsätter som arbetsplatsombud blir Sussie ensam facklig företrädare.

Ulla avbryter mina tankegångar genom att ta mig i armen och få mig att stanna innan vi kommer till sexans dagrum.

– Har någon talat om för dig att Berit har fått MS? Inte så att det syns eller märks på henne direkt. Det är hennes psyke som förändras ibland. Hon blir så konstig, inbillar sig saker och ljuger oss rakt upp i ansiktet. Oftast helt utan anledning. Hon talar illa om alla möjliga och hittar på samtal som inte existerat.

– MS? Stackars människa. Är det svårt för henne? MS märks väl alltid och ger både värk och rörelsehandikapp.

– Nej, hon har nästen bara psykiska besvär. Hon begriper inte själv vad det är hon säger eller gör. Kroppen fungerar men hon drabbas av dubbelseende och yrsel ibland. Vid en synkontroll kom det fram att det var något neurologiskt fel. Att det var MS trodde hon inte på själv. Men vi ser ju hur hon betar sig. Jag ville bara förbereda dig på att det blir lite svårt när du möter

henne. Berit har talat illa om dig länge nu bara för att hon vet att du ska börja jobba igen, säger Ulla nästan viskande.

– Talat illa om mig? Hur då menar du? Förresten det är väl inget nytt. Baktalat mig har hon ju gjort förr också. Men kanske det berott på MS då också?

Ulla svarar inte för det kommer ett par gamla som jag hälsar på och så går vi vidare in på avdelningen. Ulla går för att svara på en ringning och jag sätter mig grubblande i dagrummet för att i lugn och ro koncentrera mig på schemat jag har i handen. Det är lugnt på avdelningen och de som arbetar är någon annanstans just nu.

Vid första anblicken verkar allt stämma i schemat och arbetstiderna ser vettiga ut. Men vid en noggrannare titt på mina arbetstider i förhållande till de andras så märker jag att det blir svårt att hinna allt på avdelningen. Jag ser också att det dragits in en heltidstjänst. Vi har tidigare varit för få på avdelningen för att arbetet ska flyta bra och nu när en till gått i pension och ingen ny kommit i hennes ställe förstår jag att det blir

ännu svårare att klara av allt som måste göras, än mindre få tid till lättsamt umgänge med de gamla.

Jag känner det som om jag inte vill ta strid för någonting just nu. Jag har Berit emot mig efter vad Ulla berättade. Om Sussie går Nyans ärenden fackligt så har jag inte mycket att säga till om. Det blir säkert bara osämja och mer utfrysning om jag börjar bråka om schemat och föreslå ändringar.

Till slut bestämmer jag mig för att inte ifrågasätta någonting ännu. Det kan bli otrevliga stridigheter och det är bäst att undvika bråk. Jag känner att den gamla olusten kommer smygande och vill vara på min vakt så ingen ska kunna klaga på mig i något sammanhang. Jag tänker i alla fall kontrollera så antalet timmar i mitt eget schema stämmer.

Vad jag kan se finns inga oegentligheter i schemat men jag har fått kvällstjänst varannan helg, både lördagar och söndagar. Däremot har jag ingen kvällstjänst under vardagarna och dessutom mycket korta arbetspass en del vardagar. Arbetstiderna är visserligen korrekt summerade och fördelade på veckans dagar, men det är underligt med tidsfördelningen mellan dagar och kvällar, helger och vardagar.

Redan den första arbetsdagen får jag veta varför jag fått så konstiga arbetstider. Nyan kommer in på sexan före frukost.

– Jaha, Kristina, hur känns det nu att arbeta på avdelning igen?

– Tack, bara bra. Det är roligt att vara tillbaka i sysslorna nu när jag kan lite mer, svarar jag och menar vad jag säger.

– Nu har jag bestämt att du ska jobba på terapin dagtid i veckorna. På morgnarna och under helgerna ska du vara här på sexan, säger Nyan.

Fort, som om hon vill hindra mig från att göra några kommentarer, berättar hon:

– Vi behöver förstärka den terapigrupp som sysselsätter de gamla. Jag ska vinna ett pris som landstinget har ställt upp. Det skall delas ut till det äldreboende som har mest stimulans för de gamla här i länet. Så nu ska vi satsa hårt. Vi kan få en extra slant till utsmyckning av lokalerna.

– Vinna pris? Kan man vinna pris på sådant? Det var det dummaste jag hört, utbrister jag innan jag hinner tänka mig för.

– Men hur blir det på sexan då? Där behövs väl förstärkning nu när Karin gått i pension. Inte går det väl att ta bort hennes timmar helt?

Det hörs säkert att mitt tonfall är kritiserande och att jag tycker detta är en högst märklig neddragning av personal.

– Det är inte din sak att bekymra dig över. Så fort du är färdig med morgonarbetet så går du ner till Maria på terapin. Hon vet vad som ska göras och du har bara att göra det hon säger till om, säger Nyan och går sin väg innan jag hinner säga något mer.

Terapin? Varför har jag då fått min undersköterskeutbildning? Jag borde ha studerat till terapi-biträde i stället. Kan verkligen Nyan utan att ange orsak omplacera mig så här?

I och för sig kan det vara ganska trevligt att få arbeta på terapiavdelningen en tid. Jag tror att man får lite mera närkontakt med de gamla, på ett annorlunda vis, än när man sköter hygien och rutiner på avdelningen. Kan Nyan ordna mera sysselsättningar för de gamla på det här viset så är det oerhört efterlängtat. Men att låta avdelningsarbetet bli lidande låter oklokt.

Jag borde ha frågat hur länge jag ska vara terapi-
biträde men jag känner mig lite rädd för att ifrågasätta
omplaceringen. Varför vet jag inte, men jag har en li-
ten aning om att det har att göra med det jobbiga året
före utbildningen, då jag så att säga ”kom i onåd”. Jag
vill undvika det igen så jag går ner till Maria på tera-
pin. Hon tar emot mig på ett egendomligt sätt. Som om
jag vore någon slags övervakare eller kontrollant över
henne och det de sysslar med i terapilokalerna.

– Nyan har sagt att du ska vara här för att lära oss hur
man sköter gamla, säger Maria och låter arg.

– Jag? Vad ska jag veta och kunna om det ni gör här?
Det är väl ni som ska lära mig. Lite har jag ju sett vad
ni sysslar med. Men det måste väl finnas mycket som
jag inte har en aning om, säger jag medan jag ser mig
om i det lilla pentryt där Maria och ett par kvinnor
sitter och har fikarast.

Det är nog Nyan som försökt skapa avoghet mellan
oss i personalgrupperna. Det är inte första gången.
Uppenbarligen har hon lämnat fel uppgifter om Maria
och mig till varandras nackdel. Så där gjorde hon tidi-
gare också mellan avdelningarna. Det blev mycken

osämja och split när personalen inte kunde reda ut de
missförstånd som uppstod.

Utan vidare kommentarer reser sig Maria och hennes
medhjälpare och går ut i terapilokalerna för att pla-
nera arbetet för dagen. Det är ju inte förrän nu, efter
frukost, som de gamla kan komma till terapilokalerna.
Så jag undrar lite över vad de gör där redan före fru-
kost varje dag.

Maria har en arbetskamrat som också är utbildat terapi-
biträde men hon är sjukskriven för ont i ryggen. Till sin
hjälp har Maria två kvinnor i femtioårsåldern som båda
är här för att arbetsträna. Den ena kvinnan är köksbi-
tråde men har något fel i höften. Den andra kvinnan är
en lokalvårdare som blivit allergisk mot rengörings-
medel och ska omplaceras. Ingen av dem vet något
om terapiarbete och gamla över huvud taget. Men de
kan nog vara till god hjälp för Maria ändå.

Det finns en elev från vårdgymnasiet också och i dag
ska hon ha högläsning ur dagstidningen i stora
samlingsalen. Terapilokalerna är väldigt mörka och
trista med små källarfönster mot norr, högt placerade
så bara den som är lång kan titta ut. På sommaren är

det svalt och skönt men på vintern blir det kallt eftersom de få elementen är ynkligt små. Några plastblommor och en hemvävd matta pryder väggarna. Fönsterna har så smala fönsterbräder att inga levande blommor får plats.

Snart inser jag att det inte alls är så lättamt att vara terapibiträde som jag trott. Det är minsann tunga lyft här också, inte minst när man ska träna dem som ska bibehålla sin rörlighet. Trångt och besvärligt blir det när alla skall samlas runt ett stort bord för att göra något gemensamt. Tungt att jämka och flytta rullstolar och stolar så alla får plats.

Oroligt och stundtals rörigt blir det när de dementa är som mest livaktiga. Eller vad man skall kalla det när de går omkring och stör de andra? Det gäller att ha många händer och ögon för att kunna tillfredsställa allas behov och önskningar.

På eftermiddagen, alldeles innan jag ska gå hem för dagen, kommer orättvisan över mig som en kalldusch. Plötsligt är det som om jag vaknar upp efter en chock. Nu fattar jag att jag är mer eller mindre förvisad från avdelningsarbete och fråntagen rätten att arbeta som undersköterska.

Jag känner att jag behöver prata med någon om det här så jag går till sexan för att se om Ulla är kvar. Hon sitter i personalrummet tillsammans med Nyan. När jag hör Ullas darrande röst förstår jag att jag kommer och stör.

– Jag försäkrar, jag har inte tagit Helmers pengar. Har han verkligen sagt att någon har stulit hans plånbok? Han brukar anförtro mig viktiga saker, post och bankärenden, men aldrig att han misstrott mig förut. Jag vill veta vem som påstår att jag har stulit plånboken.

– Vad då för något? Vad har han anförtrott dig? undrar Nyan med vass röst.

– Sådant som bara är mellan Helmer och mig. Han har förtroende för mig och jag har hjälpt honom, säger Ulla.

Jag väntar innanför dörren. Av den lilla gest Ulla gör förstår jag att hon vill ha mig där. Det är otrevligt att vara ensam med Nyan. Ofta passar hon på att säga elaka och förnedrande saker eller svära åt oss anställda när ingen hör, säga oförskämdheter så till och med de starkaste kan få mindervärdeskomplex.

Att Ulla skulle ha stulit en plånbok är fullkomligt absurt. Hur kan Nyan så missbedöma folk att hon an-

klagar Ulla? Eller är detta bara ett försök till att få bort Ulla, få henne att framstå som tjuv och opålitlig? Nyan har upptäckt mig och tänker gå sin väg, men jag hejdar henne.

– Kan du tala om för mig varför jag ska jobba på terapin? Nog finns det väl någon bättre än mig att anställa där, någon med terapiutbildning. Jag är ju utbildad undersköterska nu och skulle tro att jag gör bättre nytta på en vårdavdelning än på terapin.

– Du ska vara på terapin nu. Så är det. Och helgerna räcker säkert till för dig att vara på avdelningen. Du kommer inte så väl överens med de andra, så du passar bättre där du inte behöver ha så många sysslor som ni måste vara två om. Det blir bara bra för dig, säger Nyan och går fort sin väg.

Jag står mållös kvar, blir nästan gråtfärdig. Jag fick ju inte en chans att säga emot eller framhålla min utbildning. Är den inget värd? Är jag så svår att arbeta tillsammans med? Kan Nyan verkligen göra så? Och vad är det nu Ulla råkat ut för?

– Ulla, vad kan jag göra? Vad är det Nyan håller på med?

– Hon är inte klok! Hon påstår att jag tagit Helmers plånbok och tömt den. Någon har sett att han haft en stor bunt hundralappar den ena dagen och sedan att plånboken varit tom dagen efter. Och han har frågat efter sina pengar, påstår Nyan. Helmer har aldrig haft några pengar i buntar. Det borde väl jag veta som hjälper honom betala räkningarna på giro varje månad och som hämtar ut lite fickpengar åt honom ibland. Inte har han frågat mig om några försvunna pengar.

– Men kan inte du och Nyan gå in till Helmer och fråga om det är sant?

– Jag föreslog det men jag fick inte Nyan med mig. Och inte får jag veta vem som ljugit mig på ryggen heller.

Nu kan inte Ulla hålla sig längre. Hon snyftar till och sjunker ihop med händerna för ansiktet. Jag sätter mig på stolen bredvid, tar om henne och säger ingenting. Jag ska allt gå in till Nyan och rätta till det här. Så här får inte en chef bete sig. Jag känner att nu törs jag säga ifrån när det inte gäller mig själv.

Det är dags att gå hem för dagen. Ulla går till entrén och jag viker av mot Nyans kontor. Jag är arg och för Ullas skull måste jag säga ifrån, åtminstone be Nyan

om en förklaring och få veta vem som baktalat Ulla. Om det nu finns någon som gjort det. Kanske Nyan själv hittat på alltihop.

Men beslutsamheten rinner av mig när jag kommer till kontorsdörren. Den är låst och Nyan har gått för dagen. Med en känsla av hopplöshet går jag hem.

15

Allt eftersom dagarna går börjar jag trivas med terapiarbetet. Att bättre lära känna de gamla som bor på de andra avdelningarna är enbart positivt. Jag kommer in i rutinerna och jag gör mitt bästa för att hjälpa Maria. Roligast har jag när jag har högläsning ur någon intressant bok eller hittar något roligt att läsa i någon tidning, ofta sådant som handlar om förr i tiden. Då blir de gamla intresserade och vi pratar och berättar för varandra om barndomen, goda såväl som onda tider.

Att handarbete är också ett av mina intressen men det blir inte så mycket bevänt med den sysselsättningen här. De gamla har tappat lusten för handarbete. De menar att handarbetat har de gjort i hela sitt liv, stickat strumpor och virkat pannlappar, lappat och lagat och sytt nyttosaker. Nu är det skönt att få sitta stilla med händerna.

Det är inte lätt att komma överens med Maria. Hon är nog vänlig men det blir ibland onödiga missförstånd när vi ska arbeta tillsammans eller när jag vill veta hur de brukar arbeta med rehabiliteringen. Hon tror alltid

att jag har förutfattade meningar om hur arbetet ska gå till här på terapin.

En dag föreslår jag att vi skall städa på förrådshyllorna, sortera garner, tyger, spel och böcker som ligger där huller om buller. Jag tycker det är svårt att se vad som finns.

– Så bra! Det behövs!

Maria ger mig fria händer att göra en välbehövlig städning och ordna allt så det blir prydligt och praktiskt att komma åt de saker vi använder mest. Samma dag ges jag tillfälle att ensam rumstera om som jag vill i förrådet utan att ha någon annan aktivitet att ansvara för. Jag hinner lagom bli färdig tills musikunderhållningen i samlingsalen är slut och jag går dit för att hjälpa de gamla att hitta tillbaka till sina avdelningar. Där möter jag Berit vid hissen.

– Har du varit och räknat terapikassan åt Maria? Hörde att du gjort förrådet till ditt också. Sätt dig och snacka skit med Nyan hela dagarna så slipper vi dina förträffliga förändringar.

Förträffliga förändringar – vilka ord hon kommer med. Berit vänder på klacken, lämnar den lilla damen från sjuan i hennes rullstol och förväntar sig tydligen att jag

skall ta hand om henne. Jag vill förlåta Berit hennes elaka ord, skylla på hennes sjukdom, men det är svårt.

Jag undrar vad Berit egentligen menade och varför hon nämnde terapikassan. Den har jag aldrig befattat mig med, den har Maria hand om. Är det här ett utslag av Berits MS-fantasier? Det är väl det här problemet som Ulla försökt förklara för mig. Ändå känner jag mig som en barnunge som blivit ertappad med något otillåtet.

Med ett påklistrat leende småpratar jag med den lilla damen i rullstolen och hjälper henne till sjuan. Jag känner mig baktalad igen, ledsen och trött. Det skall bli skönt med en ledig dag i morgon för nu är det snart dags att gå hem för dagen. Jag orkar inte fundera över detta just nu. Försöker skjuta det ifrån mig medan jag småpratar med de gamla som är på väg till avdelningen bredvid.

På väg ner igen möter jag Ulla i korridoren och hon stannar till ett ögonblick och säger att Nyan påstår att hon haft fel om Helmers plånbok. Ulla har inte fått en ursäkt, bara fått besked om att det hela är ur världen och ska glömmas! Det är i alla fall en upprättelse även om den borde ha åtföljts av en ursäkt.

Förklaringen till Berits inblandning i terapipersonalens göromål låter inte vänta på sig. Redan dagen efter min ledighet visar det sig att Berit fått förflyttning. Hon ska arbeta på terapiavdelningen och ska i dag ”träna in sig”, som hon själv säger. Hon var på terapin redan i går, på min lediga dag. Maria talar om för mig att anledningen till Berits förflyttning är att hon får arbeta i ett lugnare tempo på terapin, vilket är bra för hennes MS-sjukdom.

Jag har en viss förståelse för att Berit kanske behöver ett lättare arbete, behöver en omplacering, men Berits sinnelag ändras nog inte bara för att hon blivit förflyttad. Tyst och kanske lite surmulen utträttar jag mina sysslor på terapin och känner att jag trots allt kan sköta mitt arbete. Jag måste koppla bort de tråkiga tankarna och åtminstone vara vänlig och leende mot de gamla.

Efter en stund går jag till samlingsalen för att avlösa en av de arbetstränande kvinnorna som inte alls tycker om att läsa dagstidningen för de gamla. Det kanske kan bli lite avkoppling för mina dystra tankar. Där vet jag åtminstone att jag duger något till. Fast just nu känns det som om allt jag gör blir fel.

Det blir en liten paus i läsandet när jag kommer in i samlingsalen. Jag pratar lite med dem som sitter där, hör hur de mår, vad de tycker om vädret i dag och annat som kan intressera dem. Jag försöker att vara leende och glad. Jag lägger märke till att Elma har rester av morgongröten på både haka och blus. Jag går fram till henne, pekar på hennes blus och tar henne med mig i rullstolen till det intilliggande pentryt. Med lite fuktat hushållspapper torkar jag rent hennes haka och försöker tvätta bort det värsta på blusen.

– Så där Elma, nu ser du lite finare ut. Jag ville ta bort det där på blusen innan det förstör broderierna. Har du broderat den där blusen själv, frågar jag fast jag vet att Elma själv har sytt alla sina kläder och de fina broderierna.

– Va säg du? Ja hör inge’.

– Hör du inte? Var har du hörapparaten då?

Elma tittar på mig och så tar hon upp handen ur klänningsfickan, öppnar den och visar mig hörapparaten.

– Vill du hjälpa mig med den här? Jäntorna där uppe kom inte ihåg, säger hon stillsamt.

Jag tar emot den lilla öronsnäckan, kontrollerar att den är rätt inställd och sätter den på plats. Jag behöver inte fråga efter vilket öra den ska sitta i för Elma vänder upp vänsterörat och drar undan håret så jag ska komma åt att sätta dit hörapparaten.

– Så, nu ska vi gå in och läsa om allt som hänt sedan i går, och sedan ska vi gå ner till terapin. Jag tror vi får äppelkaka till förmiddagskaffet i dag.

Kvinnan som varit uppläsare går sin väg, glad att bli avlöst och jag slår upp tidningen och fortsätter med nyheter från grannstaden.

Jag försöker att helhjärtat ägna mig åt att ge de gamla en innehållsrik nyhetsstund. Men innerst inne känner jag mig som bedövd, som en robot. Tidningsläsningen brukar vara både trevlig och rolig. Jag får reda på så mycket mera än det jag hinner läsa om i min egen tidning på mornarna. Men i dag vet jag knappt vad jag läser.

När jag slutar läsa ser jag mig om och upptäcker att Gunnar sitter och smådarrar. Jag reser mig och går fram till honom.

– Hur är det Gunnar, fryser du?

– Nä, nä, nä ...

Gunnar svarar på vanligt vis, utan att veta vilka ord som kommer över hans läppar. Jag tar hans händer och känner att han är kall som en isbit långt upp på armarna. Han har bara en kortärmad T-shirt på sig och ett par tunna bomullsbyxor. Byxbenen är långt uppdragna. De har hakat upp sig när han blivit satt i rullstolen. Han har alldeles för lite kläder på sig mot vad han brukar ha och det märks att han fryser.

Jag bryr mig inte om något annat just nu, talar bara om för de andra att jag ska följa med Gunnar till hans rum och att jag snart är tillbaka. Jag går direkt till Gunnars avdelning. Svea möter mig i korridoren och jag talar om att Gunnar fryser. Han behöver en tröja.

– Han fryser väl aldrig. Jag frågade honom i morse och han ville då inte ha någon extra tröja på sig.

– Men inte kan du väl fråga Gunnar om något och räkna med att få svar som är riktiga. Du som jobbat här så länge vet väl hur det är med Gunnar och hans talstörning. Kom med och hjälp mig. Vi måste resa upp honom och dra ner byxbenen också.

Det är Gunnar det gäller och då törs jag använda en röst som inte tål motsägelse. Jag har fått lite pondus på

sista tiden. Mina studiekamrater har givit mig mod till att vara bestämd då det gäller de gamlas bästa.

– Vad är det för nytta med det? Det är ju snart middag och sen ska Gunnar lägga sig och vila.

– Det är den nyttan att Gunnar slipper frysa. Ingen kan må bra som är så här kall. Kom nu och ta fram en riktigt varm tröja åt honom.

Kanske låter jag elak men jag menar väl. Det är som om mina egna problem och det sätt som mina arbetskamrater behandlar mig på får mig att repa mod och säga ifrån för en gångs skull. Annars brukar jag alltid vara noga med att aldrig låta bestämmande eller befallande för att inte få efterräkningar i form av försåtliga stick och kommentarer. Ända sedan jag kom tillbaka från omvårdnadsutbildningen har jag fått väga mina ord, inte säga något tanklöst.

– Gunnar har bara en tröja, men den ska vi nog spara till söndagen ifall han får besök. Drar vi på den nu så är den nedsölad innan kvällen, säger Svea och det märks hur motvilligt hon kommer för att hjälpa mig.

– Det finns ju tvättmaskin och Gunnar har väl flera tröjor. Två tjocka tröjor hade han åtminstone när jag var här och hjälpte till förut.

– Nej, han har bara en kvar. Den andra blev tvättad i för hett vatten så den blev för liten. Ingen vill erkänna misstaget. Det var en dyr ulltröja och ingen törs be hans fru om en ny tröja.

– Det är då hopplöst att inte anhöriga kan begripa att vi behöver lättskötta plagg här, sådant som tål maskintvätt. Men den här är inte ull och den kan man tvätta varje kväll, säger jag och tar fram den tjocka tröjan ur Gunnars garderob.

Vi har snart satt på tröjan och dragit Gunnars byxor rätt. Han får en liten sängfilt virad runt benen och så kör jag ut honom till dagrummet. Jag lämnar honom framför utsikten vid fönstret och ilar sedan tillbaka till samlingsalen.

– Jaså, du kommer nu. Är det du som läser tidning i dag så ska du väl vara här och läsa och inte kuta omkring på avdelningarna.

Det är Nyan som står i dörren till samlingsalen. De gamla som kan gå är på väg därifrån och hon står mitt i vägen för dem så de står i en tät liten klunga innanför dörren.

– Vi har läst färdigt och ska till terapin nu. Jag har varit hem till avdelningen med Gunnar, säger jag och tränger mig förbi Nyan som inte vill flytta sig.

– Vad gjorde du på nian eftersom du var borta så länge? frågar Nyan.

– Hjälpte Gunnar att få på sig en tröja bara.

– Det är väl inte ditt jobb. Du ska inte ranta omkring och göra saker på andra avdelningar. Du måste skärpa dig och arbeta med det du är satt till att sköta. Maria har redan en massa klagomål på dig att du lägger dig i hennes sätt att sköta terapin. Jag såg att du tvättade Elma också. Sådant sköter nog personalen om på hennes avdelning utan din inblandning.

Jag svarar inte, vet inte vad jag ska säga. Och jag tror inte alls att Maria framfört några klagomål. Jag tror inte heller att Nyan begriper att det är viktigt för de gamla att vara rena och fina fast de själva inte kan sköta om sin hygien och sitt utseende.

Nyan går sin väg och jag får inte en chans att hinna protestera. Vad hjälper det att jag har goda argument för att vilja pyssla om de gamla. Nyan Lyssnar ändå inte.

Om igen sitter mitt påklistrade leende där. Ingen ser att det är stelt och påtvingat. Ingen ser att mina ögon troligen blänker av återhållna tårar.

Jag är så kränkt och plågad av de oförtjänta tillrättavisningarna både nu och tidigare varje dag. De blir mig övermäktiga. Jag menar ju bara väl, vill ingen något ont och framför allt inte sätta mig till doms över hur andra sköter sitt arbete, något som jag fått höra flera gånger.

Gunnar frös, Elma hörde inget och var kletig om munnen och nu slipper hon fläckar på blusen. Jag kan inte förstå varför Nyan vänder allt bakfram och gör mina handlingar till något fel, något som inte är vård eller omtänksamhet.

Jag är gråtfärdig över allting denna dag. På något vis måste jag arbeta, måste ha ork och koncentration så jag kan skärpa mig och klara jobbet. Annars blir jag nog tokig av all vanda.

Lördagen och söndagen kommer att bli arbetsamma dagar. Gudrun är sjuk och det har inte gått att få tag i någon vikarie. På fredagen kommer Nyan in i personalrummet och säger att vi får lov att hjälpa varandra från den ena avdelningen till den andra. Svea måste ta hand om insulinsprutorna som ska ges på sexan.

Svea protesterar och menar att hon har nog att göra på sin avdelning.

– Det finns ingen som kan ge sprutor på sexan så du måste göra det, säger Nyan.

– Men Kristina jobbar ju. Hon kan väl ge sprutorna?

– Du är van och har givit sprutor förut. Kristina får inte göra det för hon är anställd på terapin och är inte delegerad. Hon har inte kompetens.

– Men vad är det för sätt? Hon har väl alltid givit sprutor innan hon gick utbildningen. Hon är väl ännu bättre kompetent nu och ska hon jobba helger på sexan så behövs det väl att hon får ge både medicin och sprutor. Och Emils bensår då? Får hon inte lägga om sår heller? Varför blir hon inte delegerad när de andra som

gått samma utbildning förut blev det? undrar Svea och låter väldigt arg.

Jag är glad att Svea för ovanlighets skull försvarar mig.

– Nej, Kristina ska inte delegeras. Hennes arbete är i första hand på terapin.

Som vanligt vänder Nyan sig bort från den hon talar med och skyndar iväg ut i korridoren för att visa att det är slutresonerat.

– Varför? Säj mig varför! ropar jag efter henne.

Jag känner mig oerhört förbigången. Allt sägs över huvudet på mig som om de varken sett eller hört mig. Det känns förfärligt att inte duga, att inte få göra sådant som jag lärt mig under utbildningen. Diskriminering är det.

– Ni gör som jag sagt, ropar Nyan över axeln innan hon försvinner in på kontoret.

Plötsligt får jag en våldsam huvudvärk. Det är som om någon smällt mig i bakhuvudet med något hårt. Den här huvudvärken har jag känt av väldigt ofta på sista tiden.

Nu har jag fått klara besked. Jag duger inget till. Och jag måste fortsätta med att låta arbetskamraterna ut-

föra de sjukvårdande sysslorna, att alltid be om hjälp med sådant.

– Den där är ta mig sjutton inte klok. Vad har du gjort för att bli behandlad så? Har du gjort något misstag i vården eller glömt någon viktig behandling? frågar Svea.

– Ingenting vad jag vet. Försöker bara göra ett bra jobb.

– Det går väl att diskutera hur du arbetar på för sätt. Du är skitjobbig, men en delegering vore på sin plats, tycker jag. Det är orättvist mot oss andra att du inte ska få ge insulin ens. Det tar tid att springa från avdelning till avdelning, vi har nog att göra ändå.

Svea visar inte med en min eller säger något förmildrande om att det kan vara jobbigt för mig också. När jag försöker säga henne hur svårt det är att inte få göra det jag kan och att jag känner mig orättvist behandlad, så verkar det på Svea som om orättvisan enbart drabbar henne och arbetskamraterna.

Det är inte första gången jag frågat Nyan varför jag inte blir delegerad. Hon har aldrig svarat, bara gått sin väg eller bytt samtalsämne. Det är som om jag står

framför en oöverstiglig mur varje gång jag försöker tala med Nyan eller varje gång jag försöker få kontakt eller förståelse från mina arbetskamrater.

Huvudet dunkar och jag känner mig nästan yr. Ryggen känns som om den vore av och magen värker. Jag går till omklädningsrummet. Det är en halvtimme kvar av arbetstiden men jag orkar inte mera i dag. Sakta, sakta byter jag om och går ut genom personalingången för att åka hem. Ingen lägger märke till mig.

Jag hade tänkt ta mig en promenad hem, tagit bussen på morgonen just för den sakens skull och för att det är skönt väder. Jag är van att röra på mig och en promenad skulle ha skingrat mina tankar.

Men nu vill jag fort komma hem så jag väljer bussen i stället för promenaden. Jag ser knappt solen som fortfarande skiner, vill inte känna den friska luften. Inte en minut extra vill jag vara ute eller ens uppe.

Jag ska åka hem och lägga mig direkt, sova ända tills det blir morgon. Då jag måste jag gå till arbetet igen. Hur ska jag orka?

På kvällen ringer det på dörren. Jag masar mig upp ur sängen, sätter på morgonrocken och går och öppnar. Det är Ulla som kommer. Det gläder mig inte trots att Ulla är min bästa vän. Jag vänder henne ryggen och går tillbaka till sängen och kryper ihop under täcket. Sedan vet jag inget mera förrän jag är med Ulla på psykakuten på länssjukhuset där jag blir omhändertagen.

Mitt tillstånd är bedrövt. Jag är fullständigt apatisk, vill inte se och höra om verkligheten, ser syner och räds för allting. Jag blir inlagd på psykavdelningen för rehabilitering. Får träffa psykiater och en kurator och får sjukskrivningen förlängd flera gånger.

Så småningom förstår jag att det finns ord för mitt tillstånd. Jag är utbränd, psykiskt påverkad av mobbningen och orättvisorna som jag fått utstå i arbetet. Till sist får jag rådet att ansöka om förtidspension.

Jag har bävat inför tanken att behöva arbeta igen, att konfronteras med en del av arbetskamraterna. Nu får jag möjligheten att slippa det. Min under-

sköterskeutbildning, den som jag fick med betald lön, är fullständigt bortkastad. Inte för mig, jag har nytta av den även om jag inte arbetar som vårdbiträde, men för kommunen som betalade.

Jag går nu med ålderns rätt i pension två år före ordinarie ålderspension. Jag kan hälsa på de gamla på Hemgården utan att behöva gruva mig för att göra fel, att inte duga eller att inte tolereras. Jag kan strunta i alla elaka kommentarer som jag förstår skall komma.

Med tiden skall jag bli stark igen, återfå min hälsa och bygga upp resten av mitt liv.

Älska din nästa
värdera din kärlek
gör den synlig och sann

Akta din medmänniska
håll de gamla i vördnad
hedra dem
visa dem respekt